

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Δικαιώματα και προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων υπό το
πρίσμα της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ

Rights and protection of victims of crime in the light of the Directive
2012/29/EU

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Θεοδώρα Κυριακοπούλου

ΑΜ: 1221ΜΟ69

Αθήνα, 2022

Τριμελής Επιτροπή

Δημήτριος Γιαννουλόπουλος, Επισκέπτης Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου,
Πρόεδρος του Department of Law Goldsmiths, University of London (Επιβλέπων)

Όλγα Τσόλκα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Νικόλαος Λίβος, Επίκουρος Καθηγητής Νομικής ΕΚΠΑ

Copyright © Θεοδώρα Κυριακοπούλου, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
I. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ-ΠΛΑΙΣΙΟ 2001/220/ΔΕΥ ΣΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2012/29/ΕΕ	7
II. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2012/29/ΕΕ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ	14
1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ.....	14
1.α. Δικαίωμα κατανόησης.....	14
1.β. Δικαίωμα λήψης πληροφοριών και αποδεικτικού εγγράφου.....	15
1.γ. Δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης.....	19
1.δ. Υποστήριξη θυμάτων.....	21
2. Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ.....	24
2.α. Δικαίωμα ακρόασης.....	24
2.β. Δικαιώματα σε περίπτωση απόφασης μη άσκησης δίωξης.....	27
2.γ. Πρόσβαση στην αποκαταστατική δικαιοσύνη.....	29
2.δ. Νομική Συνδρομή.....	30
2.ε. Επιστροφή εξόδων-περιουσιακών στοιχείων.....	32
2.στ. Δικαίωμα αποζημίωσης.....	33
2.ζ. Θύματα που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος.....	34
3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΥΜΑΤΩΝ	36
4. ΘΥΜΑΤΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	41
III. ΜΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ: ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ	48
IV. Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2012/29/ΕΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ	54
V. Η ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΗ ΘΥΜΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ	62
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	69
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ	72
Πηγές.....	72
Βιβλιογραφία.....	73

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία μελετάται το πλαίσιο δικαιωμάτων που κατοχυρώνει για τα θύματα εγκληματικών πράξεων η ενωσιακή νομοθεσία μέσω της οδηγίας 2012/29/ΕΕ. Στόχο της Οδηγίας αποτελεί η θέσπιση κοινών ελάχιστων δικονομικών κανόνων αναφορικά με την πληροφόρηση, την υποστήριξη, τη συμμετοχή και την προστασία των θυμάτων κατά την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας, με ειδική μέριμνα για ορισμένες κατηγορίες προσώπων, ιδιαιτέρως ευάλωτες προς την θυματοποίηση. Δεδομένης της έντονης ανομοιογένειας μεταξύ των εθνικών δικαίων των κρατών μελών αφήνεται ευρύ περιθώριο εκτίμησης στις εθνικές αρχές κατά την ενσωμάτωση. Παράλληλα δίνεται προτεραιότητα στο σεβασμό των δικαιωμάτων υπεράσπισης προκειμένου να μην πληγούν θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου. Ο Έλληνας νομοθέτης παρόλο που φάνηκε πρόθυμος να συμμορφωθεί με τις ενωσιακές επιταγές εξασφαλίζοντας μάλιστα και μεγαλύτερο πλαίσιο προστασίας σε ορισμένες περιπτώσεις δεν έχει καταφέρει να ελέγξει την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων που ενσωμάτωσε. Η συγκεκριμένη προβληματική χαρακτηρίζει το σύνολο των εθνικών συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών που αδυνατούν να αναγνωρίσουν μια πιο ενισχυμένη θέση στο θύμα. Η τάση για μια πιο θυματοκεντρική προσέγγιση του ποινικού δικαίου έχει ενεργοποιήσει την νομοθετική πρωτοβουλία χωρίς αυτό όμως να συνεπάγεται την βελτίωση των συνθηκών συμμετοχής των θυμάτων στην ποινική δίκη. Συνεπακόλουθα, τίθεται εν αμφιβόλω η εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων πολιτών στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης και εν συνεχεία η καταπολέμηση των συνεπειών της θυματοποίησης και της εγκληματικότητας στην ευρωπαϊκή έννομη τάξη.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

δικαιώματα θυμάτων

προστασία θυμάτων

θυματοποίηση

θυματοκεντρική προσέγγιση

ευαλωτότητα

ABSTRACT

This master thesis examines the framework of rights guaranteed for victims of crime by EU legislation through Directive 2012/29/EU. The aim of the Directive is to establish common minimum procedural rules regarding information, support, participation and protection of victims during criminal proceedings, with special attention to certain groups of people who are particularly vulnerable to victimisation. Given the considerable disparities between the national laws of the Member States, a wide discretion of power is given to the national authorities when transposing the Directive. At the same time, priority is given to respecting the rights of the defence in order not to compromise fundamental principles of criminal law. Although the Greek legislator has been willing to comply with the EU requirements and has even ensured a greater level of protection in some cases, they have not been able to monitor the effective application of the provisions they have transposed. This problem is common to all the national criminal justice systems of the Member States, which are unable to empower the victim. The trend towards a more victim-centred approach to criminal law has stimulated legislative initiative, but this has not led to an improvement in the conditions for victims' participation in criminal proceedings. As a consequence, the confidence of European citizens in the justice system and, consequently, the fight against the consequences of victimisation and crime in the EU criminal justice system is called into question.

KEYWORDS

victims' rights

protection of victims

victimisation

victim-centred approach

vulnerability

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε χρόνο περίπου 75 εκατομμύρια άνθρωποι πέφτουν θύματα αξιόποινων πράξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹ Αυτήν την μεγάλης έκτασης θυματοποίηση επιδίωξε να καταπολεμήσει ο ενωσιακός νομοθέτης με την ψήφιση της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ που θέτει τους κοινούς ελάχιστους κανόνες για τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκληματικότητας στον ευρωπαϊκό χώρο. Προγενέστερα, με την απόφαση πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ είχαν τεθεί τα ελάχιστα πρότυπα για το δικονομικό καθεστώς των θυμάτων στην ποινική διαδικασία.

Η συγκεκριμένη εξέλιξη φαίνεται να ήταν προϊόν της κοινωνικής τάσης για την εν γένει ενδυνάμωση της θέσης των θυμάτων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Για αυτό το λόγο ο ενωσιακός νομοθέτης δεν περιορίζει τις διασφαλίσεις του μόνο στα σχετικά με την ποινική δίκη δικαιώματα αλλά αντίθετα τις επεκτείνει ακόμα και στο στάδιο που προηγείται τις επίσημης καταγγελίας. Τα θύματα απολαμβάνουν δικαιωμάτων κατανόησης, ενημέρωσης, υποστήριξης, συμμετοχής και προστασίας ενώ στοχοθετείται η εξατομικευμένη προσέγγιση της κάθε περίπτωσης με σεβασμό στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των προσώπων.

Δεν μπορούν παρά να προκύψουν ποικίλα ερωτήματα, από την ενωσιακή ρύθμιση, όπως το αν επιχειρείται μια θυματοκεντρική θεώρηση της ποινικής διαδικασίας αλλά κατά πόσο αυτή διαταράσσει τις αυστηρές ισορροπίες του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου. Στερείται των δικαιωμάτων του ο κατηγορούμενος επειδή αποδίδεται μεγαλύτερη προσοχή στα θύματα από αυτή που έχει συνηθίσει το ποινικό δίκαιο; Πώς έχουν αντιληφθεί οι εθνικοί νομοθέτες των κρατών μελών την ανάγκη ενίσχυσης της θέσης των θυμάτων στην εσωτερική έννομη τάξη; Εν τέλει οι στόχοι της Οδηγίας έχουν επιτευχθεί ή επρόκειτο για ένα υπερβολικά φιλόδοξο νομοθετικό κείμενο; Ανεξάρτητα από τις απαντήσεις που θα δοθούν στα παραπάνω ερωτήματα το αδιαμφισβήτητο από την μελέτη της παρούσας Οδηγίας είναι ότι πλέον το ζήτημα του ρόλου του παθόντος έχει αρχίσει να απασχολεί τα σύγχρονα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης.

¹ «Victims Needs», [commission.europa.eu, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en](https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en), τ.π. 14-12-2022.

I. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ-ΠΛΑΙΣΙΟ 2001/220/ΔΕΥ ΣΤΗΝ ΟΔΗΓΙΑ 2012/29/ΕΕ

Το πρώτο νομικά δεσμευτικό, ενωσιακό κείμενο που αφορούσε τα δικαιώματα και την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων ήταν η απόφαση πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ της 15ης Μαρτίου σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες.² Αυτό προέβλεπε μεταξύ άλλων στο άρθρο 3 το δικαίωμα ακρόασης του θύματος κατά την ποινική διαδικασία, στο άρθρο 4 το δικαίωμα λήψης πληροφοριών, στο άρθρο 5 τις εγγυήσεις επικοινωνίας ούτως ώστε το θύμα να κατανοεί και να γίνεται κατανοητό, στο άρθρο 8 το δικαίωμα προστασίας και στο άρθρο 9 το δικαίωμα αποζημίωσης.

Είχε προηγηθεί η Σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε τον Οκτώβριο του 1999 στην οποία είχε προβλεφθεί η ανάγκη θέσπισης ελάχιστων προτύπων για την προστασία των θυμάτων ιδίως σχετικά με το δικαίωμα αποζημίωσης και την πρόσβαση στην δικαιοσύνη.³

Παρά τις προβλέψεις του ενωσιακού νομοθέτη, έκθεση της Επιτροπής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη δεν είχαν εναρμονιστεί επαρκώς με τις επιταγές της απόφασης πλαίσιο εξαιτίας της ανομοιογένειας των εθνικών τους εννόμων τάξεων.⁴ Άλλωστε σύμφωνα με την συνθήκη του Μάαστριχτ, που ήταν τότε σε ισχύ, οι αποφάσεις πλαίσιο δέσμευαν τα κράτη-μέλη μόνο ως προς το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, που οδήγησε πολλά από αυτά να επιλέγουν μη δεσμευτικά εργαλεία, όπως συστάσεις⁵, για να συμμορφωθούν με τη ρύθμιση. Το ίδιο το κείμενο χαρακτηριζόταν από τη χρήση αόριστων εννοιών και υποθετικών προτάσεων, γραμματική επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη που αναδείκνυε την διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών κατά την εναρμόνιση.⁶ Επιπρόσθετα, η απόφαση πλαίσιο αφιερωνόταν ιδίως σε ρυθμίσεις σχετικά με τη συμμετοχή των θυμάτων στην ποινική διαδικασία και όχι την υποστήριξη τους σε μεταγενέστερο στάδιο. Ο ενωσιακός νομοθέτης έδειχνε μεγαλύτερη μέριμνα προς τα θύματα όσο αυτά

² Slawomir R.Buczma, «An overview of the law concerning protection of victims of crime in the view of the adoption of the Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime in the European Union», ERA Forum 14, 2013, σελ.239.

³ Απόφαση πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, Προοίμιο, σκέψη 3.

⁴ Buczma, ο.π, σελ. 239.

⁵ Στο ίδιο, σελ.239.

⁶ Χιόνη-Χότουμαν Χαρά, Τα δικαιώματα του παθόντος στην ποινική διαδικασία : Η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2021,σελ.46.

διατηρούσαν το καθεστώς του μάρτυρα στην ποινική δίκη, προκειμένου να διευκολυνθεί το έργο των αστυνομικών και δικαστικών αρχών, παρά στην εν γένει ενίσχυση τους για την αντιμετώπιση της σοβαρής εγκληματικής πράξης που τελέστηκε εις βάρος τους.⁷

Ακολούθησε η Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων, σύμφωνα με την οποία κάθε κράτος μέλος έπρεπε να συστήσει μηχανισμό αποζημίωσης των θυμάτων βίαιων εγκλημάτων που είχαν τελεστεί εκ προθέσεως.⁸ Με αυτόν τον τρόπο θα εξασφαλιζόταν η «εύλογη και προσήκουσα»⁹ αποζημίωση των θυμάτων ακόμα και σε εκείνες τις περιπτώσεις που ήταν αδύνατο αυτή να προέρχεται από τον δράστη λόγω οικονομικής του δυσχέρειας κ.α.¹⁰ Επομένως, ενώ η απόφαση πλαίσιο περιλάμβανε στο ρυθμιστικό της πεδίο την αποκατάσταση της ζημίας του θύματος στα πλαίσια της ποινικής δίκης από τον δράστη, η οδηγία εισήγαγε μιας μορφής κρατικής αποζημίωσης με σκοπό την σε κάθε περίπτωση οικονομική υποστήριξη των θυμάτων. Στην αιτιολογική έκθεση της πρότασης οδηγίας αναφέρεται ότι η ανάγκη πρόβλεψης ενός τέτοιου συστήματος προέκυψε μετά την τρομοκρατική επίθεση στη Νέα Υόρκη στις 11 Σεπτεμβρίου 2001, οπότε και η Ένωση έπρεπε να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τυχόν ανάλογα γεγονότα στο έδαφος της.¹¹

Το 2009 τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη της Λισαβόνας, καταργήθηκε το σύστημα των πυλώνων και τα θεμελιώδη δικαιώματα ενισχύθηκαν. Σύμφωνα με το άρθρο 82 παρ.2 (γ) ΣΛΕΕ το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο κατά τη συνήθη νομοθετική διαδικασία μέσω του νομικού εργαλείου των οδηγιών μπορούν να θεσπίζουν ελάχιστους κανόνες σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων εγκληματικότητας προκειμένου να διευκολυνθεί η αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις και η αμοιβαία αναγνώριση δικαστικών αποφάσεων. Όριο σε αυτούς τους κανόνες αποτελούν οι διαφορές μεταξύ των εσωτερικών εννόμων τάξεων και παραδόσεων των κρατών μελών, που ωστόσο δεν

⁷ Suzan van den Aa, «Post-Trial Victims' Rights in the EU: Do Law Enforcement Motives Still Reign Supreme?», *European Law Journal*, Vol.21, No 2, March 2015, σελ. 240.

⁸ Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων, προοίμιο σκ.7, άρθ.12.

⁹ Οδηγία 2004/80 ο.π, αρ.12 παρ.2.

¹⁰ Χότουμαν ο.π, σελ.58.

¹¹ Πρόταση «Οδηγία του Συμβουλίου για την αποζημίωση των θυμάτων αξιοποιώνων πράξεων», Συμπεράσματα της Προεδρίας, σημείο 32.

εμποδίζουν τα τελευταία να παρέχουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας στα πρόσωπα. Το παραπάνω άρθρο αποτελεί ρητή βάση νομοθέτησης και παράλληλα σηματοδοτεί την χρήση της λέξης «θύμα» για πρώτη φορά στο πρωτογενές δίκαιο της Ένωσης.¹²

Καταρχήν οι Οδηγίες δεν παράγουν άμεσο αποτέλεσμα. Ωστόσο, νομολογιακά έχει κριθεί από το ΔΕΕ ότι σε περίπτωση που έχει εκπνεύσει η προθεσμία ενσωμάτωσης, ή το κράτος μέλος έχει ενσωματώσει πλημμελώς, μπορεί να γίνει επίκληση διάταξης Οδηγίας που θεμελιώνει δικαιώματα υπέρ ιδιωτών ενώπιον εθνικού δικαστηρίου, αρκεί να είναι επαρκώς ακριβής και ανεπιφύλακτη.¹³ Επιπλέον η Επιτροπή ελέγχει την ενσωμάτωση και σε περίπτωση που εντοπίσει παραβίαση μπορεί να ασκήσει προσφυγή ενώπιον του ΔΕΕ, όπως προβλέπουν τα άρθρα 258-260, οπότε και να επιβληθούν κυρώσεις στο κράτος μέλος. Πέρα δηλαδή από την αρχή της υπεροχής έναντι του εθνικού δικαίου,¹⁴ οι Οδηγίες δια μέσου της αρχής του άμεσου αποτελέσματος, αποτελούν ένα αποτελεσματικότερο και πιο φιλόδοξο νομικό εργαλείο συγκριτικά με τις αποφάσεις πλαίσιο.¹⁵

Μερικά έτη αργότερα, το 2010, το «Πρόγραμμα της Στοκχόλμης-Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες», αποτελούσε έναν οδικό χάρτη με τις προτεραιότητες της Ένωσης για τη ενίσχυση του χώρου δικαιοσύνης, ελευθερίας και ασφάλειας. Σε αυτά τα πλαίσια το Συμβούλιο κάλεσε την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να βελτιώσουν την νομοθεσία, να παρέχουν στήριξη στα θύματα μέσω της δημιουργίας ευρωπαϊκών δικτύων ή και με άλλα μέσα και «να εξετάσουν την σκοπιμότητα θέσπισης συνεκτικής νομικής πράξης για την προστασία των θυμάτων, στην οποία θα συμπτύσσονται η οδηγία 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων και η απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, με βάση αξιολόγηση των δύο αυτών μέσων».¹⁶ Ήδη λοιπόν το κλίμα σχετικά με την προσέγγιση των

¹² Χότουμαν, ο.π, σελ.66.

¹³ βλ. Απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018 C-537/16, Garlsson Real Estate SA σκ.65 κ.α

¹⁴ Σύμφωνα με την αρχή της υπεροχής που έχει αναπτυχθεί στη νομολογία του Δικαστηρίου, το ενωσιακό δίκαιο υπερέχει κάθε εθνικής διάταξης, ακόμα και συνταγματικής. Βλ. περισσότερα σε Νέδα Αθ. Κανελλοπούλου-Μαλούχου, Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2012, σελ. 238-239.

¹⁵ Ioannis N. Androulakis, «European Perspectives on Rights for Victims of Crime», EUCRIM, Vol. 4,2014, σελ. 115.

¹⁶ Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης- Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες , παρ. 2.3.4.

θυμάτων σε ενωσιακό επίπεδο είχε αρχίσει να αλλάζει, καθώς οι στόχοι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για την περίοδο των ετών 2010-2014 προσανατολιζόνταν στα συμφέροντα και τις ανάγκες των πολιτών.¹⁷

Το 2011 κατατέθηκε από την Επιτροπή Πρόταση Οδηγίας για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Σκοπός της Πρότασης ήταν «να εξασφαλίσει ότι οι πολυποίκιλες ανάγκες των θυμάτων εγκληματικών πράξεων οι οποίες άπτονται ορισμένων πολιτικών της ΕΕ αντιμετωπίζονται με σεβασμό και καλύπτονται».¹⁸ Δεδομένου ότι ακρογωνιαίος λίθος της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις είναι η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων, η θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων σχετικά με τα δικαιώματα των θυμάτων θα ενίσχυε την εμπιστοσύνη στα εσωτερικά συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών και συνεπακόλουθα την αποτελεσματικότητα του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου.¹⁹ Ειδικότερα, η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων στην επικράτεια της Ένωσης μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τέλεση αξιόποινων πράξεων εκτός των ορίων του κράτους μέλους από το οποίο το θύμα προέρχεται. Αυτή η διασυνοριακή φύση της θυματοποίησης θα αντιμετωπιζόταν επαρκώς με την κατοχύρωση ενός minimum δικαιωμάτων που θα ήταν κοινό σε όλες τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών μελών.²⁰

Η πρόταση εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σε πρώτη ανάγνωση²¹ οπότε και κατέληξε στην Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου. Το νομοθετικό κείμενο διακρίνεται σε κεφάλαια που αφορούν την πληροφόρηση και υποστήριξη των θυμάτων, τη συμμετοχή αυτών στην ποινική διαδικασία και την προστασία τους τόσο γενικά όσο και ιδίως για κατηγορίες

¹⁷ Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ο.π παρ.1.1.

¹⁸ Πρόταση «Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων», σελ. 3.

¹⁹ στο ίδιο, σελ.3.

²⁰ στο ίδιο, σελ.13-14.

²¹ Procedure 2011/0129/COD, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2011:0275:FIN>, τ.π 30-10-2022.

ιδιαίτερα ευάλωτων θυμάτων, ενώ στο ρυθμιστικό πεδίο του εμπίπτουν όχι μόνο τα φυσικά πρόσωπα που ζημιώθηκαν σωματικά, ψυχικά, συναισθηματικά ή οικονομικά από αξιόποινη πράξη αλλά και οι οικογένειες τους.²² Μάλιστα στην έννοια της «οικογένειας» περιλαμβάνονται και οι ερωτικοί σύντροφοι ασχέτως από το αν έχει τελεστεί μεταξύ τους γάμος ή οποιαδήποτε άλλη νομική ένωση. Ακόμα κι αν ο εθνικός νομοθέτης του κράτους μέλους δεν προβλέπει το γάμο ατόμων του ίδιου φύλου, ο ενωσιακός νομοθέτης αναγνωρίζει την μεταξύ τους σχέση ως οικογενειακή άρα και ακολούθως τα εντάσσει στο ρυθμιστικό πεδίο της οδηγίας.²³

Παρόλο που, από την διατύπωση του άρθρου 2, είναι ξεκάθαρη η εφαρμογή της κρίσιμης Οδηγίας σε φυσικά και όχι νομικά πρόσωπα, το Ειδικό Ποινικό Δικαστήριο της Σλοβακίας απηύθυνε στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικό προδικαστικό ερώτημα με αφορμή υπόθεση που αφορούσε απάτη ως προς επιδοτήσεις χρηματοδοτούμενες μερικώς από τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Ο ενωσιακός δικαστής επανέλαβε το γράμμα της διάταξης καταλήγοντας στο ότι νομικά πρόσωπα καθώς και το Δημόσιο αποκλείονται από το πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2012/23/ΕΕ ακόμα κι αν σύμφωνα με τους εθνικούς ποινικούς, κανόνες προσδίδεται σε αυτά η ιδιότητα του ζημιωθέντος.²⁴ Το κράτος μέλος είναι ελεύθερο να επεκτείνει την εφαρμογή των διατάξεων και στα νομικά πρόσωπα χωρίς όμως αυτό να ενδιαφέρει τον ενωσιακό νομοθέτη.

Την άσκηση συγκεκριμένων δικαιωμάτων περιορίζει ο ενωσιακός νομοθέτης με γνώμονα την θέση που αναλαμβάνει το θύμα στο εσωτερικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης του κράτους μέλους. Αυτή η περιορισμένη πρόσβαση συναντάται στο άρθρο 6 αναφορικά με το δικαίωμα λήψης πληροφοριών σχετικών με την υπόθεση, στην διάταξη του άρθρου 7 περί διερμηνείας και μετάφρασης, στο άρθρο 11 για το δικαίωμα επανεξέτασης της απόφασης μη άσκησης δίωξης, στο άρθρο 14 για την επιστροφή των περιουσιακών στοιχείων καθώς και στο άρθρο 24 σχετικά με τον

²² Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, άρ. 2.

²³ DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, European Commission, December 2013, σελ.10

²⁴ Απόφαση ΔΕΕ της 1ης Οκτωβρίου 2020, C-603/19, TG και UF, σκ. 44-45-46.

διορισμό ειδικού εκπροσώπου του ανήλικου θύματος κατά την ποινική έρευνα και ποινική διαδικασία, αν ο νόμιμος εκπρόσωπος του αποκλείεται εξαιτίας σύγκρουσης συμφερόντων.

Η ανομοιογένεια των εθνικών ποινικών συστημάτων των κρατών μελών είναι έντονη ως προς το ρόλο που επιτρέπουν να λάβουν τα θύματα μιας αξιόποινης πράξης στην ποινική διαδικασία και κατά συνέπεια ως προς τη συμμετοχή που αναγνωρίζουν σε αυτά. Σε ορισμένες έννομες τάξεις το θύμα καθίσταται διάδικος και απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτό το καθεστώς.²⁵ Στον αντίποδα, άλλα κράτη μέλη επιβάλλουν την ενεργό συμμετοχή του θύματος στην διαδικασία ως μάρτυρας ή προβλέπουν την δυνατότητα συμμετοχής του με περιορισμένα δικαιώματα σε σύγκριση με αυτά του κατηγορούμενου.²⁶ Ο ενωσιακός νομοθέτης επιλέγει να εξασφαλίσει την άσκηση ορισμένων δικαιωμάτων μόνο για συγκεκριμένες έννομες τάξεις των κρατών μελών, με το βαθμό προστασίας να κυμαίνεται με άξονα τα εθνικά δικονομικά τους συστήματα, διότι διαφορετικά δεν θα είχε επιτευχθεί συμβιβασμός στο στάδιο των διαπραγματεύσεων για την έγκριση της Πρότασης.²⁷

Σημειώνεται, ότι το Συμβούλιο της Ευρώπης με τη Σύμβαση για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας του 2005, τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης για την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας του 2011, τη Σύμβαση Lanzarote για την προστασία των παιδιών ενάντια στη σεξουαλική εκμετάλλευση και κακοποίηση του 2010 και άλλα νομικά δεσμευτικά κείμενα διασφαλίζει την προστασία των θυμάτων συγκεκριμένων κατηγοριών εγκληματικότητας.²⁸ Αντίστοιχα ο ΟΗΕ με την Διακήρυξη των βασικών αρχών για την απονομή δικαιοσύνης στα θύματα εγκληματικότητας και κατάχρησης εξουσίας, του 1985, έθεσε τα θεμέλια για την ελάχιστη προστασία των θυμάτων σε διεθνές επίπεδο.²⁹ Μάλιστα, με δελτίο τύπου, επ' αφορμή της Παγκόσμιας Ημέρας Μνήμης Θυμάτων Βίας λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, οι ειδικοί εισηγητές των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα τόνισαν την ανάγκη διαμόρφωσης μιας ευαισθητοποιημένης προς τα θύματα ποινικής δικαιοσύνης, εν όψει της έξαρσης των

²⁵ Bucma, ο.π, σελ. 243.

²⁶ στο ίδιο, σελ. 243.

²⁷ στο ίδιο, σελ. 243.

²⁸ στο ίδιο, σελ.238.

²⁹ στο ίδιο, σελ.236.

εγκλημάτων μίσους μετά την πανδημία Covid19.³⁰ Επομένως, με την απόφαση πλαίσιο και μεταγενέστερα την Οδηγία, ο ενωσιακός νομοθέτης δεν προέβη σε μία καινοτομία, αλλά περισσότερο επρόκειτο για εξ' αντανάκλασεως νομοθεσία της Ένωσης που απηχεί μια γενικότερη τάση στροφής προς τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Συμπληρωματικά, με την Οδηγία 2011/36/ΕΕ της 5ης Απριλίου 2011, για την πρόληψη και την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και για την προστασία των θυμάτων της, την Οδηγία 2011/93/ΕΕ, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας και την Οδηγία 2017/541/ΕΕ, της 15ης Μαρτίου 2017, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας εισάγονται διατάξεις σχετικές με την προστασία των θυμάτων ορισμένης εγκληματικότητας, οι οποίες ως ειδικότερες δεν θίγονται προς το περιεχόμενο τους από την Οδηγία 2012/29.³¹

³⁰ «Governments must do more to support victims of violence», www.ohchr.org, 21 Αυγούστου 2021, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/08/governments-must-do-more-support-victims-violence>, τ.π 19-11-2022.

³¹ Οδηγία 2012/29/ΕΕ ο.π, Προοίμιο σκ. 69.

II. ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2012/29/ΕΕ ΚΑΙ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

1. ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ

Το πρώτο κεφάλαιο δικαιωμάτων αφορά την ουσιαστική ενημέρωση και την υποστήριξη των θυμάτων εγκληματικών πράξεων και αποτελεί τη βάση για την μετέπειτα συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία. Ειδικά οι διατάξεις που προβλέπουν το δικαίωμα πρόσβασης σε υποστηρικτικές υπηρεσίες και καθορίζουν το ελάχιστο πλαίσιο των παρεχόμενων αυτών υπηρεσιών συντελούν στην μακροπρόθεσμη καταπολέμηση των συνεπειών της εγκληματικότητας και την βελτίωση της θέσης του θύματος καθ' όλη την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας αλλά και μετά το πέρας αυτής.

1.α. Δικαίωμα κατανόησης.

Το πρώτο δικαίωμα που κατοχυρώνεται είναι το δικαίωμα κατανόησης στο άρθρο 3. Αφορά το δικαίωμα των θυμάτων να κατανοούν και να γίνονται κατανοητά ήδη από την πρώτη επαφή με τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους αλλά σε κάθε επόμενο στάδιο της διαδικασίας, προκειμένου το θύμα να έχει ουσιαστικό ρόλο και να μην καθίσταται απλά «εργαλείο» της διαδικασίας.³² Στον όρο «αρμόδιες αρχές» δεν περιλαμβάνονται μόνο οι αστυνομικές και δικαστικές αρχές αλλά μπορεί να γίνει δεκτή μια πιο ευρύτερη ανάγνωση του όρου, εφόσον αυτό το επιτρέπει η εθνική έννομη τάξη του κράτους μέλους. Για παράδειγμα οι τελωνειακές αρχές ή υπηρεσίες φύλαξης συνόρων όπως η Frontex μπορούν να θεωρηθούν αρμόδιες, σε αντίθεση με νοσοκομεία και παρεμφερείς οργανισμούς.³³

Οι αρχές οφείλουν να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα, επιδεικνύοντας σεβασμό στα προσωπικά χαρακτηριστικά του θύματος, όπως τη γλώσσα, την ηλικία, τη ψυχολογική κατάσταση, ή την τυχόν αναπηρία ούτως ώστε αυτά να μην αποτελέσουν εμπόδιο στην μεταξύ τους επικοινωνία, που πρέπει να λαμβάνει χώρα σε γλώσσα απλή και κατανοητή. Η διαδικασία προσέγγισης του εκάστοτε θύματος πρέπει να είναι εξατομικευμένη και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του.³⁴

³² Tudorel Ștefan , «Right to be understood and Right to Information», στο JUST/2012/JPEN/AG/2949 *Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 2013-2014, σελ. 20.

³³ DG Justice Guidance Document, ο.π., σελ.13.

³⁴ στο ίδιο, σελ. 12.

Σύμφωνα με έρευνες που διενεργήθηκαν στην Μεγάλη Βρετανία, τα θύματα που από την πρώτη τους επικοινωνία με τις αστυνομικές αρχές έλαβαν θετική ανταπόκριση και φιλική συμπεριφορά, ήταν πιο πιθανό να υποβάλλουν επίσημη καταγγελία.³⁵ Οι αστυνομικοί, ελλείψει επαρκούς εκπαίδευσης, κατηγοριοποιούν τα θύματα με κριτήριο τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, την κοινωνική τάξη και την καταγωγή, αντιμετωπίζοντας με προκατάληψη αυτά που δεν πληρούν την εικόνα του «ιδανικού θύματος».³⁶ Δεν είναι λίγες άλλωστε οι αναφορές σε αστυνομικούς που υιοθετούν συμπεριφορές victim-blaming αποτρέποντας έτσι τα θύματα, ιδίως τα ιδιαίτεως ευάλωτα, από το να αναζητήσουν οποιαδήποτε μορφή προστασίας και υποστήριξης. Για αυτό το λόγο η εξειδικευμένη αντιμετώπιση με σεβασμό στα γλωσσικά κ.α χαρακτηριστικά των θυμάτων ήδη από το πρωταρχικό στάδιο, έχει αντίκτυπο και στην ποιότητα των πληροφοριών που λαμβάνουν οι αρχές³⁷, ενώ η μεροληπτική αντιμετώπιση που ενδεχομένως θα κληθεί να διαχειριστεί ένα θύμα θα το καταστήσει πιο ευάλωτο στην δευτερογενή θυματοποίηση.³⁸ Μάλιστα παρατηρείται ότι θύματα που κατοικούν σε περιοχές υποβαθμισμένες οικονομικά, με υψηλή εγκληματικότητα και μειωμένη έως ανύπαρκτη αστυνομική παρουσία, βιώνουν πιο έντονα τις συνέπειες της θυματοποίησης από τα θύματα που προέρχονται από προνομιούχα κοινωνικοοικονομικά περιβάλλοντα οπότε και προκαλούν τη συμπάθεια των αρχών.³⁹

Σε αυτήν την πρώτη επαφή το θύμα δύναται να συνοδεύεται από πρόσωπο συγγενικό ή τρίτο, υπό την προϋπόθεση ότι δεν τίθενται σε κίνδυνο τα συμφέροντα του ή η πορεία της διαδικασίας. Με τη συγκεκριμένη πρόβλεψη ο ενωσιακός νομοθέτης αναγνωρίζει τον αντίκτυπο μιας εγκληματικής πράξης στην συναισθηματική κατάσταση του θύματος που μπορεί να χρειάζεται τη στήριξη ατόμου της εμπιστοσύνης του ούτως ώστε να επικοινωνήσει με τις αρχές.

1.β. Δικαίωμα λήψης πληροφοριών και αποδεικτικού εγγράφου.

Εν συνεχεία, το άρθρο 4 προβλέπει το δικαίωμα έγκαιρης λήψης πληροφοριών, από την πρώτη επαφή με την αρμόδια αρχή, η οποία μπορεί να είναι

³⁵ Miguel Inzunza, «The significance of victim ideality in interactions between crime victims and police officers», International Journal of Law, Crime and Justice, Volume 68, 2022, σελ. 2.

³⁶ στο ίδιο, σελ. 3.

³⁷ στο ίδιο, σελ. 2-3.

³⁸ στο ίδιο, σελ. 10.

³⁹ στο ίδιο, σελ. 10.

ακόμα και η κλήση στη γραμμή αμέσου δράσεως ή η επικοινωνία μέσω διαδικτύου,⁴⁰ χωρίς να απαιτείται σχετική αίτηση του θύματος. Η ενημέρωση αφορά την δυνατότητα άσκησης ενός χάρτη δικαιωμάτων που προσομοιάζει στα «Miranda Rights» που κατοχυρώνει το αμερικανικό ποινικό σύστημα στους υπόπτους αξιόποινων πράξεων.

Πιο αναλυτικά, η αρμόδια αρχή ενημερώνει το θύμα για το είδος της υποστήριξης που μπορεί να λάβει, όπως την ιατρική περίθαλψη και τη ψυχολογική στήριξη, για τις διαδικασίες καταγγελίας της αξιόποινης πράξης, για την παροχή προστασίας και νομικής αρωγής, για τον τρόπο λήψης αποζημίωσης, για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης, για τυχόν ειδικά μέτρα, όπως η Ευρωπαϊκή Εντολή Προστασίας⁴¹, για την δυνατότητα καταγγελίας εις βάρος των αρχών σε περίπτωση προσβολής των δικαιωμάτων τους, για τα απαραίτητα, σχετικά με την υπόθεση τους, στοιχεία επικοινωνίας, για της υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης και τέλος για την δυνατότητα επιστροφής των δικαστικών τους εξόδων. Η έκταση των πληροφοριών ποικίλλει αναλόγως τις ανάγκες του θύματος και τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος.

Ιδίως η ενημέρωση σχετικά με τις διαθέσιμες υπηρεσίες στήριξης έχει στόχο την ενθάρρυνση του θύματος να απευθυνθεί στους κατάλληλους φορείς⁴² και σε συνδυασμό με άλλες διατάξεις απηχεί την επιθυμία του ενωσιακού νομοθέτη να μην αντιμετωπιστεί το θύμα απλά ως παράγοντας της ποινικής δίκης. Αυτή η επιθυμία διαφαίνεται και από το γεγονός ότι ο όρος της «πρώτης επαφής» με τις αρχές δεν συνεπάγεται και επίσημη καταγγελία της αξιόποινης πράξης.⁴³

Αν εν τέλει το θύμα προβεί σε καταγγελία οπότε και κινηθεί η ποινική διαδικασία, λαμβάνει σχετικό αποδεικτικό έγγραφο, σύμφωνα με το άρθρο 5, που πρέπει να περιλαμβάνει στοιχεία όπως ο αριθμός του φακέλου, ο χρόνος και ο τόπος τέλεσης του εγκλήματος αλλά και της καταγγελίας και οποιαδήποτε ζημία προκλήθηκε στο θύμα.⁴⁴ Η καταγγελία μπορεί να υποβληθεί στη γλώσσα του

⁴⁰ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ.14.

⁴¹ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ. 14.

⁴² στο ίδιο, σελ. 14.

⁴³ στο ίδιο, σελ.14,16.

⁴⁴ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π προοίμιο, σκ. 24.

θύματος ή με την αρωγή διερμηνείας, ενώ το αποδεικτικό έγγραφο δύναται να μεταφραστεί δωρεάν, κατόπιν αίτησης.

Παράλληλα, το θύμα απολαμβάνει του δικαιώματος ενημέρωσης για έναν κατάλογο πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 6: Κατόπιν σχετικής αίτησης του, οι αρχές το ενημερώνουν για οποιαδήποτε απόφαση μη συνέχειας, περάτωσης της έρευνας ή μη άσκησης δίωξης. Σε αντίθετη περίπτωση, η ενημέρωση περιλαμβάνει τον τόπο, το χρόνο της διεξαγωγής της δίκης καθώς και τη φύση των κατηγοριών εις βάρος του δράστη. Η απορριπτική απόφαση πρέπει να είναι αιτιολογημένη, ως βασική αρχή σεβασμού του θύματος και αναγνώρισης του δικαιώματος πρόσβασης τού στην δικαιοσύνη.⁴⁵ Η εξασφάλιση αιτιολογίας για την μη δίωξη του δράστη επιτρέπει στα θύματα να νιώσουν ότι τουλάχιστον δεν αγνοήθηκαν από τις αρχές⁴⁶. Εξαίρεση εισάγεται αν οι λόγοι είναι απόρρητοι γιατί αφορούν ζήτημα εθνικής ασφαλείας ή αν πρόκειται για απόφαση ενόρκων, οπότε και τα κράτη μέλη δύνανται μέσω της εθνικής τους νομοθεσίας να μην επιτρέπουν την κοινοποίηση τους στους παθόντες.

Στη συνέχεια ο ενωσιακός νομοθέτης αφήνει ευρύ περιθώριο εκτίμησης στα κράτη μέλη, ορίζοντας ότι τα τελευταία μπορούν να περιορίσουν την παροχή πληροφοριών, όσον αφορά στην έκδοση οριστικής απόφασης και την πορεία της ποινικής δίκης, στα θύματα που καταλαμβάνουν συγκεκριμένο ρόλο σύμφωνα με το οικείο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Το παράδειγμα της ελληνικής έννομης τάξης που πλέον κατοχυρώνει το θεσμό του υποστηρικτή της κατηγορίας προσφέρεται ως ενδεικτικό για το ρόλο που μπορεί να αναλαμβάνει το θύμα στην ποινική διαδικασία. Πάντως δεν προβλέπεται η δυνατότητα του θύματος να επιλέγει το είδος των πληροφοριών που θα του δοθούν.⁴⁷ Αυτές θα αφορούν οτιδήποτε σχετικό με την πορεία της υπόθεσης με εξαίρεση τυχόν πληροφορίες που μπορούν να βλάψουν την διαδικασία.

⁴⁵ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ.19.

⁴⁶ Tudorel, ο.π, σελ.26.

⁴⁷ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ.18.

Σε κάθε περίπτωση πλην αυτής που το θύμα καταλαμβάνει ρόλο στην ποινική διαδικασία που καθιστά την ενημέρωση υποχρεωτική, η επιθυμία για λήψη ή μη των πληροφοριών πρέπει να γίνεται σεβαστή από τις αρχές.⁴⁸

Τα κράτη μέλη φροντίζουν να εξασφαλίζουν στα θύματα και τις πληροφορίες που σχετίζονται με την αποφυλάκιση του δράστη, ή την απόδραση του, καθώς και με τα διαθέσιμα μέτρα προφύλαξης που λαμβάνονται προκειμένου να προστατευτεί. Τουλάχιστον όταν υπάρχει ενδεχόμενος ή διαπιστωμένος κίνδυνος βλάβης του θύματος, οι αρχές δεν μπορούν να αρνηθούν την παροχή των παραπάνω πληροφοριών, παρά μόνο για να αποφευχθεί ενδεχόμενη πράξη αντεκδίκησης προς τον δράστη.⁴⁹

Αναμφίβολα και σε αυτό το στάδιο επιβάλλεται η επικοινωνία που επιδιώκουν οι αρχές με το θύμα να είναι διαμορφωμένη με τρόπο τέτοιο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες του. Παρόλο που η ενημέρωση μπορεί να γίνει και με απλά μέσα, όπως για παράδειγμα φυλλάδια σχετικά με την λειτουργία δομών στήριξης, ή ιστότοπους που παρέχουν πληροφορίες για την πορεία της υπόθεσης,⁵⁰ τα κράτη μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν το δικαίωμα πληροφόρησης και σε ανάπηρα θύματα, θύματα τεχνολογικά αναλφάβητα, νευροδιαφορετικά κ.α. Η Οδηγία επιβάλλει τον εκσυγχρονισμό των εθνικών αρχών των κρατών μελών σε επίπεδο τέτοιο που να επιτυγχάνεται η προσβασιμότητα στην ενημέρωση από όλους ανεξαιρέτως τους πολίτες που τελέστηκε εις βάρος τους αξιόποινη πράξη. Για το σκοπό της προσβασιμότητας προβλέπεται και η δωρεάν μετάφραση του εγγράφου που αποδεικνύει την καταγγελία στο άρθρο 5.

Το δικαίωμα λήψης πληροφοριών παρόλο που όπως προαναφέρθηκε περιλαμβάνει και πληροφορίες περί της αποφυλάκισεως του δράστη δεν κάνει μνεία σε αποφάσεις μεταφοράς του σε διαφορετικό σωφρονιστικό κατάστημα ή έκδοσης Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης εις βάρος του για να εκτελέσει σε άλλο κράτος μέλος την ποινή του ή μέρος αυτής.⁵¹ Βέβαια τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να επεκτείνουν το δικαίωμα και σε αυτό το μεταγενέστερο στάδιο, ο ενωσιακός νομοθέτης, ωστόσο, επέλεξε να εξασφαλίσει την πληροφόρηση των θυμάτων για την

⁴⁸ στο ίδιο, σελ.19.

⁴⁹ στο ίδιο, σελ.19.

⁵⁰ στο ίδιο, σελ.14.

⁵¹ Αα (2015), ο.π ,σελ.249.

διάρκεια της ποινικής διαδικασίας. Για το διάστημα μετά το πέρας αυτής μόνο ως προς την λήξη του καθεστώτος εγκλεισμού του δράστη μπορεί το θύμα να λάβει ενημέρωση.

1.γ. Δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης.

Το άρθρο 7 ορίζει ότι τα θύματα δικαιούνται δωρεάν διερμηνεία, εφόσον τη ζητήσουν, τόσο κατά την διάρκεια της εξέτασης τους από τις αστυνομικές και δικαστικές αρχές όσο και κατά την ακροαματική διαδικασία, σύμφωνα με το ρόλο τους στην οικεία ποινική διαδικασία. Εδώ, όπως και στην διάταξη για τη λήψη πληροφοριών, ο ενωσιακός νομοθέτης δίνει στα κράτη μέλη την διακριτική ευχέρεια να θέσουν τα όρια του δικαιώματος αναλόγως με το ρόλο που αναλαμβάνει το θύμα στην εθνική έννομη τάξη. Αν το εθνικό ποινικό σύστημα του επιτρέπει να καταστεί διάδικος τότε δικαιούται διερμηνείας βάσει της θέσης του αυτής. Αντίστοιχα αν το εθνικό σύστημα προβλέπει μόνο την ιδιότητα του ως μάρτυρας, τότε θα πρέπει να έχει πρόσβαση σε διερμηνέα κατά την μαρτυρική εξέταση και κατάθεση του.⁵² Στις υποθέσεις όπου το θύμα μετέχει στην ποινική διαδικασία ως μάρτυρας και όχι ως διάδικος από επιλογή του, το δικαίωμα διερμηνείας οριοθετείται από το status του αυτό. Δεν επιβάλλεται δηλαδή η παροχή διερμηνέα καθ' όλη την διάρκεια της δίκης προκειμένου να την κατανοεί στο σύνολο της το θύμα.⁵³

Σημειώνεται ότι οι αρμόδιες αρχές κρίνουν κατά πόσο η παροχή διερμηνέα και μεταφραστή είναι απαραίτητη, αναλόγως τις γλωσσικές ανάγκες του θύματος, με το τελευταίο να δύναται να προσβάλλει την αρνητική τους απόφαση αλλά όχι και την ποιότητα της μετάφρασης,⁵⁴ αντίθετα με αυτό που προέβλεπε η πρόταση Οδηγίας.⁵⁵

Επιπλέον, κατόπιν αίτησης, προβλέπεται δικαίωμα μετάφρασης των πληροφοριών που είναι ουσιώδεις για την άσκηση των δικαιωμάτων τους. Σε αυτές περιλαμβάνονται τουλάχιστον οι σχετικές με την περάτωση της διαδικασίας αποφάσεις καθώς και οι λόγοι τυχόν απόρριψης της καταγγελίας, στο πνεύμα του άρθρου 6, ενώ δικαιούται μετάφρασης και για τις πληροφορίες αναφορικά με την

⁵² Χότουμαν, ο.π, σελ 75.

⁵³ Χότουμαν, ο.π, σελ 76.

⁵⁴ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ. 22.

⁵⁵ Πρόταση Οδηγίας 2012/29 ο.π αρ.6 παρ.6 « Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στο εθνικό δίκαιο, τα θύματα να έχουν το δικαίωμα να αντικρούσουν απόφαση σύμφωνα με την οποία δεν χρειάζονται διερμηνεία ή μετάφραση και, όταν οι υπηρεσίες αυτές έχουν παρασχεθεί, να έχουν τη δυνατότητα να διαμαρτυρηθούν ότι η ποιότητα της διερμηνείας δεν είναι επαρκής προκειμένου να ασκήσουν τα δικαιώματά τους ή να κατανοήσουν τη διαδικασία.»

διεξαγωγή της δίκης. Επιπλέον το θύμα μπορεί να υποβάλλει αιτιολογημένο αίτημα για να χαρακτηριστεί ένα έγγραφο ως ουσιώδες. Πάντως το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση δεν πρέπει να παρεμποδίζει την εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας. Αν δεν υπάρχει διαθέσιμος διερμηνέας που να ομιλεί μία γλώσσα που κατανοεί το θύμα, εναλλακτικά μπορεί να γίνει χρήση τεχνολογικών εργαλείων και του διαδικτύου, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης.

Οι περιορισμοί που θέτει ο ενωσιακός νομοθέτης στην άσκηση του δικαιώματος διερμηνείας και μετάφρασης αναδεικνύουν τη διστακτικότητα του ως προς την εξασφάλιση του δικαιώματος των αλλόγλωσσων θυμάτων να κατανοούν την ποινική διαδικασία εν συνόλω, σταθμίζοντας το μεγάλο κόστος που θα έχει η διερμηνεία και μετάφραση για τα κράτη μέλη, αν αυτή παρέχεται σε όλα τα στάδια της, συμπεριλαμβανομένης της ακροαματικής διαδικασίας αλλά και τα γλωσσικά εμπόδια που προκύπτουν από την ανάγκη διερμηνείας σπανιότερων γλωσσών.⁵⁶

Η παράγραφος 6 του άρθρου 7 προβλέπει ότι «(...)η έγγραφη μετάφραση μπορεί να αντικατασταθεί από προφορική μετάφραση ή προφορική σύνοψη των ουσιωδών εγγράφων, υπό τον όρο ότι αυτή η προφορική μετάφραση ή προφορική σύνοψη δεν επηρεάζει τη διεξαγωγή δίκης.» Παρατηρείται ότι η ελληνική μετάφραση του νομοθετικού κειμένου ταυτίζεται με τη γλωσσική επιλογή που έγινε και στην Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία.⁵⁷ Το αγγλικό κείμενο της Οδηγίας επιτρέπει την κατ' εξαίρεση αντικατάσταση της γραπτής μετάφρασης από προφορική υπό τον όρο ότι αυτό «does not prejudice the fairness of the proceedings», όπως παρατηρεί και ο Η. Αναγνωστόπουλος (2016). Το ρήμα «prejudice» αποδίδεται και ως «ζημιώνω» σε αντίθεση με το ουδέτερο φορτισμένο «επηρεάζω». Η γραμματική ερμηνεία του άρθρου βάσει της της ελληνικής μετάφρασης αφήνει ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης στις αρμόδιες αρχές ως προς λόγους που μπορούν να οδηγήσουν στον περιορισμό του δικαιώματος. Ωστόσο, το πνεύμα της Οδηγίας επιβάλλει τη στενή ερμηνεία της ρύθμισης για να περιλαμβάνει κατεπείγουσες διαδικασίες όπως η επ' αυτοφώρω

⁵⁶ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ.21.

⁵⁷ βλ. και Ηλίας Αναγνωστόπουλος, «Στη Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης : Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία (N.4236/2014 – ΚΠΔ 233, 236, 236Α, 238Β)», Ποιν.Χρον., Vol.4, 2016, σελ. 248.

διαδικασία, ενώ η επίκληση της από τα κράτη μέλη προκειμένου να αποφύγουν το κόστος της μετάφρασης αποκλείεται ως αντίθετη με το ενωσιακό δίκαιο.⁵⁸

1.δ. Υποστήριξη θυμάτων.

Η θυματοποίηση μπορεί να συνοδεύεται από κατάθλιψη, έντονο άγχος και σύνδρομο μετατραυματικού στρες που επηρεάζουν το ψυχισμό του ατόμου για ένα σημαντικό χρονικό διάστημα μετά την τέλεση της αξιόποινης πράξης ή ακόμα και για όλη την υπόλοιπη ζωή του.⁵⁹

Όπως φαίνεται και από τον τίτλο της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ, η υποστήριξη των θυμάτων είναι από τους κεντρικούς της στόχους, με ειδική μέριμνα για τα θύματα που έχουν υποστεί σημαντική βλάβη⁶⁰. Τα άρθρα 8 και 9 ρυθμίζουν τα σχετικά με το δικαίωμα των θυμάτων σε δωρεάν πρόσβαση εμπιστευτικών υπηρεσιών υποστήριξης, τόσο πριν όσο και μετά την ποινική διαδικασία, χωρίς η άσκηση του να εξαρτάται από την υποβολή επίσημης καταγγελίας, διατύπωση που αναδεικνύει για μία ακόμη την τάση για μία πιο θυματοκεντρική προσέγγιση του ενωσιακού νομοθέτη. Οι υπηρεσίες παρέχουν τουλάχιστον συμβουλές σχετικές με την άσκηση δικαιωμάτων, τις οικονομικές συνέπειες του εγκλήματος και την αποτροπή δευτερογενούς θυματοποίησης, συναισθηματική και ψυχολογική υποστήριξη και περαιτέρω ενημέρωση για διαθέσιμες υποστηρικτικές δομές. Λαμβάνονται υπόψιν οι ειδικές ανάγκες του θύματος, η σοβαρότητα του εγκλήματος και οι κοινωνικές προεκτάσεις της συγκεκριμένης θυματοποίησης,⁶¹ με γνώμονα συνθήκες και ειδικά χαρακτηριστικά όπως η ηλικία και το φύλο.⁶²

Μέσω της συγκριτικής μελέτης των υπηρεσιών υποστήριξης θυμάτων που παρέχονται στο χώρο της Ένωσης ανά κράτος μέλος παρατηρείται ότι χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία⁶³ στηρίζουν τη λειτουργία οργανώσεων για την υποστήριξη όλων των θυμάτων ενώ στον αντίποδα χώρες όπως η δική μας προσανατολίζονται στην κάλυψη υποστηρικτικών αναγκών συγκεκριμένης κατηγορίας θυμάτων, όπως

⁵⁸ στο ίδιο, σελ. 248.

⁵⁹ Malcolm D. MacLeod, Douglas Paton, «Victims, violent crime and the criminal justice system: Developing an integrated model of recovery», *Legal and Criminological Psychology*, Vol.4,1999, σελ 205-206.

⁶⁰ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ. 37.

⁶¹ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ. 28.

⁶² Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, Προοίμιο σκ. 9.

⁶³ European E-justice portal, «Victim's right by country», e-justice.europa.eu, https://e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country, τ.π 05-11-2022.

έμφυλης βίας⁶⁴. Η Σουηδία διαθέτει μεταξύ άλλων τον μη κερδοσκοπικό οργανισμό RFSL, ειδικευμένο στην υποστήριξη λεσβίων, γκέι, αμφισεξουαλικών και τρανς θυμάτων.⁶⁵ Παράλληλα η Επιτροπή χρηματοδοτεί σε ποσοστό 60% την λειτουργία του ευρωπαϊκού οργανισμού-ομπρέλα «Victim Support Europe» που στοχεύει την ενίσχυση και την υποστήριξη όλων των θυμάτων εγκληματικών πράξεων σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο.⁶⁶

Στις Ηνωμένες Πολιτείες, με τους ειδικούς να αναγνωρίζουν τον αντίκτυπο του εγκλήματος στην ψυχολογία του θύματος, λειτουργούν τα λεγόμενα «Trauma Recovery Centers», κέντρα παροχής ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, στοχευμένης ψυχολογικής υποστήριξης, που μπορεί να περιλαμβάνει την ένταξη σε πρόγραμμα απεξάρτησης καθώς και νομικών συμβουλών, με κάθε θύμα να έρχεται σε επαφή με τον προσωπικό του θεραπευτή, προκειμένου να αποφευχθεί ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης του.⁶⁷

Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες μπορούν να συγκροτούνται ως κυβερνητικές ή μη κυβερνητικές οργανώσεις, με επαγγελματίες ή εθελοντές, δίχως κάποιο ενωσιακό περιορισμό ως προς την οργάνωση τους, αρκεί να μην απαιτούν υπέρογκες γραφειοκρατικές διαδικασίες που αποτρέπουν τα θύματα από τα να τις αναζητήσουν.⁶⁸ Τα κράτη μέλη, όπως παρατηρείται στο καθοδηγητικό έγγραφο της Επιτροπής του 2013, φαίνεται να δείχνουν προτίμηση σε μη κυβερνητικές οργανώσεις έναντι κυβερνητικών,⁶⁹ κατάσταση προβληματική για την εν γένει υποστήριξη των θυμάτων, αν αφηθεί εξ' ολοκλήρου στην αρμοδιότητα ιδιωτών, που συστήνουν οργανώσεις φιλανθρωπικού χαρακτήρα, των οποίων τα κίνητρα και κυρίως οι παρεχόμενες υπηρεσίες δεν ελέγχονται επαρκώς. Από την άλλη, μη

⁶⁴ βλ. στο ίδιο, Victims' rights - by country, Greece «The General Secretariat for Gender Equality (Genikí Grammateía Isótitas ton Fýlon), which comes under the Ministry of the Interior, runs advice centres for women who are victims of violence.», e-justice.europa.eu, https://e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country?GREECE&action=maximizeMS&clang=en&idSubpage=9&member=1, τ.π 05-11-2022.

⁶⁵ βλ. στο ίδιο, Victim's rights by country: Sweden, https://ejustice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country?SWEDEN&action=maximizeMS&clang=en&idSubpage=9&member=1, τ.π 05-11-2022.

⁶⁶ Victim Support Europe, victim-support.eu, <https://victim-support.eu/who-we-are/our-mission-and-value/> τ.π 05-11-2022.

⁶⁷ Peter Baroni, «Supporting Victims of Violent Crime Using Trauma Recovery Centers», Federal Sentencing Reporter, December 2017, Vol. 30, No. 2, University of California Press on behalf of the Vera Institute of Justice, σελ 104.

⁶⁸ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ.25.

⁶⁹ στο ίδιο, σελ. 25.

κυβερνητικές οργανώσεις, όπως η Victim's Support Sweden, μεριμνούν για τη συνεχή κατάρτιση των εθελοντών τους μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παρέχουν εξειδικευμένη φροντίδα σε χιλιάδες θύματα, ανεξαρτήτως της θυματοποίησης που υπέστησαν, με παράλληλη συνεργασία με τις κρατικές αρχές για την κοινωνική επανένταξη των δραστών.⁷⁰

Η συλλογική λοιπόν δράση ιδιωτών και κρατών μελών σε συνάρτηση με την μη επανάπαυση των κρατικών αρχών μπορεί αποδεδειγμένα να οδηγήσει σε σύγχρονες, υπηρεσίες υποστήριξης θυμάτων, υψηλές ποιοτικά που επιτελούν τους σκοπούς της Οδηγίας, σε αντίθεση με δομές αγκιστρωμένες στη λογική της ιδρυματοποίησης και της φιλανθρωπίας. Η οργάνωση «Mothers Against Drunk Driving» που συστάθηκε το 1980, έχει υποστηρίξει χιλιάδες θύματα και επιζήσαντες τροχαίων ατυχημάτων που προκλήθηκαν από οδηγούς, ενώ βρίσκονταν υπό την επήρεια αλκοόλ, ενώ παράλληλα έχει αποτελέσει μοχλό πίεσης για νομοθετικές αλλαγές στο ομοσπονδιακό σύστημα των ΗΠΑ, περιλαμβανόμενης και της απαγόρευσης κατανάλωσης αλκοόλ σε άτομα κάτω των 21 ετών.⁷¹

Ο ενωσιακός νομοθέτης αναγνωρίζει ακριβώς ότι οι συνέπειες από την θυματοποίηση δεν παύουν ξαφνικά μετά το πέρας της ποινικής διαδικασίας. Ομοίως, δεν παύει και η ευθύνη των κρατών μελών απέναντι στα θύματα μόνο με την διασφάλιση των δικαιωμάτων προστασίας κατά την ποινική διαδικασία, αλλά αντίθετα αυτή επεκτείνεται στην ενίσχυση δράσεων που θα οδηγήσουν στην ουσιαστική ανάκαμψη από το έγκλημα. Οι δράσεις αυτές, όπως συνοψίζονται στις υπηρεσίες υποστήριξης, συντελούν στην συνολική ενίσχυση της πίστης των προσώπων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης,⁷² ενώ συμβάλλουν παράλληλα στην ενεργοποίηση της νομοθετικής πρωτοβουλίας.

⁷⁰ Kerstin Svensson, Carina Gallo «Saying or doing human rights? A study of victim support Sweden», *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, Vol.45, No.1, 2021, σελ. 134

⁷¹ Mothers Against Drunk Driving, «Our History», madd.org, <https://madd.org/our-history/>, τ.π 24-11-2022.

⁷² Ana Castro Sousa/APAV, «Victim Support Services: Right To Access And Services Provided», σε JUST/2012/JPEN/AG/2949 *Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 2013-2014, σελ.36.

2.Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Η δεύτερη ομάδα δικαιωμάτων σχετίζεται με τη συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία και θέτει τις ελάχιστες διασφαλίσεις σχετικά με την πρόσβαση σε υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης. Ειδικό άρθρο αφιερώνεται στα δικαιώματα των θυμάτων που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος απ' αυτό που τελέστηκε η αξιόποινη πράξη. Δεδομένου ότι η Οδηγία θέτει τους κοινούς ελάχιστους κανόνες για την διευκόλυνση της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις και εφόσον η πρώτη δέσμη δικαιωμάτων σχετικών με την ενημέρωση και την υποστήριξη θέτει τα θεμέλια για την εν γένει άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων, αυτή η δεύτερη ομάδα διαμορφώνει τον πυρήνα των δικονομικών τους δικαιωμάτων εντός της ποινικής διαδικασίας.

2.α. Δικαίωμα ακρόασης.

Αρχικά, το άρθρο 10, ρυθμίζει το δικαίωμα ακρόασης και προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων του θύματος κατά την ποινική διαδικασία, τα όρια του οποίου όμως θέτει το εθνικό σύστημα δικονομικών κανόνων κάθε κράτους μέλους. Ο ενωσιακός νομοθέτης δίνει ευρύ περιθώριο εκτίμησης στα κράτη μέλη που μπορούν να εξασφαλίζουν στα πρόσωπα υψηλότερο επίπεδο προστασίας, χωρίς να βλάπτεται ο βασικός πυρήνας του δικαιώματος του άρθρου 10.⁷³ Επισημαίνεται η ειδική μέριμνα, ως προς την ηλικία και την ωριμότητα, των παιδιών-θυμάτων κατά την ακρόαση τους.

Σε σχετική υπόθεση ενώπιον του ΔΕΕ, το θύμα υποκαθιστούσε την εισαγγελική αρχή, δυνατότητα που προβλεπόταν ρητά στο ουγγρικό δικονομικό δίκαιο. Το εθνικό δικαστήριο απέρριψε σχετικό αίτημα του προκειμένου να εξεταστεί ως μάρτυρας της υπόθεσης με το σκεπτικό ότι κάτι τέτοιο θα ήταν ασυμβίβαστο με την ιδιότητα του ως ιδιώτης κατηγορος. Μέσω της διαδικασίας της προδικαστικής παραπομπής που ακολούθησε το ΔΕΕ ερμήνευσε το δικαίωμα ακρόασης, όπως αυτό οριζόταν στην απόφαση πλαίσιο. Σύμφωνα λοιπόν με το Δικαστήριο, από τη μία, το εθνικό δικαστήριο δεν υποχρεώνεται να επιτρέψει στο θύμα αξιόποινης πράξης να εξεταστεί ως μάρτυρας στο πλαίσιο διαδικασίας ασκήσεως διώξεως από ιδιώτη που υποκαθιστά τον εισαγγελέα, αλλά από την άλλη αν δεν παρέχεται η δυνατότητα αυτή,

⁷³ DG Justice Guidance Document, ο.π., σελ. 29.

πρέπει να επιτρέπεται στο θύμα να καταθέσει και η κατάθεση αυτή να λαμβάνεται υπόψη ως αποδεικτικό στοιχείο.⁷⁴

Παρόλο που τα κράτη μέλη οφείλουν να εξασφαλίζουν στα θύματα υψηλό επίπεδο προστασίας και ουσιαστικό ρόλο στην ποινική διαδικασία, έχουν την διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν πώς θα επιτευχθεί κάτι τέτοιο.⁷⁵ Όριο της διακριτικής τους ευχέρειας είναι η παροχή τουλάχιστον της δυνατότητας να καταθέτουν και η κατάθεση τους να λαμβάνεται υπόψη ως αποδεικτικό στοιχείο. Ανεξάρτητα, επομένως, από το ρόλο που μπορεί το θύμα να λάβει στο οικείο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, οι εθνικοί δικονομικοί κανόνες δεν πρέπει να του αποστερούν το δικαίωμα του να ακούγεται και να προσκομίζει αποδεικτικά στοιχεία.

Το δικαίωμα ακρόασης οριοθετείται από την ποινική διαδικασία και δεν εξετάζεται πέραν αυτής από τον ενωσιακό νομοθέτη. Αρκετά συστήματα ποινικής δικαιοσύνης όμως επεκτείνουν το δικαίωμα και σε διαδικασίες, όπως επί του αιτήματος αναστολής του δράστη, με την δυνατότητα του «Victim Impact Statement», όπου το θύμα δηλώνει στους παράγοντες της δίκης πώς έχει επηρεάσει η αξιόποινη πράξη τη ζωή του και την καθημερινότητά του με σκοπό όχι μόνο να διαμορφώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα των συνεπειών της συγκεκριμένης εγκληματικότητας αλλά σε κάποιες περιπτώσεις να επηρεάσει και την επιβολή της ποινής.⁷⁶ Ο θεσμός αυτός συναντάται σε χώρες common law, όπως η Αυστραλία και οι ΗΠΑ, σε χώρες civil law, όπως η Ιαπωνία, αλλά και στο Βέλγιο, την Αυστρία, το Λουξεμβούργο κ.α.⁷⁷ Δεν αποτελεί λοιπόν άγνωστο τόπο για τον ευρωπαϊκό χώρο του ποινικού δικαίου. Παρόλο το «Victim Impact Statement» έχει επικριθεί ότι επιβάλλει συναισθηματική πίεση στις δικαιοδοτικές αρχές, στοχεύοντας σε αποφάσεις εις βάρος των συμφερόντων του δράστη,⁷⁸ βοηθάει τα θύματα να νιώσουν ότι οι ανησυχίες τους λαμβάνονται υπόψη από την εσωτερική έννομη τάξη, σε τέτοιο βαθμό που ορισμένοι ερευνητές έχουν παρατηρήσει, στο αμερικανικό ποινικό

⁷⁴ Απόφαση ΔΕΕ της 9ης Οκτωβρίου 2008, C-404/07, György Katz κατά του István Roland Sós, σκ. 50.

⁷⁵ György Katz ο.π σκ. 46.

⁷⁶ Maarten Kunst , Giulia de Groot, Jelmor Meester, Janne van Doorn, «The impact of victim impact statements on legal decisions in criminal proceedings: A systematic review of the literature across jurisdictions and decision types», Aggression and Violent Behavior, Volume 56,2021, σελ.1.

⁷⁷ στο ίδιο σελ. 2.

⁷⁸ στο ίδιο σελ. 2.

σύστημα, τη συχνότητα πρότασης επιβολής της θανατικής ποινής σε υποθέσεις που τα «Victim Impact Statements» χαρακτηρίζονταν από την οργή του θύματος.⁷⁹

Το 2008 ισπανικό δικαστήριο καταδίκασε δύο άνδρες για την κακομεταχείριση των συντρόφων τους και τους επέβαλλε ως παρεπόμενη ποινή την απαγόρευση να τις πλησιάσουν πέραν ορισμένης απόστασης. Στη συνέχεια συνελήφθησαν εκ νέου καθώς παραβίαζαν την παραπάνω ποινή, συγκατοικώντας με τις συντρόφους τους, οι οποίες μάλιστα, ασκώντας το δικαίωμα ακρόασης του στο Εφετείο, υποστήριξαν τους κατηγορούμενους. Η υπόθεση τέθηκε ενώπιον του ΔΕΕ μέσω του θεσμού της προδικαστικής παραπομπής, καλώντας το να διευκρινίσει αν είναι αντίθετη με την απόφαση πλαίσιο η επιβολή παρεπόμενης ποινής κατά των δραστών ενδοοικογενειακών εγκλημάτων, όταν τα θύματα αμφισβητούν την επιβολή της ποινής αυτής. Ο ενωσιακός δικαστής καταρχάς επεσήμανε ότι για να διασφαλιστεί η πραγματική συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία με πρόσφορο τρόπο, το δικαίωμά ακρόασης πρέπει να εμπεριέχει, εκτός από την δυνατότητα αντικειμενικής περιγραφής των πραγματικών περιστατικών και την ευκαιρία να εκφράζει την άποψή του.⁸⁰ Συνέχισε με τη σκέψη ότι δεν υφίσταται υποχρέωση των κρατών μελών να προβλέπουν εθνικές διατάξεις ποινικού δικαίου, που θα επιτρέπουν στο θύμα να επηρεάζει τις ποινές τις οποίες δύναται να επιβάλει ο εθνικός δικαστής στον δράστη.⁸¹

Λαμβάνοντας υπόψιν την νομολογία του ΔΕΕ αναφορικά με το περιεχόμενο του δικαιώματος ακρόασης είναι φανερό ότι μια διασταλτική ερμηνεία που θα περιλάμβανε το δικαίωμα επηρεασμού της απόφασης, από το θύμα, με μέσα όπως το «Victim Impact Statement», δεν γίνεται δεκτή, δεδομένου μάλιστα ότι πολλά εθνικά δίκαια των κρατών μελών δεν προβλέπουν τέτοια ρύθμιση. Ο ενωσιακός νομοθέτης στο άρθρο 10 προστατεύει τον «κορμό» του δικαιώματος, στα πλαίσια που έχει υποδείξει και ο ενωσιακός δικαστής προγενέστερα. Σημειώνεται πάντως, ότι το δικαίωμα έχει ερμηνευτεί νομολογιακά μόνο ως προς την απόφαση πλαίσιο και όχι ως προς την Οδηγία.

⁷⁹ στο ίδιο, σελ. 7.

⁸⁰ Απόφαση ΔΕΕ της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, συνεκδικαζόμενες C-483/09 και C-1/10, ποινικές διαδικασίες κατά Magatte Gueye και Valentín Salmerón Sánchez, σκ. 59

⁸¹ Gueye και Sánchez, ο.π, σκ. 65.

Στο άρθρο 10, όπως και στα άρθρα 4 και 6, ο ενωσιακός νομοθέτης διασφαλίζει τα δικαιώματα λήψης πληροφοριών και ακρόασης στα πλαίσια της ποινικής δίκης αλλά όχι σε διαδικασίες που εκτείνονται πέραν αυτής και θα βελτίωναν τη θέση του θύματος εν γένει.⁸² Γεννιέται ο προβληματισμός του κατά πόσο η πρόθεση του είναι να ισχυροποιήσει τα δικαιώματα των θυμάτων όταν αυτά δεν εξυπηρετούν τους σκοπούς της ποινικής δίκης. Η ενημέρωση του θύματος σχετικά με την μεταφορά του δράστη σε άλλο σφραγιστικό κατάστημα ή ακόμα και σε άλλο κράτος μέλος, η δυνατότητα του να εισακουστεί για γεγονότα που δεν αφορούν την τέλεση της αξιόποινης πράξης αλλά τις συνθήκες διαβίωσης του που είναι άμεσο απότοκο της θυματοποίησης του, ακόμα κι αν το εθνικό δίκαιο δεν του επιτρέπει να επηρεάσει καθοριστικά την επιβαλλόμενη απόφαση, θα αποδείκνυαν ότι δεν έχει λησμονηθεί από τον ενωσιακό νομοθέτη σε μεταγενέστερο χρόνο.⁸³

2.β. Δικαιώματα σε περίπτωση απόφασης μη άσκησης δίωξης.

Το άρθρο 11 εισάγει το δικαίωμα του θύματος για επανεξέταση της απόφασης μη άσκησης δίωξης, κατόπιν αίτησης του, σύμφωνα πάλι με το ρόλο του στο οικείο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, με μοναδική εξαίρεση την περίπτωση που η δίωξη δεν ασκήθηκε επειδή συμφωνήθηκε εξωδικαστικός διακανονισμός.⁸⁴ Αν η εσωτερική έννομη τάξη του προσδίδει συγκεκριμένο ρόλο μετά την κίνηση της διαδικασίας, πρέπει τουλάχιστον να εξασφαλίζεται το δικαίωμα επανεξέτασης για τα θύματα σοβαρών αδικημάτων και στο προγενέστερο στάδιο. Η έννοια της σοβαρότητας του εγκλήματος δεν εξειδικεύεται περαιτέρω από την οδηγία, οπότε εναπόκειται στα κράτη μέλη να την προσδιορίσουν λαμβάνοντας υπόψη την νομοθεσία στον τομέα του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου και τις βασικές αρχές του διεθνούς δικαίου.⁸⁵ Ο κατάλογος των ευρωπαϊκών εγκλημάτων του άρθρου 83 ΣΛΕΕ που αφορούν «τομείς ιδιαίτερος σοβαρής εγκληματικότητας με διασυνοριακή διάσταση», όπως η τρομοκρατία και η εμπορία ανθρώπων, είναι ενδεικτικός για τον προσδιορισμό των θυμάτων σοβαρής εγκληματικότητας.

Οι κανόνες σχετικά με την επανεξέταση ρυθμίζονται από το εσωτερικό δικονομικό σύστημα κάθε κράτους μέλους και ασκείται εναντίον αποφάσεων

⁸² Aa, (2015), ο.π. σελ. 249.

⁸³ στο ίδιο, σελ. 249-250.

⁸⁴ βλ. και Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, αρθ. 11 παρ.5 «(...) εφόσον η δυνατότητα αυτή παρέχεται από το εθνικό δίκαιο(...)».

⁸⁵ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ 30.

εισαγγελικών, ανακριτικών ή αστυνομικών αρχών, όχι όμως και δικαστικών.⁸⁶ Προκειμένου να εξασφαλιστεί η αμεροληψία, η επανεξέταση διενεργείται από αρχή διαφορετική από αυτήν που εξέδωσε την απόφαση μη άσκησης δίωξης εκτός αν αυτή είναι η ανώτατη εισαγγελική αρχή οπότε την διενεργεί η ίδια μεν, αλλά με διαφορετικό πρόσωπο ως υπεύθυνο.⁸⁷ Ο ενωσιακός νομοθέτης αν και δίνει στα κράτη μέλη την διακριτική ευχέρεια να καθορίζουν το πλαίσιο του δικαιώματος και τον τρόπο άσκησης του, εισάγει την δέσμευση ως προς την ανεξαρτησία της αρχής που θα επανεξετάσει, για την εξασφάλιση της ορθής απονομής της δικαιοσύνης στα θύματα, που έχουν δυνατότητα ελέγχου των αρμόδιων αρχών μέσω της ρύθμισης. Πάντως δεν απαιτείται η επανεξέταση να διεξαχθεί από δικαστήριο, αντιθέτως, αρκεί οποιοδήποτε σώμα, συγκροτημένο με αντικειμενικότητα και αμεροληψία.⁸⁸

Το δικαίωμα επανεξέτασης συνδέεται αναπόσπαστα με το δικαίωμα λήψης πληροφοριών του άρθρου 6 και επιπλέον με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης του άρθρου 7, αφού το θύμα πρέπει να ενημερώνεται όχι μόνο για τους λόγους μη άσκησης δίωξης σε γλώσσα που κατανοεί, αλλά και για αυτό καθαυτό το δικαίωμα επανεξέτασης, χωρίς περιττή καθυστέρηση, για να αποφασίσει τα επόμενα βήματα του.

Επιπρόσθετα το δικαίωμα επανεξέτασης αποτελεί έκφραση του δικαιώματος ακροάσεως. Το ερώτημα της έκτασης του δικαιώματος του θύματος να εισακούεται από τους παράγοντες της ποινικής δίκης έχει απασχολήσει το ΔΕΕ σε σχετική νομολογία του. Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά, μία μητέρα είχε υποβάλλει μήνυση κατά του πρώην συζύγου της για κατ' εξακολούθηση ασέλγεια εις βάρος της πεντάχρονης κόρης τους. Το παιδί εξετάστηκε από παιδοψυχίατρο και ο εισαγγελέας διέταξε την αρχειοθέτηση της υπόθεσης. Η μητέρα αντιτάχθηκε στην εισαγγελική παραγγελία, ζητώντας παράλληλα την διεξαγωγή της μαρτυρικής εξέτασης στο πλαίσιο της συντηρητικής απόδειξης, όπως κι έγινε. Η απόφαση περί διεξαγωγής συντηρητικής απόδειξης ακυρώθηκε, η υπόθεση αρχειοθετήθηκε εκ νέου και το θύμα αντιτάχθηκε για μία ακόμη φορά. Υποβλήθηκε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με τη συμβατότητα εθνικών διατάξεων με το ενωσιακό δίκαιο, οι οποίες δεν

⁸⁶ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π προοίμιο σκ. 43.

⁸⁷ DG Justice Guidance Document, ο.π,σελ. 30.

⁸⁸ Ante Novokmet, The Right of a Victim to a Review of a Decision not to Prosecute as Set out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition in Germany, Italy, France and Croatia. Utrecht Law Review, Vol.12,No.1, 2016, σελ.91.

υποχρεώνουν τον εισαγγελέα να δεχτεί τέτοια αιτήματα από τα θύματα ούτε κατοχυρώνουν κάποιο ένδικο μέσο για να στραφεί το φερόμενο ως θύμα κατά της σχετικής απορριπτικής απόφασης του εισαγγελέα. Το ΔΕΕ επεσήμανε ότι παρόλο που η απόφαση πλαίσιο υποχρεώνει τα κράτη μέλη να προβλέπουν ειδικές διαδικασίες εξέτασης των παιδιών-θυμάτων, αυτό δεν συνεπάγεται την αξίωση του θύματος να προσφύγει δικαστικώς κατά της αποφάσεως με την οποία ο εισαγγελέας απορρίπτει την αίτησή του να ακουστεί και να εξετασθεί ως μάρτυρας στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας.⁸⁹

Παρόλο που στην ανωτέρω απόφαση το ΔΕΕ ερμήνευε τις σχετικές με το δικαίωμα ακροάσεως και ειδικών μέτρων προστασίας διατάξεις της απόφασης πλαίσιο, είναι προφανές ότι ο ενωσιακός νομοθέτης με την Οδηγία δεν επιθυμούσε να επεκτείνει την αξίωση επανεξέτασης της υπόθεσης και στις αποφάσεις περί μη διεξαγωγής ειδικών διαδικασιών μαρτυρικής εξέτασης.

2.γ. Πρόσβαση στην αποκαταστατική δικαιοσύνη.

Ακολουθεί το άρθρο 12, που ορίζει ότι τα κράτη μέλη πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποφυγή του κινδύνου επαναλαμβανόμενης και δευτερογενούς θυματοποίησης, κατά την πρόσβαση των θυμάτων σε υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπως τη διαμεσολάβηση μεταξύ θύματος και δράστη, τις οικογενειακές συναντήσεις και τους κύκλους καθορισμού της ποινής.⁹⁰ Δεν ιδρύει την υποχρέωση παροχής τέτοιων υπηρεσιών από τα εθνικά συστήματα,⁹¹ αλλά θέτει τους ελάχιστους κανόνες που θα εξασφαλίσουν την προστασία του θύματος όταν του δίνεται η δυνατότητα να προσφύγει σε αυτές.

Καταρχάς, ο ενωσιακός νομοθέτης ορίζει ότι η συμμετοχή σε υπηρεσίες αποκαταστατικής δικαιοσύνης λειτουργεί προς το συμφέρον των θυμάτων και βασίζεται στην ελεύθερη βούληση τους, οπότε και μπορούν να ανακαλέσουν ανά πάσα στιγμή τη συναίνεση τους. Συνεπακόλουθα, κατά την εφαρμογή τέτοιων υπηρεσιών πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι, οι συνθήκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που μπορούν να επηρεάσουν τη θέση του θύματος, όπως η σοβαρότητα και η φύση του εγκλήματος, η νοητική κατάσταση και η ωριμότητα

⁸⁹ Απόφαση ΔΕΕ της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-507/10, ποινική διαδικασία κατά X, σκ. 44.

⁹⁰ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ. 46.

⁹¹ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ. 32.

τους.⁹² Προκειμένου να λάβουν μια ενημερωμένη απόφαση, τα θύματα πρέπει να έχουν λάβει τις σχετικές διαδικαστικές πληροφορίες που περιλαμβάνουν και την εκτίμηση του τελικού αποτελέσματος και ο δράστης οφείλει να έχει αναγνωρίσει τα βασικά περιστατικά της υπόθεσης. Κατά κανόνα, οι συζητήσεις που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των αποκαταστατικών υπηρεσιών είναι εμπιστευτικές, εκτός αν λόγος εθνικού συμφέροντος επιβάλλει το αντίθετο.

Στον πυρήνα της γενικής θεωρίας περί αποκαταστατικής δικαιοσύνης βρίσκεται η αντίληψη της επανόρθωσης της ζημίας που υπέστη το θύμα, με ποικίλα μέσα, στοχεύοντας στην εν γένει ενίσχυση του και την επαναφορά του στην κατάσταση στην οποία βρισκόταν πριν το έγκλημα.⁹³ Η πρόσβαση σε διαδικασίες αποκατάστασης προσφέρει μεγαλύτερη ικανοποίηση τόσο στο θύμα όσο και στον κατηγορούμενο καθώς προσφέρει μία αίσθηση εξιλέωσης και συμφιλίωσης, ενώ παράλληλα μπορεί να μειώσει τις πιθανότητες επανάληψης της παραβατικότητας, καθώς ο δράστης καλείται να αναλάβει την ευθύνη των πράξεων του.⁹⁴ Για αυτό το λόγο, άλλωστε, μία εκ των προϋποθέσεων της Οδηγίας είναι η αναγνώριση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Τα θύματα είναι πιο πρόθυμα να στραφούν προς τις αρχές, εφόσον αναμένουν το αποτέλεσμα της διαδικασίας να ωφελήσει πραγματικά το κοινωνικό σύνολο, συνέπεια που πολύ συχνά δεν επέρχεται μετά την επιβολή παραδοσιακών ποινών στον κατηγορούμενο, όπως είναι η στέρηση της ελευθερίας και η επιβολή προστίμου, οπότε και περισσότερες υποθέσεις βλέπουν το φως της δικαιοσύνης.⁹⁵

2.δ. Νομική Συνδρομή.

Το άρθρο 13 προβλέπει το δικαίωμα του θύματος σε νομική συνδρομή υπό την προϋπόθεση ότι έχει αναλάβει το ρόλο του διαδίκου στην ποινική δίκη. Επομένως δεν απολαμβάνει του δικαιώματος αυτού στα κράτη μέλη που η εθνική έννομη τάξη τους δεν επιτρέπει τέτοιο ρόλο στα θύματα. Η διαδικασία πρόσβασης σε νομική συνδρομή και οι κανόνες που την διέπουν υπόκεινται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών.

⁹² στο ίδιο σελ. 32, και Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ. 46.

⁹³ Androulakis ο.π σελ. 113.

⁹⁴ Liam J. Leonard, «Can Restorative Justice Provide a Better Outcome for Participants and Society than the Courts?» *Laws*, Vol.11, No.14, 2022, σελ. 4.

⁹⁵ στο ίδιο σελ. 14.

Το συγκεκριμένο δικαίωμα ανήκει στον κατάλογο ενημέρωσης του άρθρου 4, σύμφωνα με το οποίο τα θύματα ήδη από την πρώτη τους επαφή με τις αρμόδιες αρχές, χωρίς περιττή καθυστέρηση, πρέπει να ενημερώνονται για τον τρόπο και τους όρους παροχής νομικών συμβουλών. Δίχως αυτήν την αρχική ενημέρωση, η πρόσβαση στο δικαίωμα θα ήταν αδύνατη.

Η πρόβλεψη του δικαιώματος από τον ενωσιακό νομοθέτη είναι ουσιώδης για την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του θύματος εν γένει και την βελτίωση της θέσης του στην ποινική διαδικασία. Ευρήματα σχετικής έρευνας έχουν αναδείξει τον μείζονα ρόλο του δικηγόρου του θύματος, που μπορεί να το βοηθήσει να κατανοήσει την διαδικασία,⁹⁶ να διεκδικήσει αποζημίωση,⁹⁷ να νιώσει ότι ακούγεται και ότι εξασφαλίζει την ισότητα των όπλων απέναντι στον κατηγορούμενο.⁹⁸

Για τους παραπάνω λόγους προκαλεί προβληματισμό η διατύπωση της διάταξης σχετικά με την άσκηση του δικαιώματος μόνο για το θύμα που έχει καταστεί διάδικος και όχι επιπλέον και για το θύμα που δύναται να καταστεί.⁹⁹ Ο περιορισμός που θέτει η Οδηγία συνηγορεί στην άποψη που θέλει τα θύματα να νιώθουν παραμελημένα από την ποινική διαδικασία. Αφού κατά το άρθρο 4 οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να ενημερώσουν το θύμα για τις διαδικασίες που χρειάζεται να ακολουθήσει ούτως ώστε να ασκήσει σωρεία δικαιωμάτων, πώς διασφαλίζεται η κατανόηση από μέρος του των ποινικών κανόνων που διέπουν την καταγγελία της αξιόποινης πράξης ή τα διαθέσιμα μέτρα προστασίας, χωρίς τη συνδρομή ενός δικηγόρου επιφορτισμένου με το ρόλο αυτό; Ακόμη, στα συστήματα όπου το θύμα δεν μπορεί καν να αναλάβει το ρόλο του διαδίκου, οι αρμόδιες αρχές στοχεύουν μεν στην ορθή απονομή της δικαιοσύνης, δίχως αυτό να συνεπάγεται την προώθηση των συμφερόντων του θύματος.

Δεδομένου ότι ένας εκ των στόχων της Οδηγίας είναι η ικανότητα των θυμάτων να μετέχουν στην ποινική διαδικασία, αυτή θα εξασφαλιζόταν αποτελεσματικότερα εφόσον το δικαίωμα σε νομική συνδρομή δεν ήταν εξαρτημένο

⁹⁶ Nieke A Elbers, Sonja Meijer, Iris M Becx, Arlette JGG Schijns, Arno J Akkermans. «The role of victims' lawyers in criminal proceedings in the Netherlands» *European Journal of Criminology*, Vol.19, No.4, 2022, σελ. 841.

⁹⁷ στο ίδιο, σελ. 842.

⁹⁸ στο ίδιο σελ.843.

⁹⁹ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ 34.

από το ιδιότητα του διαδίκου,¹⁰⁰ ιδίως για τα θύματα σοβαρής εγκληματικότητας. Αναμφίβολα, πρόβλεψη παροχής δωρεάν νομικής βοήθειας για όλα τα θύματα αξιόποινων πράξεων θα επιβάρυνε τους εθνικούς προϋπολογισμούς των κρατών μελών σε βαθμό που δεν θα αντιστάθμιζε την διασφάλιση, σε όλη τους την έκταση, των δικαιωμάτων θυμάτων ελάσσοнос εγκληματικότητας. Ωστόσο, για τις κατηγορίες θυμάτων με προσωπικά χαρακτηριστικά που τα καθιστούν ευάλωτα καθώς και για τις κατηγορίες βαριάς θυματοποίησης, όπως για παράδειγμα τα θύματα τρομοκρατίας, είναι απαραίτητο το δικαίωμα να επεκταθεί για να καλύψει και τις δικές τους ανάγκες σε πάσης φύσεως νομική αρωγή. Το σύστημα επιλογής των θυμάτων που ανήκουν στις παραπάνω κατηγορίες και συνεπακόλουθα χρήζουν νομικής συνδρομής, ανεξάρτητα από το ρόλο που καταλαμβάνουν στο εθνικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, θα μπορούσε να αφηθεί στην διακριτική ευχέρεια του κάθε κράτους μέλους.

2.ε. Επιστροφή εξόδων-περιουσιακών στοιχείων.

Προκειμένου να ενθαρρύνει τα θύματα να συμμετέχουν στην ποινική διαδικασία,¹⁰¹ ο ενωσιακός νομοθέτης προέβλεψε στο άρθρο 14 το δικαίωμα επιστροφής των σχετικών εξόδων, αναφερόμενος μόνο στα αναγκαία έξοδα, που συνήθως είναι τα έξοδα μετακίνησης και τα διαφυγόντα κέρδη.¹⁰² Στο ρυθμιστικό πεδίο της διάταξης δεν περιλαμβάνονται τα δικαστικά έξοδα, που υποχρεούται να καταβάλλει ο κατηγορούμενος ούτε και τυχόν έξοδα που δεν δικαιολογούνται από το ρόλο του θύματος στην ποινική διαδικασία. Όπως ορίζεται στο άρθρο 4, οι αρμόδιες αρχές οφείλουν να ενημερώσουν το θύμα ήδη από την πρώτη τους επικοινωνία σχετικά με τους όρους και τον τρόπο επιστροφής των συγκεκριμένων εξόδων, που καθορίζονται από το εθνικό δίκαιο και δύνανται να περιλαμβάνουν αποκλειστικές προθεσμίες και πλαφόν στα αιτούμενα ποσά.¹⁰³

Αντίστοιχα, σύμφωνα με το άρθρο 15 τα θύματα έχουν δικαίωμα επιστροφής, όσο δυνατόν ταχύτερα, των περιουσιακών τους στοιχείων, που είχαν κατασχεθεί από τις αρχές, εκτός αν αυτό απειλεί να βλάψει την ποινική ή άλλη νομική διαδικασία ή

¹⁰⁰ βλ. και Χότουμαν , ο.π «(...)θα ήταν, λοιπόν, ορθότερο, υπό το πρίσμα της δικαιολογητικής βάσης του δικαιώματος, να προβλέπεται πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή κατ'ελάχιστον όταν το θύμα μπορεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο να αναλάβει το ρόλο του διαδίκου στην ποινική διαδικασία.», σελ.91.

¹⁰¹ DG Justice Guidance Document, ο.π, σελ. 35.

¹⁰² στο ίδιο, σελ.35.

¹⁰³ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ.47.

αν πρόκειται για παράνομα περιουσιακά στοιχεία.¹⁰⁴ Ομοίως με τα προβλεπόμενα στα άρθρο 14, τα κράτη μέλη έχουν διακριτική ευχέρεια να καθορίσουν τους κανόνες που διέπουν την επιστροφή.

2.στ. Δικαίωμα αποζημίωσης.

Το άρθρο 16 αφορά το δικαίωμα των θυμάτων να ζητήσουν την έκδοση απόφασης που θα τους επιδικάζει αποζημίωση, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και εντός εύλογου χρόνου, με υπόχρεο τον δράστη. Δεν απαιτείται από τα κράτη μέλη να μεριμνήσουν για την έκδοση της σχετικής απόφασης στην περίπτωση που η εσωτερική έννομη τάξη τους προβλέπει την διεκδίκηση της συγκεκριμένης αποζημίωσης στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας, όπως για παράδειγμα στα πολιτικά δικαστήρια μέσω άσκησης αγωγής. Σε κάθε περίπτωση, το δικαίωμα των θυμάτων σε αποζημίωση αποτελεί έκφραση της κοινωνικής δικαιοσύνης¹⁰⁵ και τα κράτη μέλη οφείλουν να διαμορφώσουν τους κατάλληλους μηχανισμούς προκειμένου να διασφαλίσουν την έστω και οικονομική ανακούφιση των θυμάτων.

Ενδεικτικά, σε πολλά κράτη μέλη η εμπρόθεσμη αποζημίωση του θύματος λειτουργεί ως ελαφρυντικό κατά την επιμέτρηση της ποινής.¹⁰⁶ Υπάρχει επίσης δυνατότητα αποζημίωσης του θύματος από τις κρατικές αρχές που στη συνέχεια θα αναζητήσουν το ποσό από τον δράστη.¹⁰⁷ Αν υφίσταται αδυναμία του δράστη να αποζημιώσει τότε εφαρμόζεται η οδηγία 2004/80 για την δυνατότητα αποζημίωσης του θύματος από το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου τελέστηκε η εγκληματική πράξη.¹⁰⁸

Σχετική έκθεση υπό την αιγίδα της Επιτροπής που δημοσιεύτηκε το 2019 αποκάλυψε ότι στην πράξη η αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων είναι ένα δύσκολο έργο που δεν συναντά μεγάλη επιτυχία ανάμεσα στα κράτη μέλη. Καταρχάς, δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση των θυμάτων σχετικά με το δικαίωμα

¹⁰⁴ στο ίδιο, σκ.48.

¹⁰⁵ Στέργιος Αλεξιάδης, «Η προστασία του θύματος: Η αποζημίωση των θυμάτων των εγκλημάτων από το Κράτος», σε Ιωάννης Μανωλεδάκης, Λάμπρος Μαργαρίτης, Γρηγόρης Καλφέλης, Σταμάτης Δασκαλόπουλος, Στέργιος Αλεξιάδης, Δημήτρης Γραμματικόυδης Μαρία Σειρηνοπούλου, (επιμ. Λάμπρος Μαργαρίτης), *Η προστασία του κατηγορούμενου και του θύματος στην ποινική δίκη*, Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Σάκκουλας, 1991, σελ. 121.

¹⁰⁶ European Union Agency For Fundamental Rights, «Victims' rights to compensation during criminal proceedings», fra.europa.eu, <https://fra.europa.eu/en/content/victims-rights-compensation-during-criminal-proceedings>, τ.π. 9-11-2022.

¹⁰⁷ DG Justice Guidance Document, ο.π σελ.37.

¹⁰⁸ ο.π Οδηγία 2004/80, άρ. 2.

τους σε αποζημίωση αφού κατά το άρθρο 4 οι αρμόδιες, αστυνομικές αρχές, μπορούν να αρκεστούν και στον διαμοιρασμό ενημερωτικών φυλλαδίων, καλύπτοντας έτσι την υποχρέωση τους για παροχή πληροφοριών.¹⁰⁹ Συναντάται πάλι ο προβληματισμός ως προς την μη κατοχύρωση παροχής νομικής βοήθειας ήδη από το προγενέστερο στάδιο, που αναλύθηκε παραπάνω, αφού η ποιότητα των πληροφοριών που λαμβάνουν τα θύματα δεν ελέγχεται από νομικούς. Περαιτέρω εμπόδια αποτελούν οι αυστηρές αποκλειστικές προθεσμίες, το μεγάλο κόστος για την διεκδίκηση αποζημίωσης, το οποίο δεν επιστρέφεται κατά το άρθρο 14, η έλλειψη συνεργασίας των αρχών σε υποθέσεις διασυνοριακών εγκλημάτων κ.α.¹¹⁰

2.ζ. Θύματα που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος.

Η διασυνοριακή θυματοποίηση υπήρξε η αφορμή για την ενωσιακή νομοθέτηση στον τομέα των δικαιωμάτων των θυμάτων δεδομένου ότι απουσία προστατευτικών διατάξεων, κοινών σε όλα τα κράτη μέλη, θα λειτουργούσε αποτρεπτικά για την μετακίνηση των πολιτών και συνεπακόλουθα θα έπληττε μία εκ των βασικών αρχών της Ένωσης : της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας.¹¹¹

Σύμφωνα με το άρθρο 17 τα κράτη μέλη πρέπει να δείχνουν ειδική μέριμνα απέναντι στις ανάγκες των θυμάτων που κατοικούν σε διαφορετικό κράτος μέλος, υποχρέωση που συνεπάγεται τη λήψη των κατάλληλων μέτρων προκειμένου να μειωθούν οι δυσκολίες που συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της θυματοποίησης. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να λαμβάνουν την κατάθεση του θύματος αμέσως μετά την καταγγελία της αξιόποινης πράξης και να αξιοποιούν τις δυνατότητες τις εικονοτηλεδιάσκεψης και της τηλεφωνικής συνδιάλεξης που προβλέπονται στη σύμβαση για την αμοιβαία δικαστική συνδρομή επί ποινικών υποθέσεων. Η ρύθμιση αποσκοπεί στην διευκόλυνση του θύματος που πιθανότατα θα θέλει να επιστρέψει στη χώρα του, αλλά και του έργου των αρχών που δεν θα εξαρτάται από την αυτοπρόσωπη εμφάνιση του, άρα και την δυνατότητα του να ταξιδεύει. Ωστόσο δεν αποκλείεται στην πράξη οι αρχές να δείχνουν προτίμηση στις

¹⁰⁹ Report of the Special Adviser Joëlle Milquet to the President of the European Commission Jean Claude Juncker, «Strengthening victims' rights: from compensation to reparation», 11 March 2019, σελ. 22-23.

¹¹⁰ στο ίδιο, σελ 25-26.

¹¹¹ Suzan Van der Aa, «Rights Of Victims Resident In Another Member State (Article 17 of the EU Directive 29/2012)» στο JUST/2012/JPEN/AG/2949 *Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 2013-2014, σελ. 109.

επανειλημμένες μετακινήσεις του θύματος ως λιγότερο κοστοβόρα διαδικασία συγκριτικά με τη χρήση τηλεπικοινωνιών.¹¹²

Επιπρόσθετα, η διάταξη προβλέπει την δυνατότητα υποβολής καταγγελίας στο κράτος μέλος κατοικίας του θύματος εάν αυτό δεν μπορεί να την πραγματοποιήσει εκεί όπου τελέστηκε η εγκληματική πράξη. Ομοίως και σε περιπτώσεις που απλά δεν επιθυμεί να το καταγγείλει εκεί, εφόσον πρόκειται για σοβαρό έγκλημα, έννοια που κρίνεται βάσει των εσωτερικών ποινικών κανόνων του συγκεκριμένου κράτους μέλους τέλεσης. Το ευρύ περιθώριο εκτίμησης των κρατών μελών σε αυτό το σημείο δημιουργεί προβλήματα ως προς την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων της συγκεκριμένης κατηγορίας θυμάτων, αφού δεν είναι σπάνια η επιβολή περιορισμών που καθιστά αδύνατη την καταγγελία στις αρχές του κράτους κατοικίας.¹¹³ Αν το κράτος μέλος κατοικίας δεν έχει ασκήσει την αρμοδιότητα του για την κίνηση διαδικασίας, η σχετική κατάθεση διαβιβάζεται αμελλητί στο κράτος μέλος τέλεσης.

¹¹² στο ίδιο, σελ.111.

¹¹³ στο ίδιο, σελ. 112.

3.ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΘΥΜΑΤΩΝ

Ο ενωσιακός νομοθέτης στο Κεφάλαιο 4 της Οδηγίας αναγνωρίζει στα θύματα το δικαίωμα προστασίας. Σύμφωνα με την γενική διάταξη του άρθρου 18 ούτως ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος της δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης και εκφοβισμού, τα κράτη μέλη προβλέπουν τα κατάλληλα μέτρα που απευθύνονται τόσο στην προστασία των ίδιων των θυμάτων εγκληματικών πράξεων όσο και στις οικογένειες τους. Η ψυχολογική, συναισθηματική και ψυχική στήριξη, η διαφύλαξη της αξιοπρέπειας τους ή ακόμα και η προστασία της σωματικής τους ακεραιότητας εντάσσονται στους στόχους που θέτει η ενωσιακή ρύθμιση, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Προτεινόμενα μέτρα είναι οι εντολές προστασίας, τα ασφαλιστικά και περιοριστικά μέτρα,¹¹⁴ χωρίς να τα διευκρινίζει περαιτέρω η διάταξη.

Η επιστήμη της ψυχολογίας ορίζει την δευτερογενή θυματοποίηση ως την «δυσφορία που υπομένει το θύμα ενός εγκλήματος εξαιτίας των αρνητικών ψυχολογικών, κοινωνικών, νομικών και οικονομικών επιπτώσεων που συνεπάγεται η διαδικασία εξέτασης του από το σύστημα απονομής δικαιοσύνης και η σχέση του με το ποινικό νομικό σύστημα.»¹¹⁵ Μπορεί να είναι πιο βλαπτική για το ψυχισμό του θύματος ακόμα και από την πρωτογενή θυματοποίηση που προκλήθηκε από την αξιόποινη πράξη.¹¹⁶ Συμπληρωματικά, η δευτερογενής θυματοποίηση αναφέρεται και στις αρνητικές αντιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος, ως απότοκο του εγκλήματος, που έχουν ζημιογόνα δράση στο θύμα.¹¹⁷

Καθοριστικός παράγοντας για τον επανατραυματισμό του θύματος είναι η λανθασμένη αντιμετώπιση του από όλα τα άτομα με τα οποία έρχεται σε επαφή μετά το έγκλημα, συμπεριλαμβανομένων των αρμόδιων αστυνομικών και δικαιοδοτικών αρχών, του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού καθώς και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και των κοινωνικών λειτουργών.¹¹⁸ Για την αποτελεσματική προστασία των θυμάτων κατά την διάρκεια της ποινικής διαδικασίας απαιτείται η σχετική

¹¹⁴ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ. 52.

¹¹⁵ Miguel Clemente, Dolores Padilla-Racero, «The effects of the justice system on mental health», *Psychiatry, Psychology and Law*, 2020, Vol. 27, No. 5, σελ. 866.

¹¹⁶ στο ίδιο, σελ. 866.

¹¹⁷ Ευσεβία Κορμικιάρη, *Θύματα εγκλημάτων και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας : Εγκληματολογική έρευνα και νομικές ρυθμίσεις σε Ελλάδα και Γερμανία*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2010, σελ.33.

¹¹⁸ Clemente, Padilla-Racero ο.π σελ. 866.

εκπαίδευση των επαγγελματιών του κλάδου, αστυνομικών, εισαγγελικών και δικαστικών λειτουργών και δικηγόρων, με την ευθύνη των κρατών μελών, με σκοπό την ευαισθητοποίηση τους απέναντι στις ειδικές και γενικές ανάγκες που προκύπτουν από την θυματοποίηση, όπως προβλέπει το άρθρο 25.

Ιδίως η αποφυγή αντιποίνων εναντίον των θυμάτων-μαρτύρων καθιστά αναγκαία την λήψη μέτρων όπως αυτά που ρητώς αναφέρονται στο άρθρο 19, περί του δικαιώματος τους για περιορισμένη επαφή με τον δράστη. Πιο αναλυτικά, εφόσον η επαφή δεν επιβάλλεται για την απρόσκοπτη εξέλιξη της διαδικασίας, τα κράτη μέλη φροντίζουν το θύμα και η οικογένεια του να μην βρίσκονται σε κοινούς χώρους με τον δράστη στα αστυνομικά τμήματα, κατά την είσοδο τους στο δικαστήριο κ.α. μέσω του σχεδιασμού νέων κτιρίων. Οι καινούριες υποδομές θα επιτρέπουν, για παράδειγμα, στο θύμα να καταθέτει χωρίς να χρειαστεί να συναντηθεί με τον κατηγορούμενο και τους οικείους τους καθώς θα διασχίζει την δικαστική αίθουσα.¹¹⁹ Με αυτόν τον τρόπο ο αρχιτεκτονικός σχεδιασμός επιτελεί και ρόλο προστατευτικό εκτός από λειτουργικό και αισθητικό, αφού το θύμα δεν αισθάνεται ανασφάλεια, καταθέτοντας απέναντι στο θύτη του.

Πρόσθετα μέτρα για την διασφάλιση της προστασίας του θύματος ειδικά κατά την ποινική έρευνα, εισάγει το άρθρο 20. Αρχικά, το χρονικό διάστημα ανάμεσα στην καταγγελία της αξιόποινης πράξης και την εξέταση από τις αρμόδιες αρχές πρέπει να είναι όσο το δυνατόν εγγύτερο. Διαφορετικά ελλοχεύει ο κίνδυνος να «ξεφύγουν» ουσιώδεις πληροφορίες και λεπτομέρειες, οπότε τίθεται εν αμφιβόλω η συλλογή αποδεικτικού υλικού και δυσχεραίνεται η ορθή απονομή της δικαιοσύνης. Επιπλέον, οι εξετάσεις του θύματος πρέπει να είναι περιορισμένες σε αριθμό, στο βαθμό του αναγκαίου για την πορεία της ποινικής έρευνας, καθώς το να καλείται το θύμα να επαναλαμβάνει την τραυματική εμπειρία που έζησε, ξανά και ξανά, συμβάλλει στην δευτερογενή του θυματοποίηση και δεν του επιτρέπει να προχωρήσει συναισθηματικά. Ίδια διατύπωση ακολουθεί ο ενωσιακός νομοθέτης και ως προς τις ιατρικές εξετάσεις, κάποιες εκ των οποίων είναι ιδιαιτέρως επεμβατικές για το ανθρώπινο σώμα, όπως οι εξετάσεις για την ανίχνευση Σεξουαλικά Μεταδιδόμενων Νοσημάτων μετά από βιασμό. Πάντως, το κριτήριο της αναγκαιότητας που θέτει το άρθρο συνεπάγεται ότι οι αρμόδιες αρχές πρέπει να εξασφαλίσουν τη συλλογή

¹¹⁹ DG Justice Guidance Document, ο.π σελ.41.

αποδεικτικού υλικού, δείχνοντας παράλληλα και την απαιτούμενη φροντίδα προς τα δικαιώματα προστασίας του θύματος, στο μέτρο του δυνατού.¹²⁰ Επομένως, καλούνται οι αρμόδιοι να σταθμίσουν το δικαίωμα προστασίας του θύματος με την ανάγκη απονομής ορθής δικαιοσύνης και σε καμία περίπτωση δεν προκρίνεται η λήψη προστατευτικών μέτρων εις βάρος της ποινικής έρευνας.

Η πρώτη υπόθεση αναφορικά με την Οδηγία που εισήχθη στο ΔΕΕ αφορούσε ακριβώς την ερμηνεία των άρθρων 18 και 20. Κατά τα πραγματικά περιστατικά, οι κατηγορούμενοι για την διάπραξη εγκλημάτων νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, ζήτησαν να επαναληφθεί η εξέταση όλων των μαρτύρων που είχαν καταθέσει στην προηγούμενη ακροαματική διαδικασία, λόγω μεταβολής της σύνθεσης του δικαστικού σχηματισμού και αντικατάστασης κάποιων δικαστών με άλλους που δεν ήταν παρόντες κατά την εξέταση. Το αιτούν δικαστήριο υπέβαλλε προδικαστικό ερώτημα που συνίσταται στο κατά πόσο τα κρίσιμα άρθρα είναι συμβατά με μια ερμηνεία που εμποδίζει την εκ νέου εξέταση του θύματος ενώπιον νέου δικαστή, όταν ο διάδικος, αρνείται να συναινέσει στην ανάγνωση των προηγούμενων καταθέσεων που πραγματοποιήθηκαν, ενώπιον διαφορετικού δικαστή στην ίδια δίκη, επικαλούμενος την αρχή της εκατέρωθεν ακροάσεως, όπως αυτή προβλέπεται στο εθνικό δικονομικό δίκαιο.

Για τον ενωσιακό δικαστή είναι σαφής η διάκριση που κάνει η Οδηγία μεταξύ του σταδίου της «ποινικής έρευνας» και της «δικαστικής διαδικασίας».¹²¹ Οι εξετάσεις του θύματος περιορίζονται στο βαθμό του αναγκαίου για την εξυπηρέτηση των σκοπών της ποινικής έρευνας, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι η εν λόγω εξέταση θα πραγματοποιηθεί μόνο μία φορά.¹²² Συνεπακόλουθα, η Οδηγία δεν έχει σκοπό να περιορίσει τις εξετάσεις του θύματος αξιόποινης πράξης κατά την ποινική διαδικασία, οπότε και εθνική ρύθμιση που επιτρέπει την εκ νέου κατάθεση του ενώπιον του μεταβληθέντος δικαστικού σχηματισμού δεν αντίκειται στο δικαίωμα προστασίας του άρθρου 20.

Κατά την διάρκεια της εξέτασης τα θύματα μπορούν να συνοδεύονται από άτομο της επιλογής τους και από τον νόμιμο εκπρόσωπο τους εκτός αν υπάρχει

¹²⁰ στο ίδιο, σελ.42.

¹²¹ Απόφαση ΔΕΕ της 29ης Ιουλίου 2019, C-38/18, Gambino και Hyka, σκ. 31.

¹²² ο.π Gambino Hyka, σκ.36,51.

απόφαση που ορίζει το αντίθετο, συνήθως σε περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων όπως είναι οι υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, όπου ο κηδεμόνας είναι και ο δράστης.¹²³ Η συναισθηματική υποστήριξη που παρέχει το συγκεκριμένο άτομο στο θύμα είναι ουσιώδης για τη συμμετοχή του στην διαδικασία.¹²⁴ Η συμβολή του αυτή όμως δεν γίνεται πάντα αντιληπτή από τις αρμόδιες ανακριτικές αρχές καθώς τείνουν να επιτρέπουν την παρουσία του τρίτου ατόμου μόνο όταν αυτό εξυπηρετεί την ποινική έρευνα με τον δισταγμό τους να οφείλεται μάλλον στο φόβο επηρεασμού της μαρτυρικής κατάθεσης του θύματος.

Σύμφωνα με το άρθρο 21 αντικείμενο προστασίας είναι και η ιδιωτική ζωή των θυμάτων και των οικογενειών τους, πρόβλεψη που στοχεύει στην αποφυγή του κοινωνικού στιγματισμού τους. Γι' αυτό το λόγο οι αρμόδιες αρχές, δίχως να θίγουν την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, φροντίζουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης να αντιμετωπίζουν με την δέουσα προσοχή τα θύματα, ενθαρρύνοντας τα λαμβάνουν μέτρα αυτορρύθμισης, όπως για παράδειγμα την υιοθέτηση σχετικών κανόνων στον κώδικα δεοντολογίας τους. Περιορισμοί μπορούν να τεθούν και κατά την κάλυψη της δίκης από ειδησεογραφικά μέσα.¹²⁵ Επιπρόσθετα, λαμβάνονται μέτρα προκειμένου να παρεμποδιστεί η κυκλοφορία και η διάδοση πληροφοριών, όπως φωτογραφίες, που μπορούν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας του ανήλικου θύματος, με εξαίρεση τις περιπτώσεις όπου αυτό είναι θεμιτό, όπως στις ειδοποιήσεις Amber Alert για παιδιά που εξαφανίστηκαν.¹²⁶ Επειδή πολύ συχνά ο Τύπος μεταχειρίζεται τα θύματα, χωρίς σεβασμό στα προσωπικά τους δεδομένα, για να προκαλέσει το συναίσθημα της κοινής γνώμης, οι αρχές μπορούν να περιορίσουν τις πληροφορίες που του διοχετεύουν.¹²⁷

Τα τελευταία χρόνια ανθίζει στον κινηματογράφο, την τηλεόραση και τη λογοτεχνία το είδος «true crime», που περιλαμβάνει την καλλιτεχνική αναπαραγωγή αληθινών εγκλημάτων, μέσα στο γενικότερο πλαίσιο του φαινομένου που η Ε.Κορμικιάρη(2010), αποκαλεί «εμπορευματοποίηση της εγκληματικότητας». Με αφορμή ένα γενναϊόδωρο συμβόλαιο μεταξύ του κατά συρροή δολοφόνου David Berkowitz και ενός εκδοτικού οίκου, προκειμένου ο πρώτος να γράψει την

¹²³ DG Justice Guidance Document, σελ. 42.

¹²⁴ στο ίδιο, σελ. 42 .

¹²⁵ στο ίδιο, σελ.43.

¹²⁶ στο ίδιο, σελ. 43.

¹²⁷ Αα (2013-2014), ο.π σελ. 120.

αυτοβιογραφία του, στη Πολιτεία της Νέας Υόρκης θεσπίστηκε μία σειρά νόμων, γνωστοί ως «Son of Sam Laws» προκειμένου να μην καρπώνονται οι δράστες τα έσοδα από τις εγκληματικές τους πράξεις.¹²⁸ Η τηλεοπτική σειρά «Dahmer – Monster: The Jeffrey Dahmer Story» έχει πάνω από 700 εκατομμύρια ώρες προβολής στην δημοφιλή πλατφόρμα Netflix,¹²⁹ με τα θύματα του κατά συρροή δολοφόνου που ενέπνευσε τη σειρά να εκφράζουν ρητώς την διαφωνία τους με την εμπορική εκμετάλλευση της θυματοποίησης τους.¹³⁰ Αυτή την εξέλιξη σίγουρα δεν την είχε προβλέψει ο ενωσιακός νομοθέτης στο μακρινό πλέον 2011 και παρόλο που ο περιορισμός της καλλιτεχνικής έκφρασης δεν δικαιολογείται από την ανάγκη αποφυγής της δευτερογενούς θυματοποίησης, θα μπορούσαν να ενθαρρύνονται οι συλλογικές δράσεις των κρατικών αρχών με τις οργανώσεις υποστήριξης θυμάτων, για την ευαισθητοποίηση του κοινού αναφορικά με την εκμετάλλευση των θυμάτων εγκληματικότητας για κερδοσκοπικούς και εμπορικούς λόγους.

Η προστασία των θυμάτων αποτελεί έναν από τους τρεις προσανατολισμούς της Οδηγίας, μετά την κατοχύρωση δικαιωμάτων στην ποινική διαδικασία και την υποστήριξη τους. Μία έννομη τάξη που ωθεί τα θύματα να προβούν σε επίσημη καταγγελία αλλά αποτυχαίνει να τα προστατέψει στο πλέον τραυματικό στάδιο της ποινικής διαδικασίας, αφήνοντας τα έκθετα σε πράξεις εκφοβισμού και δευτερογενούς θυματοποίησης από τον δράστη, το κοινωνικό σύνολο αλλά και τις αρμόδιες αρχές, δεν δύναται να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των πολιτών στην απονομή δικαιοσύνης.

¹²⁸ Κορμικιάρη, ο.π. σελ. 201.

¹²⁹ Paul Tassi, «Dahmer’ Is Netflix’s Second Highest Viewed English Language Show Ever», October 12 2022, www.forbes.com, <https://www.forbes.com/sites/paultassi/2022/10/12/dahmer-is-netflixs-second-highest-viewed-english-language-show-ever/?sh=1d808e8a40e0>, τ.π.30-11-2022.

¹³⁰ Remi Tumin, «We Don’t Want to Relive It’: Jeffrey Dahmer Drama on Netflix Draws Anger», October 5 2022, www.nytimes.com, <https://www.nytimes.com/2022/10/05/arts/television/jeffrey-dahmer-netflix-victims.html>, τ.ε 30-11-2022.

4.ΘΥΜΑΤΑ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Εκτός από τα δικαιώματα που αναλύθηκαν παραπάνω, τα οποία κατοχυρώνονται για όλα τα θύματα εγκληματικών πράξεων ανεξαιρέτως, η οδηγία δείχνει ειδική μέριμνα για συγκεκριμένες κατηγορίες θυμάτων που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη θέση, ως πιο εκτεθειμένα στον κίνδυνο δευτερογενούς και επαναλαμβανόμενης θυματοποίησης, εκφοβισμού και αντεκδίκησης.¹³¹ Στην πρόταση οδηγίας προβλεπόταν ένας κατάλογος θυμάτων με γνώρισμα την ευάλωτότητα τους που περιλάμβανε τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρία, τα θύματα εμπορίας ανθρώπων και τα θύματα σεξουαλικής βίας.¹³² Ατομική αξιολόγηση θα λάμβανε χώρα για τον προσδιορισμό όλων των υπόλοιπων θυμάτων ως ευάλωτων.¹³³ Ωστόσο στο τελικό κείμενο της οδηγίας που υιοθετήθηκε, επειδή τα κράτη μέλη δεν συμφωνούσαν, ούτε ως προς τον ρητό κατάλογο ευάλωτων θυμάτων ούτε ως προς τις κατηγορίες θυμάτων που θα περιλάμβανε ο κατάλογος αυτός,¹³⁴ ήρθε το άρθρο 22 να εισάγει την διαδικασία της έγκαιρης, ατομικής αξιολόγησης, που θα διενεργείται εξατομικευμένα για να προσδιοριστεί το κατά πόσο ένα θύμα χρήζει ειδικής αντιμετώπισης, με κριτήρια τη φύση, τις περιστάσεις του εγκλήματος και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του θύματος.

Ενδεικτικά, μία μετανάστρια, θύμα σεξουαλικής βίας είναι εκ των πραγμάτων σε ευάλωτη θέση αλλά, επιπλέον, βάσει των κατευθύνσεων που δίνει η οδηγία, μπορεί να πληροί και τα κριτήρια της ευάλωτότητας για την ποινική διαδικασία, τόσο ως προς τον τύπο της αξιόποινης πράξης όσο και ως προς τα προσωπικά χαρακτηριστικά της. Η σοβαρότητα της αξιόποινης πράξης και ο βαθμός βλάβης που αυτή προκάλεσε, επηρεάζουν αναλογικά την έκταση της ατομικής αξιολόγησης, επιτρέποντας στις αρμόδιες αρχές να είναι πιο αυστηρές σε συγκεκριμένες υποθέσεις.

Νομολογιακά, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ορίσει την ευάλωτότητα, στο πλαίσιο ερμηνείας διατάξεων της απόφασης πλαίσιο. Σύμφωνα με το σκεπτικό του, ευάλωτα δύνανται να χαρακτηριστούν τα παιδιά μικρής ηλικίας που ισχυρίζονται ότι κακοποιήθηκαν, από μέλος του εκπαιδευτικού προσωπικού όπως

¹³¹ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π προοίμιο σκ. 55.

¹³² Πρόταση Οδηγίας, ο.π άρθρο 18.

¹³³ στο ίδιο άρθρ. 18 παρ. 3.

¹³⁴ Buczma ο.π σελ.243.

συνέβη στην υπό κρίση υπόθεση, αν ληφθούν υπόψη κυρίως η ηλικία τους και η φύση και οι συνέπειες των εγκλημάτων των οποίων θεωρούν ότι υπήρξαν θύματα.¹³⁵

Ο παραπάνω ορισμός δόθηκε κατόπιν υποβολής του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, από Ιταλικό Δικαστήριο, που αφορούσε την ερμηνεία διατάξεων της απόφασης πλαίσιο, με αφορμή υπόθεση κακοποίησης ανηλίκων. Κατά τα πραγματικά περιστατικά, η κα. Pupino ήταν εκπαιδευτικός που απειλούσε και κακομεταχειριζόταν τους ανήλικους μαθητές της, κατηγορούμενη μάλιστα και για την πρόκληση βαριών σωματικών βλαβών. Στην εθνική δίκη, ο εισαγγελέας ζήτησε την εξέταση 8 παιδιών - μαρτύρων στο πλαίσιο της διαδικασίας της συντηρητικής απόδειξης, σε ειδικά σχεδιασμένο χώρο, με τρόπο που θα εξασφάλιζε την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ψυχικής υγείας τους. Κάτι τέτοιο δεν προβλεπόταν στην εσωτερική έννομη τάξη για την προστασία της συγκεκριμένης κατηγορίας θυμάτων παρά μόνο για τα παιδιά θύματα γενετήσιας εκμετάλλευσης, οπότε και το αιτούν δικαστήριο απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικό με την συμβατότητα της εθνικής διάταξης με την απόφαση πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ. Το ΔΕΕ αναγνώρισε την δυνατότητα του εθνικού δικαστηρίου να εφαρμόσει ειδικές διαδικασίες και να διαμορφώσει ιδιαίτερες συνθήκες μαρτυρικής κατάθεσης για τα ευάλωτα θύματα εφόσον αυτό είναι αναγκαίο, για να προληφθούν οι αρνητικές συνέπειες που μπορεί μια ποινική διαδικασία να τους επιφέρει, να μην επαναληφθεί η εξέταση τους αλλά και να αποφευχθεί η απώλεια των αποδεικτικών στοιχείων.¹³⁶

Σημειώνεται ότι η Πρόταση της Επιτροπής έκανε χρήση του όρου «ευάλωτα θύματα», που αντικαταστάθηκε πλέον στην Οδηγία με τον όρο «θύματα με ειδικές ανάγκες προστασίας» κατόπιν αντίρρησης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, παρόλο που το Συμβούλιο επιδοκίμαζε μία περιπτωσιολογική εξέταση της ευαλωτότητας¹³⁷. Από την μία, δηλαδή, η Επιτροπή πρότεινε μία λίστα ευάλωτων θυμάτων, από την άλλη το Συμβούλιο απέρριπτε μία τέτοια καταγραφή για χάριν της εξατομικευμένης αξιολόγησης και ο τελικός συμβιβασμός με τη συμβολή του Κοινοβουλίου παρήγαγε την διαδικασία της ατομικής αξιολόγησης σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη μέριμνα για συγκεκριμένες κατηγορίες θυματοποίησης.

¹³⁵ Απόφαση ΔΕΕ της 16ης Ιουνίου 2005, ποινικής διαδικασίας κατά της Maria Pupino C-105/03, σκ. 53.

¹³⁶ στο ίδιο, σκ. 56.

¹³⁷ Buczma ο.π σελ.244.

Η διαδικασία της αξιολόγησης αποτελείται από δύο στάδια : Κατά το πρώτο στάδιο προσδιορίζεται αν το θύμα έχει ειδικές ανάγκες προστασίας και εφόσον το τελικό συμπέρασμα εδώ είναι θετικό, στο δεύτερο στάδιο προσδιορίζονται τα ειδικά μέτρα προστασίας που καλούνται να λάβουν οι αρμόδιες αρχές στην ποινική διαδικασία.¹³⁸ Σε αντίθεση με την Πρόταση, η Οδηγία δεν δίνει προτεραιότητα σε ορισμένες κατηγορίες ευάλωτων θυμάτων, αναφέρει όμως στην παράγραφο 3 του άρθρου 22 ότι «Στο πλαίσιο της ατομικής αξιολόγησης τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα θύματα που υπέστησαν σημαντική βλάβη λόγω της σοβαρότητας του εγκλήματος, στα θύματα εγκλήματος που οφείλεται σε προκαταλήψεις ή διακρίσεις, που θα μπορούσε, ιδίως, να σχετίζεται με τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους, και στα θύματα τα οποία είναι ιδιαίτερα ευάλωτα λόγω της σχέσης τους με τον δράστη ή της εξάρτησής τους από αυτόν, ιδίως τα θύματα τρομοκρατίας, οργανωμένου εγκλήματος, εμπορίας ανθρώπων, βίας λόγω φύλου, βίας στο πλαίσιο στενής σχέσης, σεξουαλικής βίας ή εκμετάλλευσης ή εγκλήματος μίσους και στα θύματα με αναπηρίες.»

Κατά την διενέργεια της ατομικής αξιολόγησης πρέπει να γίνονται σεβαστές οι επιθυμίες του θύματος ακόμα και στην περίπτωση που αυτό συνεπάγεται την μη εφαρμογή των ειδικών μέτρων προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι έτσι δεν παρακωλύεται η ορθή απονομή της δικαιοσύνης εν γένει.¹³⁹ Σημειώνεται ότι δεν προβλέπεται κάποια ειδική διαδικασία που μπορεί το θύμα να ακολουθήσει αν έχει ενστάσεις σχετικά με την εφαρμογή ή το αποτέλεσμα της αξιολόγησης, μπορεί όμως να στραφεί στον εθνικό δίκαιο.¹⁴⁰ Με την ρητή μνεία στο σεβασμό των επιθυμιών του θύματος έρχεται για μία ακόμη φορά ο ενωσιακός νομοθέτης να του προσδώσει έναν πιο κεντρικό ρόλο, ανταποκρινόμενος στην επιθυμία του να εισακούεται από το ποινικό σύστημα.

Στην περίπτωση που η διαδικασία της ατομικής αξιολόγησης καταλήξει στο ότι για το παρόν θύμα είναι απαραίτητη η λήψη ειδικών μέτρων προστασίας εφαρμόζεται το άρθρο 23. Σύμφωνα με το κρίσιμο αυτό άρθρο τα ειδικά προστατευτικά μέτρα διακρίνονται σε αυτά που διατίθενται στα θύματα κατά την διάρκεια της ποινικής έρευνας και σε αυτά που διατίθενται κατά την ακροαματική

¹³⁸ DG Justice Guidance Document, σελ. 44.

¹³⁹ στο ίδιο, σελ. 45.

¹⁴⁰ στο ίδιο, σελ. 45.

διαδικασία. Πιο αναλυτικά, προβλέπεται ότι οι χώροι εξέτασης των θυμάτων είναι ειδικά διαμορφωμένοι για το σκοπό αυτό, η εξέταση λαμβάνει χώρα από καταρτισμένους επαγγελματίες ή με την συνδρομή τους, το θύμα εξετάζεται από το ίδιο πρόσωπο κάθε φορά και παράλληλα αν πρόκειται για έγκλημα σεξουαλικής, έμφυλης ή ενδοοικογενειακής βίας εξετάζεται από άτομο του ίδιο φύλου, εφόσον το επιθυμεί. Ακολούθως, στην επ' ακροατηρίω διαδικασία τα διαθέσιμα μέτρα περιλαμβάνουν τη χρήση της τεχνολογίας των επικοινωνιών προκειμένου να αποφεύγεται η οπτική επαφή μεταξύ θύματος και δράστη αλλά και να διασφαλίζεται η εξ αποστάσεως συμμετοχή του στην διαδικασία. Ακόμα, υπάρχει η δυνατότητα διεξαγωγής της δίκης κεκλεισμένων των θυρών και ο περιορισμός των άσκοπων ερωτήσεων σχετικά με την προσωπική ζωή του θύματος.

Από το αποτέλεσμα της ατομικής αξιολόγησης θα κριθεί το αν το θύμα θα έχει στην διάθεση του όλα τα παραπάνω μέτρα ή ορισμένα από αυτά. Ο ενωσιακός νομοθέτης με τη σειρά του έχει προβλέψει σωρεία περιορισμών από τους οποίους εξαρτάται η εφαρμογή των προστατευτικών μέτρων. Αυτοί είναι τα δικαιώματα υπεράσπισης, η διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, επιχειρησιακά ή πρακτικά εμπόδια και η απρόσκοπτη εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας. Αν για παράδειγμα οι αρμόδιες αρχές δεν μπορούν να πραγματοποιήσουν την εξέταση του θύματος στον ειδικά διαμορφωμένο χώρο επειδή την δεδομένη χρονική στιγμή εκτελούνται εργασίες συντήρησης του κτιρίου,¹⁴¹ τότε αυτή μπορεί να γίνει σε άλλον χώρο δίχως αυτή η εξέλιξη να εκλαμβάνεται ως παράβλεψη των ειδικών αναγκών προστασίας του.

Παρόλο που η Οδηγία δεν ακολουθεί ένα σύστημα ιεράρχησης μεταξύ των θυμάτων με άξονα την ευάλωτη θέση τους αλλά προκρίνει την εξατομικευμένη εξέταση των ειδικών αναγκών προστασίας, αναγνωρίζει σε μία μοναδική ομάδα θυμάτων εξ' ορισμού το δικαίωμα εξειδικευμένης προστασίας. Η ομάδα αυτή είναι τα παιδιά, στα πλαίσια μιας συνολικής ευαισθητοποίησης του ενωσιακού δικαίου προς την διαφύλαξη των δικαιωμάτων τους.¹⁴² Όπως προβλέπεται, η ανηλικότητα αποτελεί τεκμήριο ειδικής ανάγκης προστασίας. Για τον λόγο αυτό τα παιδιά θύματα υποβάλλονται σε ατομική αξιολόγηση μόνο ως προς το είδος των ειδικών μέτρων

¹⁴¹ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, προοίμιο σκ. 59.

¹⁴² DG Justice Guidance Document, σελ. 47.

προστασίας από τα οποία θα επωφεληθούν κατά τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας.

Πέρα από τα μέτρα που προβλέπονται στο άρθρο 23, για τα ανήλικα θύματα προβλέπονται εξειδικευμένα μέτρα στο άρθρο 24. Ένα από αυτά τα μέτρα, ιδιαίτερα ριζοσπαστικό, είναι η δυνατότητα μαγνητοσκόπησης και οπτικοακουστικής καταγραφής της εξέτασης του παιδιού κατά την ποινική έρευνα που μπορεί στη συνέχεια να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό μέσο, με βάση τους κανόνες της εσωτερικής έννομης τάξης του κράτους μέλους. Ο Βρετανός νομοθέτης έχει προβλέψει την δυνατότητα κατάθεσης μέσω κλειστού συστήματος τηλεόρασης ήδη από το 1988 με την «Criminal Justice Act» κατά την οποία, ο ανήλικος είναι σε διαφορετικό χώρο και δεν έχει οπτική επαφή με τους παράγοντες της δίκης.¹⁴³ Αντίθετα, αυτοί τον παρακολουθούν μέσω κλειστού συστήματος τηλεόρασης. Σχετικές μελέτες έχουν αποδείξει ότι τα παιδιά - θύματα που καταθέτουν μέσω CCTV δίνουν πιο ευθείς απαντήσεις. Από την άλλη, τα παιδιά που καταθέτουν στο δικαστήριο παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα άγχους, δυσκολίες στην μνήμη και απροθυμία να καταθέσουν.¹⁴⁴

Ορθώς, ο ενωσιακός νομοθέτης, υιοθετώντας ειδικές ρυθμίσεις, τονίζει τις ειδικές ανάγκες των ανήλικων θυμάτων, που επιβάλλουν διαφορετική μεταχείριση συγκριτικά με τα υπόλοιπα θύματα, κατάσταση που επιβεβαιώνει η μελέτη πολύκροτων σχετικών, υποθέσεων. Μεγάλη συζήτηση στο νομικό κόσμο αλλά στο περιβάλλον της παιδοψυχιατρικής και παιδοψυχολογίας είχε προκαλέσει η υπόθεση McMartin. Αφορούσε καταγγελίες εις βάρος παιδαγωγών που εργάζονταν σε παιδικό σταθμό για σεξουαλική κακοποίηση των μαθητών τους.¹⁴⁵ Η ελλιπής κατάρτιση των ανακριτικών υπαλλήλων σε συνδυασμό με την πίεση από τις οικογένειες των παιδιών

¹⁴³ Κωνσταντίνος Πανάγος, «Η δικανική εξέταση ανήλικων σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης: Νεότερα νομοθετικά δεδομένα», <https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BE%CE%AD%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%BA%CF%89%CE%BD-%CF%83%CE%B5-%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%83/>, τ.π 30-11-2022.

¹⁴⁴ Gail S.Goodman, Ann E. Tobey, Jennifer M. Batterman-Faunce, Holly Orcutt, SherryThomas, Cheryl Shapiro, Toby Sachsenmaier, «Face-to-Face Confrontation: Effects of Closed-Circuit Technology on Children's Eyewitness Testimony and Jurors' Decisions», Law and Human Behavior, Vol. 22, No. 2, 1998, Springer on behalf of American Psychology-Law Society, σελ.167.

¹⁴⁵ Henry Otgaar, Corine de Ruiter, Mark L. Howe, Lisanne Hoetmer, Patricia van Reekum, «A Case Concerning Children's False Memories of Abuse: Recommendations Regarding Expert Witness Work», Psychiatry Psychology and Law, 2016, Vol.3, No.24, σελ. 367.

και την κοινή γνώμη, οδήγησε σε κατευθυνόμενες, προδήλως ψευδείς μαρτυρικές καταθέσεις με το δικαστήριο να έρχεται αντιμέτωπο ακόμα και με ανυπόστατους ισχυρισμούς.¹⁴⁶ Η συγκεκριμένη υπόθεση πυροδότησε μια σωρεία καταγγελιών, γνωστή ως «daycare sex-abuse hysteria», εις βάρος βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών τις δεκαετίες του 80' και 90' στις ΗΠΑ, με κοινό χαρακτηριστικό της συντριπτικής πλειοψηφίας των οποίων να είναι το ότι τα παιδιά κατέθεταν αυτό που νόμιζαν ότι ήθελαν να ακούσουν οι ενήλικες.

Σε πιο πρόσφατη υπόθεση στην Ολλανδία πολλά παιδιά κατήγγειλαν ότι είχαν κακοποιηθεί από δασκάλους του δημοτικού σχολείου όπου φοιτούσαν. Η πρώτη καταγγελία βασίστηκε σε μαρτυρία που εξήχθη με τη χρήση ανατομικής κούκλας, ένα ιδιαιτέρως αμφιλεγόμενο «εργαλείο», ενώ ακολούθησαν οι υπόλοιπες, κατόπιν επιστολής που απέστειλε το σχολείο στους γονείς προκειμένου να εξακριβώσουν οι ίδιοι αν τα παιδιά τους κακοποιήθηκαν.¹⁴⁷ Ο ψυχίατρος που ενεπλάκη στην υπόθεση έθεσε εν αμφιβόλω το σύνολο των καταθέσεων, αφού οι μάρτυρες είχαν δεχτεί τεράστια επιρροή από το περιβάλλον τους.¹⁴⁸

Εκτός όμως από την προβληματική των ψευδών καταθέσεων, ένα άλλο ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των ανήλικων μαρτύρων είναι το «Σύνδρομο μη Αποκάλυψης» που αναπτύχθηκε για πρώτη φορά από τον ψυχίατρο Roland Summit και επιχειρεί να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους ένα παιδί διστάζει ή καθυστερεί να καταγγείλει την κακοποίηση του.¹⁴⁹ Το Σύνδρομο, σύμφωνα με τον ίδιο, μπορεί να οδηγήσει και στην ανάκληση των ισχυρισμών σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, οπότε και βάλλεται η αξιοπιστία του παιδιού ως μάρτυρας.¹⁵⁰ Προκειμένου οι αρμόδιες αρχές να διαχειριστούν ένα ανήλικο θύμα που ο φόβος και η ντροπή το αποτρέπουν από το να πει την αλήθεια, πρέπει να έχουν εκπαιδευτεί καταλλήλως και να «διαβάζουν» τις αντιδράσεις του.

Επιπλέον προβλέπεται ο διορισμός ειδικού εκπροσώπου, σύμφωνα με το ρόλο του θύματος στο οικείο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης στις περιπτώσεις όπου το

¹⁴⁶ βλ. στο ίδιο, «Children 'remembered' some extremely bizarre experiences, such as seeing dead and burned babies, riding naked on a horse, and flying to an isolated farm where they had to engage in groupsex.» σελ. 367.

¹⁴⁷ στο ίδιο, σελ.369.

¹⁴⁸ στο ίδιο, σελ.369.

¹⁴⁹ Όλγα Χ. Θεμελή, Τα παιδιά καταθέτει : η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, 2014, σελ. 36.

¹⁵⁰ στο ίδιο, σελ.37-38.

παιδί ζει μόνο του, είναι ασυνόδευτο ή αποκλείεται η γονική μέριμνα λόγω σύγκρουσης συμφερόντων. Ειδικά για αυτήν την τελευταία περίπτωση, ο ανήλικος έχει δικαίωμα συνηγόρου που τον εκπροσωπεί και δρα στο όνομα του.

III. ΜΙΑ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ: ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ ΜΕ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ

Υποστηρίζεται ότι μεταξύ του θύματος και του δράστη στα πλαίσια της ποινικής διαδικασίας υφίσταται μια ανταγωνιστική σχέση¹⁵¹ και ότι μάλιστα σχετικές δράσεις που προωθούν μια θυματοκεντρική πολιτική καταληκτικά δεν προστατεύουν ουσιαστικά τα θύματα αλλά απλά καθιστούν δυσμενέστερη τη θέση του κατηγορούμενου.¹⁵² Η πρόβλεψη δικαιωμάτων για την ενίσχυση της πλευράς των θυμάτων συνεπάγεται την αποδυνάμωση των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Η ίδια οδηγία αναφέρει στη σκέψη 12 του Προοιμίου ότι τα δικαιώματα του δράστη δεν θίγονται από τα δικαιώματα που θεσπίζει για τα θύματα, για να προλάβει μια ερμηνεία εις βάρος των συμφερόντων του υπόπτου ή κατηγορούμενου.

Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης τόνιζε τη θεμελιώδη αξία, για τη διαφύλαξη της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών και της εμπιστοσύνης των πολιτών στην Ένωση, των δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων, ενώ παράλληλα χαιρέτιζε τη έγκριση του οδικού χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες.¹⁵³ Ακολούθησαν οι Οδηγίες 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία, 2012/13/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, Οδηγία 2013/48/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας και διαδικασίας εκτέλεσης του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης, καθώς και σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης τρίτου προσώπου σε περίπτωση στέρησης της ελευθερίας του και με το δικαίωμα επικοινωνίας με τρίτα πρόσωπα και με προξενικές αρχές κατά τη διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας. Κάθε άλλο παρά παραγκωνισμένα είναι λοιπόν τα δικαιώματα του κατηγορούμενου στην ποινική διαδικασία από τον ενωσιακό νομοθέτη.

Η Επιτροπή των Περιφερειών στη σχετική γνωμοδότηση της για την Πρόταση Οδηγίας, ήδη στο στάδιο των γενικών πολιτικών εκτιμήσεων της, αναφέρει «(...) ότι η ρύθμιση για τα δικαιώματα των θυμάτων μπορεί να επηρεάσει την έννομη θέση των

¹⁵¹ Androulakis ο.π., σελ.114.

¹⁵² Jonathan Doak, «Victims' Rights in the Criminal Justice System», Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, Springer, New York, NY., 2014, σελ.5506.

¹⁵³ Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης, ο.π, παρ. 2.4.

υπόπτων ή των κατηγορουμένων(...))¹⁵⁴ και συνεχίζει «(...)θα πρέπει να αναζητηθούν λύσεις, με τις οποίες τα δικαιώματα των θυμάτων θα αποτελούν μεν κεντρικό ζήτημα, αλλά δεν θα απειλείται η ασφάλεια δικαίου των υπόπτων ή των κατηγορουμένων.»¹⁵⁵

Σε ποικίλες μάλιστα διατάξεις, κυρίως σε αυτές που προβλέπουν προστατευτικά δικαιώματα για τη συμμετοχή των θυμάτων στην ποινική διαδικασία, ο ενωσιακός νομοθέτης θέτει όρο για την άσκηση τους τη μη προσβολή των δικαιωμάτων του κατηγορούμενου. Συγκεκριμένα ,για την άσκηση του δικαιώματος διερμηνείας μέσω ηλεκτρονικών μέσων του άρθρου 7, για το δικαίωμα προστασίας από δευτερογενή και επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση του άρθρου 18, για το δικαίωμα προστασίας κατά την ποινική έρευνα του άρθρου 20 και για την πρόσβαση των θυμάτων με ειδικές ανάγκες προστασίας σε εξατομικευμένα μέτρα προστασίας του άρθρου 23, διατυπώνεται η επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης. Τα κράτη μέλη μεριμνούν, λοιπόν, για την διαφύλαξη των δικαιωμάτων που απορρέουν από την ενωσιακή ρύθμιση στο βαθμό που αυτό δεν διαταράσσει την αντίστοιχη προστασία των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Όντως με μια πρώτη ανάγνωση των παραπάνω δικαιωμάτων που απολαμβάνουν τα θύματα μπορεί να καταλήξει κανείς στο συμπέρασμα ότι συγκρούονται με θεμελιώδεις αρχές της ποινικής δίκης και συγκεκριμένα την αρχή της αμεσότητας, την προφορικότητα, την αρχή της αντιπαράθεσης και την αρχή της δημοσιότητας, οι οποίες κατοχυρώνονται ρητώς και από το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

Η αρχή της αμεσότητας συνοψίζεται στην άμεση επαφή του δικαστικού λειτουργού με τα αποδεικτικά στοιχεία και την εξαγωγή συμπερασμάτων με βάση αυτή ακριβώς την στενή επικοινωνία τους.¹⁵⁶ Η αμεσότητα συνδέεται αναπόσπαστα με την αρχή της προφορικότητας που επιβάλλει η δικαστική απόφαση να θεμελιώνεται όχι μόνο στα στοιχεία που προκύπτουν από την δικογραφία αλλά και στην προσωπική και ανθρώπινη επαφή με τους δράστες και τους μάρτυρες του

¹⁵⁴ Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα: «Δέσμη νομοθετικών μέτρων για τα δικαιώματα των θυμάτων», 2012/C 113/11 , παρ. 1.6.

¹⁵⁵ στο ίδιο, παρ. 1.6.

¹⁵⁶ Νικόλαος, Κ Ανδρουλάκης ,Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης , Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2012, σελ. 140.

εγκλήματος.¹⁵⁷ Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αντιπαρατεθεί με τους μάρτυρες κατηγορίας συνεισφέρει στη αξιολόγηση της αξιοπιστίας τους και όπως παρατηρεί ο Ν.Κ. Ανδρουλάκης νοηματοδοτεί τον «αγώνα» του «εναντίον των αποχρωσών ενδείξεων σε βάρος του που τον έχουν φέρει στο ειδώλιο του κατηγορουμένου.»¹⁵⁸ Με τη σειρά της η αρχή της δημοσιότητας επιτρέπει σε κάθε πολίτη να παρακολουθήσει την εξέλιξη της διαδικασίας ως ένα μέσον λαϊκού ελέγχου για την προστασία των ατομικών ελευθεριών.¹⁵⁹

Στην απόφαση Purino, νομολογία ορόσημο για τα δικαιώματα των θυμάτων, ναι μεν το ΔΕΕ καταλήγει στη σκέψη ότι πρέπει να εξασφαλίζεται επαρκής βαθμός προστασίας στα ευάλωτα θύματα¹⁶⁰, ταυτόχρονα όμως, η απόφαση πλαίσιο έπρεπε να ερμηνεύεται έτσι ώστε να μην θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη που κατοχυρώνει το άρθρο 6 ΕΣΔΑ.¹⁶¹ Ομοίως, στην απόφαση κατά Χ, επαναλαμβάνεται ότι τα κράτη μέλη δεν υποχρεώνονται από την απόφαση πλαίσιο να διασφαλίζουν στα θύματα ισοδύναμη αντιμετώπιση στην ποινική διαδικασία με εκείνη των μετεχόντων σε αυτή¹⁶², ούτε προκύπτει από το άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων δικαίωμα του θύματος να προκαλέσει την άσκηση ποινικής δίωξης κατά τρίτου προκειμένου να επιτύχει την καταδίκη του.¹⁶³

Ο Γενικός Εισαγγελέας, Yves Bot, στην υπόθεση Gambino και Hyka επισημαίνει ότι «ο νομοθέτης της Ένωσης κατοχυρώνει υπέρ του θύματος δικαιώματα των οποίων η άσκηση δεν μπορεί να θίξει το δικαίωμα για δίκαιη δίκη και τα δικαιώματα της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, που κατοχυρώνονται αντιστοίχως στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη.»¹⁶⁴ Με τη σειρά του το ΔΕΕ συμπληρώνει ότι η στάθμιση του σεβασμού της αξιοπρέπειας του θύματος με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη του κατηγορουμένου πρέπει να συνάδει προς την αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή προβλέπεται στο άρθρο 52 του Χάρτη και παράλληλα το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, του άρθρου 6 ΕΣΔΑ και το

¹⁵⁷ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα της 14ης Μαρτίου 2019, C- 38/18, Gambino Hyka, σκ.48.

¹⁵⁸ Ν.Ανδρουλάκης, ο.π σελ.433.

¹⁵⁹ στο ίδιο, ο.π σελ.151,154.

¹⁶⁰ Purino, ο.π, σκ. 61.

¹⁶¹ στο ίδιο, σκ. 59.

¹⁶² Ποινική διαδικασία κατά Χ, ο.π, σκ.37.

¹⁶³ στο ίδιο, σκ 44.

¹⁶⁴ Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα, Gambino και Hyka, ο.π σκ. 71.

47 του Χάρτη, δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως μέσο για την καταχρηστική άσκηση δικαιώματος.¹⁶⁵

Το ΕΔΔΑ έχει απασχοληθεί ιδιαίτερος από το ζήτημα καταστρατήγησης του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, διατυπώνοντας παράλληλα και σκέψεις αναφορικά με τη συνύπαρξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης και προστασίας του θύματος. Στην υπόθεση *Cerovsek Božičnik κατά Σλοβενίας*, η εθνική δικαστής της μονομελούς σύνθεσης έκρινε ένοχους τους κατηγορουμένους για το έγκλημα της κλοπής χωρίς να αιτιολογήσει γραπτώς την απόφαση της, στη συνέχεια συνταξιοδοτήθηκε και η ετυμηγορία της αιτιολογήθηκε γραπτώς από νεότερο δικαστή που δεν συμμετείχε στην πρώτη ακρόαση, ενώ και στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν εξετάστηκαν εκ νέου οι μάρτυρες. Στην πρωτοβάθμια διαδικασία η δικαστής δια μέσου της αρχής της αμεσότητας είχε την ευκαιρία να ακούσει τους μάρτυρες και να αξιολογήσει τις καταθέσεις τους, γεγονός που επηρέασε καταλυτικά τις καταδικαστικές της αποφάσεις.¹⁶⁶ Αυτό ωστόσο δεν συνέβη κατά τα επόμενα στάδια, δίχως το διαδικαστικό εμπόδιο της συνταξιοδότησης να μπορεί να δικαιολογήσει την μη εξέταση των μαρτύρων κατηγορίας.¹⁶⁷

Από την άλλη, στην υπόθεση *SN κατά Σουηδίας* το ανήλικο θύμα κατέθεσε ενώπιον αξιωματικού της αστυνομίας δύο φορές. Η μία κατάθεση βιντεοσκοπήθηκε ενώ η άλλη ηχογραφήθηκε. Μάλιστα στην δεύτερη κατάθεση είχε υποβάλλει ερωτήσεις ο συνήγορος του κατηγορουμένου. Κατά την προφορική διαδικασία, το παιδί δεν εξετάστηκε αυτοπροσώπως αλλά προβλήθηκε η καταγεγραμμένη του κατάθεση. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στο ότι η αναπαραγωγή των καταθέσεων με οπτικοακουστικά μέσα παρείχε στον προσφεύγοντα την δυνατότητα αντεξέτασης του μάρτυρα κατηγορίας, επομένως δεν παραβιάστηκε το δικαίωμα του σε δίκαιη δίκη παρόλο που η καταδικαστική απόφαση στηρίχτηκε εξ ολοκλήρου στις καταθέσεις του ανηλίκου. Τόνισε, επιπρόσθετα, την ανάγκη υιοθέτησης ειδικών μέτρων για την προστασία του ανήλικου μάρτυρα με παράλληλη μέριμνα σχετικά με την αξιοποίηση στοιχείων που λαμβάνονται μέσω διαδικασιών που δεν εξασφαλίζουν πλήρως τα δικαιώματα υπεράσπισης.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Gambino Hyka, ο.π, σκ. 25.

¹⁶⁶ Απόφαση ΕΔΔΑ *Cerovsek Božičnik κατά Σλοβενίας* της 7ης Μαρτίου 2017, σκ. 43.

¹⁶⁷ στο ίδιο, σκ. 46.

¹⁶⁸ Απόφαση ΕΔΔΑ *SN κατά Σουηδίας* της 2ης Ιουλίου 2022,σκ. 47-53.

Σύμφωνα με το «τεστ Luca» και τον κανόνα «sole or decisive» το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη παραβιάζεται εφόσον η καταδίκη στηρίζεται αποκλειστικά ή σε αποφασιστικό βαθμό σε μαρτυρική κατάθεση την οποία δεν αντεξέτασε ο κατηγορούμενος σε κανένα στάδιο της διαδικασίας.¹⁶⁹ Ο κανόνας υποχωρεί όταν κατάλληλα μέτρα αντισταθμίζουν την αδυναμία αντιπαράθεσης.¹⁷⁰ Τέτοια μέτρα είναι για παράδειγμα η βιντεοσκόπηση της κατάθεσης του ανηλίκου. Προβαίνει λοιπόν το ΕΔΔΑ σε κρίση επί της συνολικής δικαιοσύνης της διαδικασίας.¹⁷¹ Παρόλο που δεν θεωρεί επιτρεπτή την παραβίαση θεμελιωδών αρχών της ποινικής δίκης εις βάρος των δικαιωμάτων υπεράσπισης εξαιτίας κακού χειρισμού εκ μέρους των αρμόδιων αρχών, όπως στην περίπτωση της Cerovsek Božičnik κατά Σλοβενίας, δέχεται τον περιορισμό τους προς εξισορρόπηση των δικαιωμάτων προστασίας των εύλωτων θυμάτων. Ιδίως για τα θύματα γενετήσιας εκμετάλλευσης, κάνοντας την αρχή με την απόφαση Al-Khawaja κατά Ηνωμένου Βασιλείου, ο δικαστής του Στρασβούργου προκρίνει την εφαρμογή εναλλακτικών δικονομικών μέτρων για τον έλεγχο της αξιοπιστίας τους καθώς και για την διαφύλαξη του ιδιωτικού τους βίου.¹⁷²

Ομοίως, στην πρόσφατη υπόθεση Mraonić κατά Κροατίας, το ΕΔΔΑ τόνισε τη σημασία προστασίας της προσωπικής ζωής των θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, ως επιταγή του ενωσιακού αλλά και διεθνούς δικαίου.¹⁷³ Κατά τα πραγματικά περιστατικά, η εθνική δίκη διεξήχθη κεκλεισμένων των θυρών, όπως προέβλεπε το κροατικό δίκαιο, για την διαφύλαξη του ιδιωτικού βίου του θύματος βιασμού αλλά και του ίδιου του κατηγορουμένου, δεδομένης της διάστασης που είχε λάβει το θέμα στα ΜΜΕ. Το ΕΔΔΑ κατέληξε στη σκέψη ότι δεν υπήρχε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ αφού ακριβώς η δημοσιότητα αποκλείστηκε για λόγους προστασίας της αξιοπρέπειας του θύματος.¹⁷⁴

Πραγματική σύγκρουση λοιπόν μεταξύ των δικαιωμάτων του θύματος και αυτών του κατηγορουμένου στο χώρο του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου δεν

¹⁶⁹ Αριστομένης Τζαννετής, «Αποδεικτική βαρύτητα, αξιοπιστία και δικαιοσύνη των ανέλεγκτων μαρτυρικών καταθέσεων», Ποιν.Χρον. Vol.9,2012, σελ. 641.

¹⁷⁰ στο ίδιο, σελ.641.

¹⁷¹ στο ίδιο, σελ. 643.

¹⁷² Αθανασία Διονυσοπούλου, Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ 'ΕΣΔΑ) : Η επίδραση του common law και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017 σελ.163.

¹⁷³ Απόφαση ΕΔΔΑ Mraonić κατά Κροατίας της 14ης Μαΐου 2020, σκ.49.

¹⁷⁴ στο ίδιο, σκ. 55-59.

υπάρχει. Αντιθέτως, ακριβώς η διατύπωση της σχετικής με τα δικαιώματα υπεράσπισης επιφύλαξη τίθεται από τον ενωσιακό νομοθέτη για να προλάβει μια καταχρηστική εις βάρος του δράστη ερμηνεία. Η κατοχύρωση μίας δέσμης δικαιωμάτων για τα θύματα σε καμία περίπτωση δεν συνάγεται την αποδυνάμωση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου.¹⁷⁵ Η ενίσχυση της θέσης του θύματος στην ποινική διαδικασία στοχεύει στην μείωση της θυματοποίησης μακροπρόθεσμα, ενώ η μέριμνα για την δημιουργία ενός πλαισίου εξισορρόπησης δικαιωμάτων και αναγκών δεν θέτει εν αμφιβόλω το σεβασμό στις ατομικές ελευθερίες του κατηγορουμένου και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη που απορρέει από το άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

¹⁷⁵ Androulakis, ο.π σελ 114.

IV. Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2012/29/ΕΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΑΦΩΝ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Την Οδηγία 2012/29/ΕΕ ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη ο νόμος 4478/2017 κατόπιν αιτιολογημένης γνώμης της Επιτροπής, αφού η προθεσμία για την μεταφορά της Οδηγίας στα εθνικά δίκαια των κρατών μελών έληγε στις 16 Νοεμβρίου 2015.¹⁷⁶ Υπενθυμίζεται ότι σύμφωνα με το επεξηγηματικό έγγραφο της Επιτροπής τα κράτη μέλη είχαν δυνατότητα είτε να ενσωματώσουν τις ενωσιακές ρυθμίσεις με τροποποίηση του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, είτε με την υιοθέτηση νέου νόμου, είτε με συνδυασμό και των δύο μεθόδων.¹⁷⁷ Παρακάτω αναλύονται ορισμένα μόνο άρθρα με κριτήριο τυχόν προβληματισμούς που εγείρουν ως προς την αντιμετώπιση του θύματος από το εθνικό μας ποινικό σύστημα σε σύγκριση με τους κοινούς ελάχιστους κανόνες του ενωσιακού νομοθετήματος.

Στο πλαίσιο των σχετικών με την ενημέρωση προβλέψεων, σημειώνεται ότι το δικαίωμα του θύματος να κατανοεί και να γίνεται κατανοητό του άρθρο 56, τροποποιήθηκε με το άρθρο 164 του ν. 4635/2019 προκειμένου να κατοχυρώνεται σε όλες τις επαφές με την δημόσια αρχή και όχι μόνο στην πρώτη. Ενδιαφέρον προκαλεί η πρόβλεψη περί οδηγού δικαιωμάτων διατυπωμένου στις πιο συχνά καθομιλούμενες γλώσσες, καθώς και στη γραφή Μπράιγ (Braille), με στόχο την εξατομικευμένη επικοινωνία μεταξύ αρχών και θύματος, ως παρέχουσα ευρύτερη προστασία τόσο ως προς τα αλλόγλωσσα θύματα όσο και ως προς άτομα με αναπηρία, η οποία όμως δεν εφαρμόζεται στην πράξη.¹⁷⁸ Επιπλέον, σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 58, παρέχεται η δυνατότητα στο αλλόγλωσσο θύμα να υποβάλλει την έγκληση σε γλώσσα που κατανοεί.

Πάντως, δεν προσδιορίζονται στα ανωτέρω άρθρα οι συνέπειες από την παραβίαση των δικαιωμάτων των θυμάτων. Όπως παρατηρεί και ο Πετρόπουλος, σε αντίθεση με τα δικαιώματα υπόπτων και κατηγορουμένων, κατά την πάγια ελληνική νομολογία η παραβίαση των σχετικών δικαιωμάτων των θυμάτων που ενεργούν ως διάδικοι δεν επιφέρουν συνέπειες, πόσο μάλλον ακυρότητα, καθώς η ποινική διαδικασία προσανατολίζεται στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς του

¹⁷⁶ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π, άρ. 27.

¹⁷⁷ DG Justice Guidance Document, ο.π σελ. 5.

¹⁷⁸ Χότουμαν, ο.π, σελ 178.

κατηγορούμενου και όχι του θύματος.¹⁷⁹ Το ερώτημα εδώ λοιπόν είναι το σε τι βαθμό διασφαλίζονται όντως τα ανωτέρω δικαιώματα, αφού η ενδεχόμενη παράβαση τους δεν θα επηρεάσει ουσιωδώς την διαδικασία.

Ως προς τα δικαιώματα διερμηνείας και μετάφρασης, το άρθρο 7 της Οδηγίας ενσωματώθηκε από άρθρο 60 του νόμου. Αυτό ορίζει ότι παρέχεται χωρίς καθυστέρηση δωρεάν διερμηνεία σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας στα θύματα που αδυνατούν να κατανοήσουν ή δεν μιλάνε την ελληνική γλώσσα. Μάλιστα αναγνωρίζεται δικαίωμα διερμηνείας κατά την επικοινωνία του υποστηρικτή της κατηγορίας με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, ρύθμιση πιο ριζοσπαστική από την αντίστοιχη ενωσιακή, για την εφαρμογή της οποίας όμως ο Έλληνας νομοθέτης θέτει την προϋπόθεση της αναγκαιότητας, χωρίς να παρέχει περαιτέρω διευκρινίσεις¹⁸⁰. Σε αντίθεση με την ενωσιακή πρόβλεψη, το θύμα έχει εδώ δυνατότητα προσβολής και της ποιότητας της μετάφρασης και όχι μόνο της απόφασης της αρμόδιας διωκτικής, εισαγγελικής ή δικαστικής αρχής που κρίνει μη απαραίτητη τη συνδρομή διερμηνείας, όπως ακριβώς προβλέπει η Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία.¹⁸¹ Ως προς το συγκεκριμένο δικαίωμα δηλαδή η ελληνική έννομη τάξη παρέχει προστασία στα θύματα ανάλογη με αυτήν των κατηγορουμένων.

Ειδικότερα ως προς το δικαίωμα μετάφρασης ορίζεται ότι το αλλόγλωσσο θύμα μπορεί να ζητήσει γραπτή μετάφραση των πληροφοριών που είναι ουσιώδεις για την άσκηση των δικαιωμάτων του κατά την ποινική διαδικασία και αντίστοιχα, εφόσον λάβει το ρόλο του υποστηρικτή της κατηγορίας, των ουσιωδών εγγράφων. Ο μη προσδιορισμός της έννοιας «ουσιώδους» καταδεικνύει ότι ο νομοθέτης περιορίστηκε σε μια αντιγραφή της ενωσιακής διάταξης. Λαμβάνοντας υπόψιν το πνεύμα της Οδηγίας και το άρθρο 59 παρ. 1 στη συγκεκριμένη κατηγορία εγγράφων εμπίπτει οποιαδήποτε διάταξη ή βούλευμα περί μη άσκησης κατηγορίας ή δίωξης ή παύσεως αυτής καθώς οι λόγοι που οδήγησαν στην εν λόγω διάταξη ή βούλευμα.

¹⁷⁹ Βασίλειος Πετρόπουλος, «Τα δικονομικά δικαιώματα του θύματος αξιοποιώνων πράξεων με αναφορά στην Οδηγία 2012/29/ΕΕ» σε Τιμητικό Τόμο Ι.Κ. Γιαννίδη σε *Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση : liber discipulorum για τα εβδομηκοστά γενέθλια του καθηγητή Ιωάννη Γιαννίδη*, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2020, σελ.706.

¹⁸⁰ Χότουμαν, ο.π., σελ.184.

¹⁸¹ Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία, αρ.2 παρ.5.

Μετάφραση δικαιούται επίσης αναφορικά με το χρόνο και τόπο διεξαγωγής της δίκης και τη φύση των κατηγοριών κατά του δράστη.

Η ελληνική ενσωμάτωση, παρόλο που εξασφαλίζει ευρύτερο πλαίσιο προστασίας στο δικαίωμα, δεν φαίνεται να δείχνει σεβασμό ανάλογο της Οδηγίας στις επιθυμίες του θύματος σχετικά με την παραίτηση από αυτό, ορίζοντας ότι η παραίτηση από το δικαίωμα μετάφρασης πρέπει να είναι προϊόν ελεύθερης βούλησης, να μην εξαρτάται από όρο αίρεση και να πραγματοποιείται εφόσον έχει προηγηθεί σχετική συζήτηση με το συνήγορο ή έχει με άλλον τρόπο λάβει πλήρη γνώση των συνεπειών της παραίτησης. Αντίστοιχη δυνατότητα, έστω και υπό αυστηρές προϋποθέσεις δεν υφίσταται καν για το δικαίωμα σε διερμηνεία, καθώς όπως φαίνεται ο νομοθέτης το εκλαμβάνει ως ουσιώδες για τη συμμετοχή του θύματος στην ποινική διαδικασία και κατά συνέπεια για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης¹⁸².

Στο πεδίο της νομικής συνδρομής ο κρίσιμος νόμος είναι ο ν. 3226/2004 που προβλέπει ως δικαιούχους τα θύματα τρομοκρατίας, εμπορίας ανθρώπων, αρπαγής ανηλίκων, αποπλάνησης ανηλίκων, κατάχρηση ανηλίκων σε ασέλγεια παιδικής πορνογραφίας και άλλων αξιόποινων πράξεων που στρέφονται κατά των παιδιών¹⁸³, καθώς και ο δικαιούμενος σε παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας, παρέχοντας έτσι ευρύτερο πλαίσιο προστασίας από την ενωσιακή ρύθμιση. Για τους δεύτερους, αρκεί να πληρούνται κάποια οικονομικά κριτήρια και στο στάδιο της κυρίας διαδικασίας σε πρώτο βαθμό, η εκδίκαση να αφορά αδίκημα για το οποίο προβλέπεται ποινή στέρησης της ελευθερίας με ανώτατο όριο τουλάχιστον δύο (2) ετών ή, στις περιπτώσεις άσκησης ενδίκου βοηθήματος ή ενδίκου μέσου ή παράστασης κατά τη συζήτηση τέτοιου ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, ο κατηγορούμενος να παραπέμπεται για αδίκημα, για το οποίο προβλέπεται ποινή στέρησης της ελευθερίας με ανώτατο όριο τουλάχιστον δύο (2) ετών ή να έχει καταδικαστεί με στερητική της ελευθερίας ποινή τουλάχιστον έξι (6) μηνών.¹⁸⁴

Έντονο προβληματισμό προκαλεί η πρόβλεψη του δικαιώματος μόνο για πολίτες κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τρίτου κράτους και ανιθαγενείς, εφόσον έχουν την κατοικία τους ή τη συνήθη διαμονή τους στην Ευρωπαϊκή

¹⁸² Χότουμαν ,ο.π, σελ.187.

¹⁸³ Ν.3226/2004, αρ.1.

¹⁸⁴ στο ίδιο, αρθ. 7.

Ένωση¹⁸⁵, ως αντίθετη με την αρχή της δίκαιης δίκης.¹⁸⁶ Λαμβάνοντας υπόψιν μάλιστα την αρχή μη διάκρισης και την ειδική μέριμνα που υποδεικνύει ο ενωσιακός νομοθέτης ούτως ώστε να διασφαλίσει την προστασία των δικαιωμάτων των θυμάτων ανεξάρτητα από την ιθαγένεια, την εθνικότητα ή το καθεστώς διαμονής τους¹⁸⁷, η συγκεκριμένη διάταξη χρήζει τροποποίησης για να συμμορφωθεί με τις ενωσιακές επιταγές.

Όσον αφορά τα μέτρα ειδικής προστασίας των ευάλωτων θυμάτων, ο ν.4267/14 ενσωματώνοντας την Οδηγία 2011/92/ΕΕ για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας, διαμόρφωσε το άρθρο 226Α στον προγενέστερο ΚΠΔ, προβλέποντας δυνητικά την βιντεοσκόπηση της κατάθεσης του ανηλίκου και τη προβολή αυτής, ως αντικατάσταση της φυσικής παρουσίας του στο ακροατήριο. Τυχόν συμπληρωματική εξέταση θα διεξαγόταν από ανακριτικό υπάλληλο, χωρίς την παρουσία των διαδίκων.

Πλέον, έπειτα από την τροποποίηση που επήλθε με τον ν.4620/2019, κρίσιμο άρθρο είναι το 227 παρ. 1 ΚΠΔ που προβλέπει, κατά την εξέταση των παιδιών-θυμάτων γενετήσιας εκμετάλλευσης τον διορισμό ειδικού πραγματογνώμονα, παιδοψυχιάτρου ή παιδοψυχολόγου, που υπηρετεί στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων ή που περιλαμβάνεται στον πίνακα πραγματογνωμόνων, όπου αυτά δεν λειτουργούν. Η ρύθμιση μοιάζει σύμφωνη με το άρθρο 23 παρ. 1 στ. β της Οδηγίας που ορίζει ότι οι συνεντεύξεις με το θύμα διεξάγονται από επαγγελματίες εκπαιδευμένους προς το σκοπό αυτό ή με την βοήθεια τους. Δεδομένου ότι στην παρ. 2 εδ. 3 του 227 ΚΠΔ προβλέπεται η εξέταση του παιδιού να διενεργείται από τους προανακριτικούς υπαλλήλους και τους δικαστικούς λειτουργούς διά του παρισταμένου παιδοψυχολόγου ή παιδοψυχιάτρου, είναι, αδιαμφισβήτητα, θεμελιώδης ο ρόλος του κατά την διάρκεια της μαρτυρικής κατάθεσης.

Η Υπουργική Απόφαση 7320/2019 εξειδικεύει το διαγνωστικό μοντέλο που ακολουθούν οι ειδικοί πραγματογνώμονες και παράλληλα αποτελεί το πρώτο πρωτόκολλο δικανικής εξέτασης στην ελληνική έννομη τάξη, ρύθμιση ρηξικέλευθη

¹⁸⁵ στο ίδιο, αρ. 1 παρ. 1.

¹⁸⁶ Δημήτριος Βούλγαρης, «Ο θεσμός της νομικής βοήθειας (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωπαϊκή Δικαιοταξία», Ποιν.Χρον.,2016, σελ.571

¹⁸⁷ Οδηγία 2012/29/ΕΕ, ο.π προοίμιο σκ. 10.

για τα μέχρι τότε ελληνικά δεδομένα. Μεταξύ άλλων το πρωτόκολλο προβλέπει σεβασμό στις θρησκευτικές πεποιθήσεις και την πολιτισμική ταυτότητα του παιδιού και ιδιαίτερη μέριμνα για τα ανάπηρα και νευροδιαφορετικά άτομα.

Ιδίως η κατανόηση του πολιτισμικού πλαισίου επηρεάζει την αντιμετώπιση των θυμάτων από τους ειδικούς που υπηρετούν στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης καθώς, όπως παρατηρεί η Θεμελή (2014), πρόκειται κυρίως για άτομα της λευκής φυλής που προέρχονται από την μεσαία τάξη¹⁸⁸ οπότε και βρίσκονται σε προνομιούχα θέση. Τα θύματα, προερχόμενα από κοινότητες που επιτρέπονται τακτικές όπως η τέλεση γάμου μεταξύ συγγενών, είναι πιο διστακτικά να καταγγείλουν περιστατικό αιμομιξίας.¹⁸⁹ Αντίστοιχα, έχει καταγραφεί περίπτωση καταγγελίας για σεξουαλική κακοποίηση, με τα πραγματικά περιστατικά να επιβεβαιώνουν την τέλεση του εγκλήματος όχι όμως όπως αυτό ορίζεται στο νόμο, αλλά στις θρησκευτικές πεποιθήσεις τις καταγγέλλουσας.¹⁹⁰ Θετική όμως είναι και η μέριμνα για τα ανάπηρα παιδιά, καθώς έχουν περισσότερες πιθανότητες να καταστούν θύματα σε σχέση με τα υπόλοιπα.¹⁹¹

Το ίδιο άρθρο αναφέρει και την υποχρεωτική διεξαγωγή της εξέτασης στα Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων ή τουλάχιστον σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους, όπου αυτά δεν υπάρχουν. Αυτά ιδρύθηκαν επίσης με τον Ν 4478/2017 που ενσωμάτωσε την Οδηγία 2012/29/ΕΕ στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τον Πειραιά, την Πάτρα και το Ηράκλειο με το όνομα «Το Σπίτι του Παιδιού», υπό το σκανδιναβικό πρότυπο¹⁹², για την δημιουργία κατάλληλων και φιλικών προς τα παιδιά χώρων, στελεχωμένων από καταρτισμένους επιστήμονες. Μάλιστα η Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου μετά από σχετικό ερώτημα της Διεύθυνσης Ασφάλειας Αττική γνωμοδότησε, ότι, εφόσον ισχύουν οι προδιαγραφές ώστε να αποτρέπεται η επαναλαμβανόμενη θυματοποίηση του ανήλικου, είναι κατάλληλος

¹⁸⁸ Θεμελή, ο.π, σελ. 244.

¹⁸⁹ Σοφία Θανασούλα, Αριάδνη Σπανάκη, Μαρία Δασκαλάκη, Νικόλας Σπετσίδης, «RETREAT – Reshaping treatment approaches towards victims of sexual violence within criminal proceedings», Εθνική Έκθεση, Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Νομού Ηρακλείου - Union of Women Associations of Heraklion Prefecture, Ελλάδα, Νοέμβριος 2020, σελ. 39.

¹⁹⁰ Θεμελή, ο.π, 247.

¹⁹¹ Θεμελή, ο.π, σελ.229.

¹⁹² Πόρισμα (Ν. 3094/2003 «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις», Άρθρο 3 § 5) με Θέμα:Καθυστέρηση λειτουργίας της δομής Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού», σελ 3.

για την δικανική εξέταση ο χώρος της υπηρεσίας, αλλά δεν υποκαθιστά το «Σπίτι του Παιδιού»¹⁹³.

Ο Έλληνας νομοθέτης με τη συγκεκριμένη ρύθμιση επιχείρησε να δημιουργήσει τις απαραίτητες υποδομές προκειμένου να προστατέψει τα θύματα από την δευτερογενή θυματοποίηση, παραλείποντας βέβαια να συστήσει «Σπίτια του Παιδιού» και σε μικρότερες πόλεις, καλύπτοντας την ευρύτερη ελληνική επικράτεια. Ο συνήγορος του πολίτη με πόρισμα του, αναφορικά με την αξιοποίηση και τη λειτουργία των Αυτοτελών Γραφείων, είχε κατηγορήσει την ελληνική διοίκηση για αδράνεια, κτιριακή ακαταλληλότητα και υποστελέχωση του προσωπικού, κατάσταση αδικαιολόγητη λαμβάνοντας υπόψη τόσο τις ενωσιακές υποχρεώσεις της χώρας όσο και το παράδειγμα κρατών μελών όπως η γειτονική Βουλγαρία στην οποία τα Αυτοτελή Γραφεία λειτουργούν εδώ και χρόνια.¹⁹⁴

Στην Υπουργική Απόφαση, στο άρθρο 7, περιγράφονται οι προδιαγραφές που απαιτείται να τηρούν τα «Σπίτια του Παιδιού». Ενδεικτικά, αναφέρεται η προσβασιμότητα, ο αναγκαίος τεχνικός εξοπλισμός για την οπτικοακουστική καταγραφή της κατάθεσης, η φιλική επίπλωση και ο φυσικός φωτισμός. Σημειώνεται πάντως ότι οι καινοτομίες του νομοθέτη τόσο με το δικανικό πρωτόκολλο εξέτασης όσο και με τα Σπίτια του Παιδιού προορίζονται για την στήριξη και προστασίας της πλέον «ευαίσθητης» κατηγορίας θυμάτων, των ανήλικων θυμάτων.

Σε σχετική έκθεση για την δικονομική αντιμετώπιση σεξουαλικών εγκλημάτων στην Ελλάδα που διενεργήθηκε το 2020, αναφέρθηκε ότι απουσιάζουν οι ειδικές ομάδες διαχείρισης τέτοιων περιστατικών, ενώ παράλληλα οι επαγγελματίες του κλάδου δεν είναι κατάλληλα καταρτισμένοι.¹⁹⁵ Μάλιστα αστυνομικός πρόσθεσε ότι συνεργάζονται με ψυχολόγο, που εξυπηρετεί ολόκληρη την Κρήτη, παρόλο που κάτι τέτοιο δεν προβλέπεται από το πρωτόκολλο.¹⁹⁶ Η καθυστέρηση της δικαιοσύνης και ο λάθος χειρισμός των θυμάτων από τις αστυνομικές αρχές συντελούν στην μείωση των υποθέσεων που βλέπουν το φως της δικαιοσύνης.¹⁹⁷ Επιπλέον, η δράση των αρμόδιων αρχών, των αστυνομικών

¹⁹³ Γνωμοδότηση Εισ.ΑΠ. 1/2021.

¹⁹⁴ Πόρισμα, ο.π σελ. 2, 12-13.

¹⁹⁵ Θανασούλα, Σπανάκη, Δασκαλάκη, Σπετσίδης, ο.π, σελ.39.

¹⁹⁶ στο ίδιο, σελ 39.

¹⁹⁷ στο ίδιο, σελ. 39.

οργάνων, των ιατροδικαστών, των νοσοκομείων, των εγκληματολογικών γραφείων και των δικαστών, δεν είναι πάντα συντονισμένη.¹⁹⁸ Παράλληλα, η σχετική πρόβλεψη για την διεξαγωγή των εξετάσεων από το ίδιο πρόσωπο κάθε φορά, στην πράξη υιοθετείται μόνο εξαιτίας της ευαισθησίας ορισμένων έμπειρων αστυνομικών που θεωρούν αναγκαίο για την ενίσχυση της εμπιστοσύνης του θύματος προς τις αρχές τον ορισμό προσώπου αναφοράς.¹⁹⁹

Αναφορικά με την εφαρμογή της Οδηγίας 2012/29/ΕΕ η έκθεση καταλήγει στο εξής συμπέρασμα : «Οι γνώσεις των επαγγελματιών αναφορικά με τις αρχές και τα δικαιώματα που περιγράφονται στην Ευρωπαϊκή Οδηγία για τα δικαιώματα των θυμάτων 29/2012 κυμαίνονται, κατά μέσο όρο, κάτω του μετρίου. Από τους 9 συμμετέχοντες, οι 4 ανέφεραν ότι «δεν τη γνωρίζουν καθόλου», οι 2 ότι «γνωρίζουν λίγα πράγματα για αυτή», η 1 ότι τη γνωρίζει «μέτρια», ενώ υπάρχουν και 2 συμμετέχουσες που ανέφεραν ότι τη γνωρίζουν «πολύ καλά» (μια δικηγόρος και η εγκληματολόγος).»²⁰⁰

Παρατηρείται ότι ο Έλληνας νομοθέτης έχει επιδιώξει να κάνει κάποια πολύ θετικά βήματα προς την ενίσχυση των θυμάτων, εξακολουθεί να λείπει ωστόσο η εκπαίδευση των επαγγελματιών που υπηρετούν στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Για τις αστυνομικές αρχές, που κατά κανόνα αποτελούν το πρώτο σημείο επαφής μεταξύ θυμάτων και ποινικής δικαιοσύνης, η προβληματική είναι πολύ βαθύτερη. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έκθεσης της Διεθνούς Αμνηστίας για την αστυνομική βία στην Ελλάδα, δεν είναι λίγα τα περιστατικά όπου αστυνομικοί παρέλειψαν να διερευνήσουν επιθέσεις με ρατσιστικά κίνητρα, καθυστέρησαν να φτάσουν στο σημείο του εγκλήματος, ήταν παρόντες αλλά δεν επενέβησαν και δεν συνέλαβαν τους δράστες.²⁰¹ Υπήρχε μάλιστα καταγγελία όπου μετά το περιστατικό προσήγαγαν το ίδιο το θύμα.²⁰²

Η κακομεταχείριση των μεταναστών, των προσφύγων, των ατόμων της κοινότητας Ρομά και των ανάπηρων ατόμων από τις αστυνομικές αρχές αποθαρρύνει τα θύματα που τυχόν ανήκουν στις συγκεκριμένες κατηγορίες από το να

¹⁹⁸ στο ίδιο, σελ.43.

¹⁹⁹ στο ίδιο, σελ. 43.

²⁰⁰ στο ίδιο, σελ. 50-51.

²⁰¹ Έκθεση Διεθνούς Αμνηστίας, «Αστυνομική Βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά», Amnesty International, Ηνωμένο Βασίλειο, 2012, σελ.24.

²⁰² στο ίδιο, σελ.24.

καταγγείλουν την αξιόποινη πράξη. Ο ενωσιακός νομοθέτης όμως, αναγνωρίζει ότι αυτές οι κοινωνικές ομάδες είναι οι πλέον ευάλωτες στη θυματοποίηση. Με τη σειρά του ο Έλληνας νομοθέτης αναγνωρίζει, έτσι όπως έχει προβλέψει τη λειτουργία των Αυτοτελών Γραφείων, τουλάχιστον στα παιδιά, την ανάγκη ειδικής και προσεγμένης μεταχείρισης τους.

Η ανάγκη εκπαίδευσης για την προστασία των θυμάτων είναι επιτακτική για όλους τους κλάδους των νομικών επαγγελμάτων, ακόμα και για τους δικηγόρους και δικαστές, όπως φαίνεται και από το άρθρο 25 της Οδηγίας. Είναι πολύ σύνηθες στη χώρα μας, ειδικά τα τελευταία χρόνια, σε υποθέσεις που προκαλούν το έντονο ενδιαφέρον της κοινής γνώμης, να κυκλοφορούν φωτογραφίες των θυμάτων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και να διαρρέονται στον Τύπο ακόμα και μαρτυρικές καταθέσεις ευάλωτων θυμάτων.²⁰³

Συνεπακόλουθα, η νομοθετική πρωτοβουλία, που αναφορικά με τα θύματα, ήρθε στην Ελλάδα πέντε ολόκληρα χρόνια μετά την ψήφιση της Οδηγίας, από μόνη της δεν αρκεί. Απαιτείται η σχετική εκπαίδευση των αρμόδιων αρχών, ο αποτελεσματικός έλεγχος της διασφάλισης των δικαιωμάτων, της υποστήριξης και της προστασίας των θυμάτων αλλά και η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου ως προς τις διάφορες μορφές θυματοποίησης.

²⁰³ Δελτίο Τύπου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, Άμεση παρέμβαση των πειθαρχικών οργάνων του ΔΣΑ για την υπόθεση της 12χρονης, 20-10-2022 .

V. Η ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΗ ΘΥΜΑΤΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ: ΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΑ

Η απαρχή της τάσης για την ανάγκη ενίσχυσης των δικαιωμάτων των θυμάτων στα σύγχρονα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης βρίσκεται περίπου στην δεκαετία του 70' με τη γέννηση σχετικών πολιτικών κινήματων που οργανώθηκαν από δικηγόρους, ψυχιάτρους, φεμινιστικές συλλογικότητες, κοινωνικούς λειτουργούς, οργανώσεις θυμάτων κ.α,²⁰⁴ ως απότοκο της κοινωνικής διάστασης που έπαιρναν εγκλήματα όπως η γενετήσια εκμετάλλευση παιδιών και η έμφυλη βία.²⁰⁵ Η συζήτηση γύρω από το θύμα ανέπτυξε τον επιστημονικό κλάδο της θυματολογίας και πυροδότησε την μελέτη των συνεπειών του εγκλήματος.²⁰⁶ Τα κινήματα αυτά ήταν έντονα στις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία, κράτη common law που δεν επιφύλασσαν ουσιώδη, συμμετοχικό ρόλο στο θύμα κατά την ποινική διαδικασία. Μάλιστα η Μεγάλη Βρετανία ήταν από τα πρώτα κράτη που θέσπισαν την κρατική αποζημίωση θυμάτων αξιόποινων πράξεων.²⁰⁷

Παραδοσιακά, το χώρο του ποινικού δικαίου τον ενδιαφέρει περισσότερο η θέση του κατηγορουμένου οπότε και το θύμα λαμβάνει το ρόλο που θα εξυπηρετήσει αποτελεσματικότερα το σκοπό της διαδικασίας. Αυτή ακριβώς η κριτική ασκήθηκε και στην απόφαση πλαίσιο, ότι δηλαδή μεταχειριζόταν το θύμα ως απλά ένα εργαλείο της ποινικής δίκης.²⁰⁸ Ο ενωσιακός νομοθέτης με την Οδηγία επιδίωξε τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν κοινούς κανόνες που θα εξασφάλιζαν την ομοιόμορφη δικονομική μεταχείριση των θυμάτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Το ερώτημα ανακύπτει ως προς το βαθμό που αυτός ανταποκρίθηκε στην κοινωνική απαίτηση για μια πιο θυματοκεντρική προσέγγιση της ποινικής διαδικασίας.

Αρχικά, όπως αναλύθηκε εκτενώς παραπάνω, η Οδηγία προσανατολίζεται σε τρεις στόχους: τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων. Δεν περιορίζεται το πεδίο δικαιωμάτων στη ποινική έρευνα και δίκη αλλά στοχεύεται η στήριξη, με ποικίλα μέσα, για την αντιμετώπιση του αντίκτυπου της εγκληματικότητας και η λήψη προστατευτικών μέτρων για την

²⁰⁴ Mike Maguire, «The Needs and Rights of Victims of Crime» Crime and Justice , The University of Chicago Pres , Vol. 14, 1991, σελ.367.

²⁰⁵ στο ίδιο, σελ.371.

²⁰⁶ στο ίδιο, σελ 3.

²⁰⁷ στο ίδιο, σελ.9.

²⁰⁸ Αα (2015), ο.π σελ. 240.

αποφυγή της δευτερογενούς θυματοποίησης. Επομένως είναι ξεκάθαρη η εξέλιξη της ενωσιακής νομοθεσίας σε μία πιο φιλική προς τα θύματα μεταχείριση.

Ωστόσο, πολλά από τα δικαιώματα που απονέμονται, εξαρτώνται από το ρόλο που αναλαμβάνει το θύμα στην οικεία έννομη τάξη. Για παράδειγμα, δωρεάν νομική συνδρομή παρέχεται όταν το θύμα έχει καταστεί διάδικος. Το νομικό σύστημα της Ιρλανδίας όμως δεν προβλέπει τέτοιο ρόλο στα θύματα. Λαμβάνοντας υπόψιν το γράμμα του άρθρου 82 παρ. 2 σύμφωνα με το οποίο συνεκτιμώνται οι διαφορές των νομικών παραδόσεων των κρατών μελών αλλά και την διατύπωση του ενωσιακού νομοθέτη που αφορά το ρόλο του θύματος κατά τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες καθίσταται σαφές ότι ορισμένα δικαιώματα δεν κατοχυρώνονται για όλα τα κράτη μέλη. Η ανομοιομορφία επομένως μεταξύ των διαφορετικών νομικών συστημάτων παραμένει. Σημειώνεται ότι κατά το χρόνο ψήφισης της Οδηγίας η Μεγάλη Βρετανία ήταν ακόμα κράτος μέλος της ΕΕ και ενδεχόμενη ενίσχυση των δικαιωμάτων του θύματος στην ποινική διαδικασία, όπως ορθώς παρατηρεί η Χ. Χότουμαν, θα έπληττε την αρχή της ισότητας των όπλων.²⁰⁹

Επιχειρείται από τον ενωσιακό νομοθέτη η σύνδεση στοιχείων διακριτών εννόμων τάξεων. Τα μεν συστήματα ηπειρωτικού δικαίου, συμπεριλαμβανομένου και του ελληνικού, ταυτίζουν την ιδιότητα του θύματος, άρα και την απονομή δικαιωμάτων σε αυτό, με το ρόλο του ως διάδικος. Τα δε σύστημα του common law, ακριβώς επειδή δεν προβλέπουν ρόλο διαδίκου στο θύμα, διασφαλίζουν την έντονη συμμετοχή τους ήδη από το στάδιο της προδικασίας. Βάσει του ενωσιακού κειμένου το θύμα έχει δικαίωμα να κατανοεί και να ενημερώνεται πριν καν υποβάλλει επίσημη καταγγελία, αλλά δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή μόνο εφόσον έχει καταστεί διάδικος. Παρατηρείται λοιπόν η αλληλεπίδραση αγγλοσαξονικού και ηπειρωτικού δικαίου με την εισαγωγή διατάξεων που πότε συναντώνται στο ένα και πότε στο άλλο.

Παράλληλα, με επιφύλαξη των δικαιωμάτων υπεράσπισης, οποιαδήποτε πιθανότητα σύγκρουσης των δικαιωμάτων των θυμάτων με αυτά του κατηγορουμένου εξαλείφεται αφού προκρίνονται ακριβώς τα δικαιώματα του δεύτερου έναντι του πρώτου. Επιπλέον, στην Οδηγία δεν προβλέπονται μηχανισμοί

²⁰⁹ Χότουμαν, ο.π, σελ.101.

ελέγχου παραβίασης των δικαιωμάτων, ούτε ευθύνη της αρμόδιας αρχής,²¹⁰ καθιστώντας έτσι τις ρυθμίσεις μη αποτελεσματικές, καθώς τίποτα δεν αλλάζει σε σχέση με το καθεστώς που ίσχυε.²¹¹ Στον αντίποδα στην Οδηγία 2014/41/ΕΕ περί της ευρωπαϊκής εντολής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις, στο άρθρο 31 παρ.3 στ. β' ορίζεται ότι εφόσον η παρακολούθηση που διενεργείται δεν επιτρέπεται από το εθνικό δίκαιο, τυχόν υλικό που προέκυψε από αυτήν δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το διάστημα που ο παρακολουθούμενος βρισκόταν στο έδαφος του συγκεκριμένου κράτους μέλους Η έλλειψη μέτρων για την αποτελεσματική εφαρμογή μίας Οδηγίας δεν συνηθίζεται²¹² και για αυτόν ακριβώς το λόγο προκαλεί προβληματισμό η συγκεκριμένη επιλογή του ενωσιακού νομοθέτη ως προς τα θύματα.

Ακόμη, το άρθρο 22 παρ.3 ορίζει ότι ιδιαίτερη προσοχή κατά την διενέργεια της ατομικής αξιολόγησης, για τον προσδιορισμό ειδικών αναγκών προστασίας, δίνεται στα θύματα τρομοκρατίας, trafficking, οργανωμένου εγκλήματος, έμφυλης και σεξουαλικής βίας, στα ανάπηρα θύματα και στα θύματα εγκλημάτων μίσους. Δεν διευκρινίζεται σε τι συνίσταται η προσοχή αυτή πάντως σίγουρα δεν συνεπάγεται τεκμήριο ευαλωτότητας αφού κάτι τέτοιο δεν αναγράφεται ρητώς, όπως συμβαίνει με τους ανήλικους. Από πού θα προκύψει λοιπόν ενδεχόμενη ολιγορτία των αρχών κατά την ατομική αξιολόγηση θύματος ενδοικογενειακής βίας αφού ούτως ή άλλως θα υποβληθεί σε αυτόν τον ιδιότυπο έλεγχο, ακριβώς όπως και ένα θύμα ληστείας; Προφανώς ο ενωσιακός νομοθέτης υπονοεί ότι τα συγκεκριμένα θύματα ανήκουν σε ευάλωτες κατηγορίες, οπότε και χρήζουν λήψης ειδικών μέτρων, η απλή μνεία του ωστόσο στην «ιδιαίτερη προσοχή» που πρέπει να επιδείξουν οι αρχές δεν διασφαλίζει την προστασία τους. Η Πολωνία θεωρείται η χειρότερη χώρα της Ένωσης, για ζήσεις, εάν ανήκει στην κοινότητα ΛΟΑΤΚΙΑ+²¹³, με τη ρητορική μίσους να υιοθετείται συχνά από τους πολιτικούς παράγοντες της χώρας. Είναι μάλλον απίθανο λοιπόν ο εθνικός νομοθέτης αλλά και οι πολωνικές αρχές να αναγνωρίσουν την ευαλωτότητα,

²¹⁰ Χότουμαν, ο.π, σελ. 102.

²¹¹ Michele Caianiello, «To Sanction (or Not to Sanction) Procedural Flaws at EU Level? A Step Forward in the Creation of an EU Criminal Process», European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 22, No. 4, 2014, σελ.319-320.

²¹² στο ίδιο σελ.317.

²¹³ Rainbow Europe Map and Index, www.ilga-europe.org, <https://www.ilga-europe.org/report/rainbow-europe-2022/> τ.π 8-12-2022.

κατά την ατομική αξιολόγηση, μίας τρανς γυναίκας που δέχτηκε τρανσφοβική επίθεση, αφού δεν υφίσταται καν τέτοια υποχρέωση από το ενωσιακό δίκαιο.

Ως προς τα άτομα με αναπηρία, η εν γένει αντιμετώπιση τους από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης είναι προβληματική. Στην Ιρλανδία διάταξη που προέβλεπε την κατάθεση του θύματος σεξουαλικής κακοποίησης με τη βοήθεια τρίτου προσώπου εφαρμόζοταν όταν το θύμα ήταν ανήλικος ή άτομο με αναπηρία.²¹⁴ Στην Ελλάδα παρατηρείται μεγάλο ποσοστό ακούσιων νοσηλειών σε Δημόσια Ψυχιατρεία, κατόπιν παραγγελίας του εισαγγελέα, αλλά και εγκλεισμού των αναπήρων σε Ιδρυματικές Δομές που παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.²¹⁵ Ακριβώς σε αυτές τις δομές λαμβάνει χώρα σημαντικό μέρος της θυματοποίησης.²¹⁶ Τα άτομα με αναπηρία εκλαμβάνονται από το κοινωνικό σύνολο άλλοτε ως παιδιά, που χρήζουν ανάλογης αντιμετώπισης και άλλοτε ως ασθενείς²¹⁷, ενώ οι ψυχικά νοσούντες αποτελούν κίνδυνο για το κοινωνικό σύνολο υπό μια λογική ψυχιατροποίησης του εγκλήματος.²¹⁸ Ο ενωσιακός νομοθέτης, παρόλο που μνημονεύει τα άτομα με αναπηρία στην λίστα θυμάτων που θα λάβουν «διαίτερη προσοχή», δεν διασφαλίζει αποτελεσματικά τη λήψη προστατευτικών μέτρων.

Καμία αναφορά δεν γίνεται στην ιδιαίτερη αντιμετώπιση των ηλικιωμένων θυμάτων, τα οποία αν και έχουν λιγότερες πιθανότητες θυματοποίησης, απευθύνονται στις αρχές σπανιότερα από τις υπόλοιπες ηλικιακές ομάδες και είναι πιο ευάλωτα απέναντι στις συνέπειες της εγκληματικότητας.²¹⁹ Η μη αναγνώριση της ευάλωτης θέσης των ηλικιωμένων θυμάτων αποτρέπει τη συμμετοχή τους στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η απουσία πρόβλεψης για παράδειγμα της δυνατότητας οπτικοακουστικής καταγραφής της κατάθεσης και προβολής στο ακροατήριο²²⁰ συνεπάγεται ότι ένα ηλικιωμένο θύμα που έχει διαγνωστεί με άνοια θα αναγκάζεται να καταθέτει με τον κίνδυνο να θεωρηθεί αναξιόπιστος μάρτυρας, κατάσταση που

²¹⁴ Claire Edwards, «Spacing access to justice: geographical perspectives on disabled people's interactions with the criminal justice system as victims of crime», *Area*, Vol.45No.3, 2013, σελ. 310.

²¹⁵ Πελαγία Παπανικολάου, «Αναπηρία και Εγκληματικότητα», σε Καλλιόπη Δ. Σπινέλλη, Νέστορα Ε. Κουράκη, Μαρίας Π. Κρανιδιώτη (επιμ. Μ.Κρανιδιώτη), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα 2018, σελ.43-44

²¹⁶ Edwards, ο.π., σελ.308.

²¹⁷ Παπανικολάου, ο.π., σελ.41.

²¹⁸ στο ίδιο, σελ.42.

²¹⁹ Kevin J. Brown, Faith Gordon, «Improving access to justice for older victims of crime by reimagining conceptions of vulnerability», *Ageing & Society*, Vol.42,2022, σελ. 618-619.

²²⁰ στο ίδιο, σελ.623.

βλάπτει την ορθή απονομή δικαιοσύνης στο σύνολο της. Θετικό ενωσιακό βήμα πάντως αποτελεί η σχετική συμπερίληψη των ηλικιωμένων θυμάτων στη Στρατηγική της ΕΕ για τα δικαιώματα των θυμάτων, για την πενταετία 2020-2025, ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η εξειδικευμένη προστασία και υποστήριξη τους.²²¹

Το 2019 ο Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης διεξήγαγε έρευνα σε διαφορετικά κράτη μέλη, με διαφορετικά συστήματα ποινικής δικαιοσύνης, για να προσδιορίσει το πώς αντιλαμβάνονταν τα θύματα το ρόλο τους μέσα στην ποινική διαδικασία.²²² Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της έρευνας περίπου το 70% των ερωτηθέντων επιθυμούσε να έχει περισσότερες ευκαιρίες συμμετοχής.²²³ Ακόμα και στη Γερμανία, στην οποία λειτουργεί ο θεσμός του «joint prosecution», αναγνωρίζοντας έτσι στο θύμα δικαιώματα διαδίκου, οι παθόντες δήλωσαν απογοητευμένοι από το ισχύον σύστημα.²²⁴ Οι πιο διστακτικοί απέναντι στην ενδυνάμωση των δικαιωμάτων του θύματος φαίνεται να είναι οι αστυνομικοί και οι δικαστικοί λειτουργοί, που είναι πρόθυμοι να αποδεχτούν την δευτερογενή θυματοποίηση²²⁵ προκειμένου να αποφύγουν μία λανθασμένη δικαστική κρίση.²²⁶

Συνοπτικά, τα αποτελέσματα της έρευνας κατατείνουν στη γενικότερη αίσθηση των θυμάτων ότι δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στα δικαιώματα υπεράσπισης, οι αρχές αρνούνται να διερευνήσουν το ρατσιστικό κίνητρο σε εγκλήματα μίσους και όχι απλά δεν τα προστατεύουν στο πλαίσιο της ποινικής δίκης αλλά τα υποτιμούν και αγνοούν τις ανησυχίες τους.²²⁷ Η συντριπτική πλειοψηφία των θυμάτων που πληρούν κάποια κριτήρια ευαλωτότητας δεν θεωρούν ότι απονεμήθηκε δικαιοσύνη.²²⁸ Ειδικά στα εγκλήματα σεξουαλικής, έμφυλης βίας, ο σεξισμός διαιωνίζεται και στην ποινική δίκη από τους δικηγόρους αλλά και τους δικαστές, με επιβίωσασα να δηλώνει ότι η επ'ακροατηρίω διαδικασία ήταν χειρότερη κι από τον ίδιο το βιασμό της.²²⁹

²²¹ Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, «Ενδυνάμωση των θυμάτων της εγκληματικότητας», στοιχείο 2, Βρυξέλλες, 24.6.2020, COM(2020) 258 final.

²²² Albin Dearing, Holly Huxtable, «Doing justice for victims of violent crime in the European Union - Reflections on findings from a research project conducted by the European Union Agency for Fundamental Rights», International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, Vol.45, No.1, σελ.39.

²²³ στο ίδιο, σελ. 47.

²²⁴ στο ίδιο, σελ. 43, 50-51.

²²⁵ στο ίδιο, σελ.50.

²²⁶ στο ίδιο, σελ. 51.

²²⁷ στο ίδιο, σελ.57.

²²⁸ στο ίδιο, σελ.56.

²²⁹ στο ίδιο, σελ.57.

Σημειώνεται ότι ο θεματοφύλακας του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το ΕΔΔΑ, εφαρμόζει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ μόνο ως προς το αστική πτυχή του για τα θύματα, παρέχοντας έτσι ενισχυμένη προστασία στον παθόντα με αξίωση αποζημίωσης.²³⁰ Τα τελευταία χρόνια μάλιστα με τη νομολογία του έχει κάνει μερικά πισωγυρίσματα και ως προς την προστασία του κατηγορουμένου.²³¹ Για παράδειγμα στην υπόθεση Ibrahim κατά Ηνωμένου Βασιλείου ο δικαστής του Στρασβούργου δέχτηκε τον υπό προϋποθέσεις περιορισμό του δικαιώματος πρόσβασης σε συνήγορο.²³² Όταν ένας από τους βασικούς παίκτες διαμόρφωσης του ευρωπαϊκού ποινικού δικαίου αμφισβητεί την απόλυτη προστασία βασικών εκφάνσεων του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ εις βάρος του κατηγορουμένου, που λαμβάνει άλλωστε τον κεντρικό ρόλο στην ποινική διαδικασία, είναι αμφίβολη μια στροφή προς την προστασία του, παραδοσιακά ξεχασμένου από την ποινική δίκη, θύματος. Γι αυτόν ακριβώς το λόγο η θυματοκεντρική προσέγγιση της ποινικής διαδικασίας είναι πιο πιθανό να επιτευχθεί από το ενωσιακό δίκαιο.

Το παραπάνω δεν συνεπάγεται βέβαια ότι ο δικαστής του Στρασβούργου δεν έχει υιοθετήσει και ο ίδιος ερμηνείες ευαισθητοποιημένες ως προς τη θυματοποίηση. Στη Mraonić κατά Κροατίας, δεν αιτιολόγησε απλά τον περιορισμό της αρχής της δημοσιότητας υπέρ των συμφερόντων του θύματος αλλά προσέγγισε θυματοκεντρικά την υπόθεση. Επισήμανε ότι οι συνεντεύξεις που έδινε το θύμα στα ΜΜΕ δεν ήρε την υποχρέωση των εθνικών αρχών να προστατέψουν την ιδιωτικότητα του και συμπλήρωσε με τη σκέψη ότι η καταγγέλουσα διοχέτευε τις πληροφορίες που εκείνη ήθελε στα Μέσα χωρίς να περιλαμβάνει τις ευαίσθητες πληροφορίες που θα εκτεθούν στην ποινική δίκη.²³³ Σε κάθε περίπτωση, η λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης δεν πρέπει να εντείνει τον τραυματισμό των θυμάτων, αποθαρρύνοντας έτσι από το να συμμετέχουν σε αυτή.²³⁴

Γίνεται αντιληπτό, ότι παρά τις προθέσεις του ενωσιακού νομοθέτη, που δεν ήταν ιδιαίτερος τολμηρές για να είναι πιο πιθανός ο συμβιβασμός, οι σκοποί της

²³⁰ Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων Του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017,σελ.237.

²³¹ Δημήτριος Γιαννουλόπουλος, «Ελεύθερη κυκλοφορία των αποδείξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση», σε *Η ποινική δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Τάσεις και Προκλήσεις*, 8ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, 2019, σελ.386.

²³² στο ίδιο, σελ.384.

²³³ Mraonić κατά Κροατίας, ο.π., σκ. 55.

²³⁴ στο ίδιο, σκ. 50.

Οδηγίας δεν έχουν επιτευχθεί. Δεδομένου ότι η ποινική δίωξη ανήκει στην αρμοδιότητα της πολιτείας, υποστηρίζεται από ους Dearing και Huxtable (2021) ότι, «In the tightly knitted structure of criminal proceedings one cannot profoundly change the role of one main character without rewriting the entire script».²³⁵ Ωστόσο, οι θεμελιώδεις αρχές του ποινικού δικαίου δεν θα πλήττονταν αν οι υπηρετούντες στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αλλά και ο νομοθέτης κατανοούσαν ότι μια πιο θυματοκεντρική προσέγγιση του θύματος ευνοεί την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας εν συνόλω, που δεν στρέφεται μόνο κατά του εννόμου αγαθού αλλά και κατά της κοινωνίας. Υπό αυτόν τον όρο μια ριζική αναθεώρηση των σύγχρονων ποινικών συστημάτων δεν είναι απαραίτητη.

²³⁵ Dearing, Huxtable, ο.π. σελ.61.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Οδηγία ήρθε να αντικαταστήσει την απόφαση πλαίσιο για να θεσπίσει ελάχιστους κοινούς κανόνες αναφορικά με τα δικονομικά δικαιώματα των θυμάτων, ως ένα πιο δεσμευτικό νομικό εργαλείο για τα κράτη μέλη. Προβλέπει σωρεία δικαιωμάτων που επικεντρώνονται σε τρεις βασικές κατευθύνσεις: την πληροφόρηση και υποστήριξη των θυμάτων, τη συμμετοχή τους στην ποινική διαδικασία και την προστασία τους από τη δευτερογενή θυματοποίηση και τον εκφοβισμό.

Η πρώτη δέσμη δικαιωμάτων στοχεύει στην διασφάλιση της αποτελεσματικής επικοινωνίας με τις αρχές καθώς και της ενημέρωσης, αναφορικά με τις δυνατότητες που παρέχονται πριν την υποβολή επίσημης καταγγελίας ενώ επεκτείνεται και σε μεταγενέστερο στάδιο, καλύπτοντας και τις σχετικές με την πορεία της υπόθεσης πληροφορίες. Τονίζεται η ανάγκη σεβασμού των προσωπικών χαρακτηριστικών του θύματος, ιδίως των γλωσσικών, οπότε και εισάγεται δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης. Ταυτόχρονα προβλέπεται δικαίωμα πρόσβασης σε υπηρεσίες υποστήριξης για την καταπολέμηση των καταλυτικών, για τη σωματική και ψυχική υγεία των ατόμων, συνεπειών τη θυματοποίησης. Η διασφάλιση των συγκεκριμένων δικαιωμάτων, μέσω της δημιουργίας μίας προσβάσιμης σε όλους ποινικής δικαιοσύνης, αποτελεί ακριβώς και προϋπόθεση συμμετοχής των θυμάτων στην ποινική διαδικασία.

Η δεύτερη δέσμη δικαιωμάτων αποτελεί τον πυρήνα δικονομικών δικαιωμάτων των θυμάτων, ρυθμίζοντας την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης, επανεξέτασης της υπόθεσης, νομικής συνδρομής, επιστροφής εξόδων και περιουσιακών στοιχείων και αποζημίωσης. Ακόμα παρέχονται διασφαλίσεις κατά την παροχή υπηρεσιών αποκαταστατικής δικαιοσύνης και τέλος, ειδικότερα δικαιώματα προβλέπονται για τα θύματα που κατοικούν σε διαφορετικό κράτος μέλος από αυτό όπου τελέστηκε η αξιόποινη πράξη.

Η τρίτη δέσμη δικαιωμάτων επιβάλλει τη λήψη προστατευτικών μέτρων για την αποφυγή της ενδεχόμενης δευτερογενούς θυματοποίησης, όπως είναι ο περιορισμός της επαφής μεταξύ του θύματος και του δράστη, η προστασία του ιδιωτικού βίου του θύματος και σχετικές διασφαλίσεις που διέπουν την ποινική έρευνα. Επιπλέον μέσω της διαδικασίας ατομικής αξιολόγησης οι αρμόδιες αρχές ελέγχουν την ανάγκη παροχής προστασίας των πιο ευάλωτων στη θυματοποίηση

ατόμων με ειδικότερα μέτρα. Σημειώνεται, η ιδιαίτερη ευαισθησία που παρουσιάζει ο ενωσιακός νομοθέτης ως προς τα παιδιά εισάγοντας τεκμήριο ευαλωτότητας.

Ο ενωσιακός νομοθέτης φαίνεται να είχε την πρόθεση μιας εν γένει ενίσχυσης της θέσης των θυμάτων στην ποινική διαδικασία με ταυτόχρονη πρόσβαση τους σε υποστηρικτικές υπηρεσίες, όπου λαμβάνει χώρα στοχευμένη δράση για την καταπολέμηση των βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων συνεπειών της θυματοποίησης. Παρά την προσπάθεια όσμωσης ηπειρωτικού και αγγλοσαξονικού δικαίου, η μεγάλη ανομοιογένεια των εσωτερικών εννόμων τάξεων των κρατών μελών στο πεδίο της δικονομικής αντιμετώπισης των θυμάτων κατέληξε σε μία περιορισμένη από το εθνικό δίκαιο απονομή δικαιωμάτων αλλά και στην παροχή μεγάλης διακριτικής ευχέρειας στους εθνικούς νομοθέτες. Παράλληλα, λαμβάνοντας υπόψιν ότι η ανάγκη διασφάλισης του ιδιωτικού βίου, της αξιοπρέπειας αλλά και ψυχικής και σωματικής ακεραιότητας των θυμάτων επιβάλλει τον περιορισμό θεμελιωδών αρχών της δίκαιης δίκης, η Οδηγία δίνει προτεραιότητα στα δικαιώματα υπεράσπισης προβάλλοντας επιφύλαξη υπερ αυτών, με το ΕΔΔΑ να προτείνει ως λύση για την αποφυγή συγκρούσεων τη στάθμιση των δικαιωμάτων των πλευρών.

Ο Έλληνας νομοθέτης κατά την ενσωμάτωση επιδιώκει κι αυτός την δημιουργία μιας όσο το δυνατόν προσβάσιμης δικαιοσύνης ενώ ιδίως με τις προβλέψεις για το δικανικό πρωτόκολλο εξέτασης του ανήλικου φαίνεται ευαισθητοποιημένος ως προς τις ανάγκες των παιδιών θυμάτων. Η πραγματικότητα ωστόσο απέχει από το νομοθετικό κείμενο καθώς η παραβίαση των δικαιωμάτων των θυμάτων δεν συνεπάγεται κυρώσεις, οι υπηρετούντες στο εθνικό σύστημα ποινικής δικαιοσύνης αγνοούν το ενωσιακό πλαίσιο προστασίας και οι κοινωνικές διακρίσεις απηγούν στον τρόπο που προσεγγίζονται από τις ελληνικές αρχές τα πιο ευάλωτα θύματα.

Τα παραπάνω προβλήματα δεν αποτελούν μονοπώλιο της ελληνικής πραγματικότητας. Αντίθετα σε πολλά κράτη μέλη, χρόνια μετά τη ψήφιση της Οδηγίας, τα θύματα νιώθουν και είναι ξεχασμένα από την ποινική διαδικασία. Δικαστές, αστυνομικοί και δικηγόροι αρνούνται να αναγνωρίσουν έναν πιο κεντρικό ρόλο στα άτομα που ζημιώθηκαν άμεσα από την εγκληματικότητα με αποτέλεσμα να κλονίζεται η εμπιστοσύνη των Ευρωπαίων πολιτών στην ποινική δικαιοσύνη. Τα

θύματα φτάνουν σε σημείο να δηλώνουν ότι αν ο δράστης σε δολοφονεί μια φορά, η ένομη τάξη σε δολοφονεί ξανά και ξανά.²³⁶

Μία πιο θυματοκεντρική προσέγγιση της ποινικής διαδικασίας, λοιπόν, δεν τίθεται απλά ως θεωρητικός προβληματισμός αλλά, πολύ περισσότερο, ως κοινωνική επιταγή για την αποτελεσματική καταπολέμηση της θυματοποίησης που λαμβάνει τεράστιες διαστάσεις στον ευρωπαϊκό χώρο. Ήδη τα πρώτα βήματα, αν και κάπως διστακτικά, έχουν γίνει. Μένει η εκ νέου ενεργοποίηση του ενωσιακού νομοθέτη να επιδιώξει, παράλληλα με την ενίσχυση των δικαιωμάτων, και τον έλεγχο αποτελεσματικής εφαρμογής τους.

²³⁶ Dearing, Huxtable, ο.π, σελ.49

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ

Πηγές

Νομοθεσία

Απόφαση πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, 22.3.2001, L 082.

Νόμος 4267/14.

Νόμος 4478/2017.

Οδηγία 2004/80 του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2004 για την αποζημίωση θυμάτων εγκληματικών πράξεων, 6.8.2004, L 261/15.

Οδηγία 2012/29/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012 για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας και για την αντικατάσταση της απόφασης-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, 14.11.2012 L 315/57.

Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Οκτωβρίου 2010, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία, 26.10.2010, L 280/1.

Πρόταση «Οδηγία του Συμβουλίου για την αποζημίωση των θυμάτων αξιοποιώνων πράξεων», COM (2002) 562.

Πρόταση «Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων εγκληματικών πράξεων», COM (2011) 275.

Νομολογία

Απόφαση ΔΕΕ της 16ης Ιουνίου 2005, C-105/03, ποινική διαδικασία κατά της Maria Pupino.

Απόφαση ΔΕΕ της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, συνεκδικαζόμενες C-483/09 και C-1/10, ποινικές διαδικασίες κατά Magatte Gueye και Valentín Salmerón Sánchez.

Απόφαση ΔΕΕ της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-507/10, ποινική διαδικασία κατά Χ.

Απόφαση ΔΕΕ της 20ής Μαρτίου 2018 C-537/16, Garlsson Real Estate SA.

Απόφαση ΔΕΕ της 29ης Ιουλίου 2019, C-38/18, Gambino και Hyka.

Απόφαση ΔΕΕ της 1ης Οκτωβρίου 2020, C-603/19, TG και UF.

Απόφαση ΕΔΔΑ SN κατά Σουηδίας της 2ης Ιουλίου 2002.

Απόφαση ΕΔΔΑ Cerovsek Božičnik κατά Σλοβενίας της 7ης Μαρτίου 2017.

Απόφαση ΕΔΔΑ Mraonić κατά Κροατίας της 14ης Μαΐου 2020.

Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα της 14ης Μαρτίου 2019, C-38/18, Gambino Hyka.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, «Ενδυνάμωση των θυμάτων της εγκληματικότητας», Βρυξέλλες, 24.6.2020, COM(2020) 258 final.

Αλεξιάδης Σ.,(1991) «Η προστασία του θύματος: Η αποζημίωση των θυμάτων των εγκλημάτων από το Κράτος», στο Ιωάννης Μανωλεδάκης, Λάμπρος Μαργαρίτης, Γρηγόρης Καλφέλης, Σταμάτης Δασκαλόπουλος, Στέργιος Αλεξιάδης, Δημήτρης Γραμματικούδης Μαρία Σειρηνοπούλου, (επιμ.Λάμπρος Μαργαρίτης), *Η προστασία του κατηγορούμενου και του θύματος στην ποινική δίκη*,Εταιρία Νομικών Βορείου Ελλάδος, Σάκκουλας, σελ. 109-124.

Αναγνωστόπουλος Η., (2016) «Στη Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης : Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία (N.4236/2014 – ΚΠΔ 233, 236, 236Α, 238Β)», Ποιν.Χρον., Vol.4, 241-261.

Ανδρουλάκης Ν.Κ.,(2012),Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα.

Βούλγαρης Δ., (2016) «Ο θεσμός της νομικής βοήθειας (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωπαϊκή Δικαιοταξία», Ποιν.Χρον., Vol.8, 567-580.

Γιαννουλόπουλος Δ.,(2019) «Ελεύθερη κυκλοφορία των αποδείξεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση», στο *Η ποινική δικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Τάσεις και Προκλήσεις*, 8ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων,σελ.372-387.

Γνωμοδότηση της Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα: «Δέσμη νομοθετικών μέτρων για τα δικαιώματα των θυμάτων», 2012/C 113/11

Γνωμοδότηση Εισ.ΑΠ. 1/2021.

Δελτίο Τύπου, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, «Άμεση παρέμβαση των πειθαρχικών οργάνων του ΔΣΑ για την υπόθεση της 12χρονης», 20-10-2022.

Διονυσοπούλου Α.(2017) , Το δικαίωμα του κατηγορουμένου στην εξέταση μαρτύρων κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3δ ΈΣΔΑ) : Η επίδραση του common law και της νομολογίας του ΕΔΔΑ στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Έκθεση Διεθνούς Αμνηστίας, (2012) «Αστυνομική Βία στην Ελλάδα: Όχι μόνο μεμονωμένα περιστατικά», Amnesty International, Ηνωμένο Βασίλειο.

Θεμελή Ο.Χ, (2014), Τα πεδία καταθέτει: η δικανική εξέταση ανήλικων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης, Εκδόσεις Τόπος, Αθήνα.

Θανασούλα Σ., Σπανάκη Α., Δασκαλάκη Μ., Σπετσίδης Ν., (2020),«RETREAT – Reshaping treatment approaches towards victims of sexual violence within criminal proceedings», Εθνική Έκθεση, Σύνδεσμος Μελών Γυναικείων Σωματείων Ηρακλείου & Νομού Ηρακλείου - Union of Women Associations of Heraklion Prefecture , Ελλάδα.

Κανελλοπούλου-Μαλούχου Ν.Α, (2012) Η χειραφέτηση της Ευρώπης, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κορμικιάρη Ε., (2010), Θύματα εγκλημάτων και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας : Εγκληματολογική έρευνα και νομικές ρυθμίσεις σε Ελλάδα και Γερμανία, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή.

Πανάγος Κ.,(Νοέμβριος 2019), «Η δικανική εξέταση ανηλικών σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης: Νεότερα νομοθετικά δεδομένα», theartofcrime.gr, <https://theartofcrime.gr/%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B5%CE%BE%CE%AD%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%B7->

%CE%B1%CE%BD%CE%B7%CE%BB%CE%AF%CE%BA%CF%89%CE
%BD-%CF%83%CE%B5-
%CF%85%CF%80%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%83/, (τ.π 30-11-
2022).

Παπανικολάου Π., (2018) «Αναπηρία και Εγκληματικότητα », στο Καλλιόπη Δ. Σπινέλλη, Νέστορα Ε. Κουράκη, Μαρίας Π. Κρανιδιώτη (επιμ. Μ.Κρανιδιώτη), *Λεξικό Εγκληματολογίας*, εκδόσεις Τόπος, Αθήνα, σελ.41-46.

Πετρόπουλος Β,(2020) «Τα δικονομικά δικαιώματα του θύματος αξιοποιώνων πράξεων με αναφορά στην Οδηγία 2012/29/ΕΕ» στο Τιμητικό Τόμο Ι.Κ. Γιαννίδη σε *Το Ποινικό Δίκαιο σε κρίση και υπό κρίση : liber discipulorum για τα εβδομηκοστά γενέθλια του καθηγητή Ιωάννη Γιαννίδη* , Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, σελ.661-722.

Πόρισμα (Ν. 3094/2003 «Συνήγορος του Πολίτη και άλλες διατάξεις», Άρθρο 3 § 5) με Θέμα:Καθυστέρηση λειτουργίας της δομής Αυτοτελή Γραφεία Προστασίας Ανήλικων Θυμάτων «Σπίτι του Παιδιού».

Σισιλιάνος Λ.Α,(2017), Ευρωπαϊκή Συμβαση Δικαιωμάτων Του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο, 2η Έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης- Μια ανοικτή και ασφαλής Ευρώπη που εξυπηρετεί και προστατεύει τους πολίτες, 2010/C 115/01.

Τζαννετής Α., (2012) «Αποδεικτική βαρύτητα, αξιοπιστία και δικαιοσύνη των ανέλεγκτων μαρτυρικών καταθέσεων», *Ποιν.Χρον.*, Vol.9, 641-649.

Υπουργική Απόφαση 7320/2019.

Χιόνη-Χότουμαν Χ., (2021),Τα δικαιώματα του παθόντος στην ποινική διαδικασία : Η επίδραση του ενωσιακού δικαίου στην ελληνική ποινική δίκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ξενόγλωσση

Aa S.,(2015) «Post-Trial Victims'Rightsin the EU: Do Law Enforcement Motives Still Reign Supreme?»,*European Law Journal*,Vol.21, No 2, 239-256

Aa S., (2013-2014),«Rights Of Victims Resident In Another Member State (Article 17 of the EU Directive 29/2012)» στο JUST/2012/JPEN/AG/2949

- Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 106-112.
- Androulakis I.N, (2014), «European Perspectives on Rights for Victims of Crime», EUCRIM, Vol.4, 111-116.
- Baroni P., (2017), «Supporting Victims of Violent Crime Using Trauma Recovery Centers», Federal Sentencing Reporter, Vol. 30, No. 2, University of California Press on behalf of the Vera Institute of Justice .
- Buczma S.R, (2013), «An overview of the law concerning protection of victims of crime in the view of the adoption of the Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime in the European Union», ERA Forum 14, 235-250.
- Brown K.J, Gordon F., (2022), «Improving access to justice for older victims of crime by reimagining conceptions of vulnerability», Ageing & Society, 42.
- Caianiello M., (2014), «To Sanction (or Not to Sanction) Procedural Flaws at EU Level? A Step Forward in the Creation of an EU Criminal Process», European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 22, Issue 4, 317-329.
- Clemente M., Padilla-Racero D., (2020), «The effects of the justice system on mental health», Psychiatry, Psychology and Law, Vol. 27, No. 5, 865–879.
- Dearing A., Huxtable H., (2021), «Doing justice for victims of violent crime in the European Union - Reflections on findings from a research project conducted by the European Union Agency for Fundamental Rights», International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, Vol.45, No.1, 39-66.
- DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA, European Commission, December 2013.
- Doak J., (2014), «Victims’ Rights in the Criminal Justice System», Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice, Springer, New York, NY, 5497–5508.

- Edwards C., (2013), «Spacing access to justice: geographical perspectives on disabled people's interactions with the criminal justice system as victims of crime», *Area*, Vol.45, No.3, 307-313.
- Elbers N.A, Meijer S., Becx I.M, Schijns A.J, Akkermans A.J,(2022), «The role of victims' lawyers in criminal proceedings in the Netherlands» *European Journal of Criminology*, Vol. 19, No.4, 830-848, <https://doi.org/10.1177/1477370820931851>.
- European E-justice portal, «Victim's right by country», [e-justice.europa.eu](https://e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country), https://e-justice.europa.eu/171/EN/victims_rights_by_country (τ.π 05-11-2022).
- European Union Agency For Fundamental Rights, «Victims' rights to compensation during criminal proceedings», fra.europa.eu, <https://fra.europa.eu/en/content/victims-rights-compensation-during-criminal-proceedings>, (τ.π. 9-11-2022).
- Goodman G.S, Tobey A.E, Batterman-Faunce J.M, Orcutt H., Thomas S., Shapiro C., Sachsenmaier T., (1998), «Face-to-Face Confrontation: Effects of Closed-Circuit Technology on Children's Eyewitness Testimony and Jurors' Decisions», *Law and Human Behavior*, Vol. 22, No. 2, Springer on behalf of American Psychology-Law Society, 165–203, <https://doi.org/10.1023/A:1025742119977>.
- Press Release, «Governments must do more to support victims of violence», www.ohchr.org, 21 Αυγούστου 2021, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2020/08/governments-must-do-more-support-victims-violence> (τ.π 19-11-2022).
- Inzunza M., (2022), «The significance of victim ideality in interactions between crime victims and police officers», *International Journal of Law, Crime and Justice*, Vol. 68, <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2021.100522>.
- Kunst M ,Groot G, Meester J., Doorn J., (2021), «The impact of victim impact statements on legal decisions in criminal proceedings: A systematic review of the literature across jurisdictions and decision types», *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 56, <https://doi.org/10.1016/j.avb.2020.101512>.

- Leonard L.J, (2022), «Can Restorative Justice Provide a Better Outcome for Participants and Society than the Courts?» *Laws*, Vol.11, No.14, <https://doi.org/10.3390/laws11010014>
- MacLeod M.D, Paton D.,(1999), «Victims, violent crime and the criminal justice system: Developing an integrated model of recovery», *Legal and Criminological Psychology*, Vol.4, 203-220, <https://doi.org/10.1348/135532599167851>.
- Mothers Against Drunk Driving, «Our History»,madd.org, <https://madd.org/our-history/> ,(τ.π 24-11-2022).
- Maguire M., (1991), «The Needs and Rights of Victims of Crime» *Crime and Justice* , The University of Chicago Pres , Vol. 14, 363-433.
- Novokmet A., (2016),«The Right of a Victim to a Review of a Decision not to Prosecute as Set out in Article 11 of Directive 2012/29/EU and an Assessment of its Transposition in Germany, Italy, France and Croatia», *Utrecht Law Review*, Vol.12, No.1, 86-108.
- Otgaar H., Ruiter C., Howe M.L, Hoetmer L,Reekum P, (2016), «A Case Concerning Children's False Memories of Abuse: Recommendations Regarding Expert Witness Work», *Psychiatry Psychology and Law*,Vol.3,No.24,365-378,doi: 10.1080/13218719.2016.1230924
- Procedure 2011/0129/COD, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/HIS/?uri=COM:2011:0275:FIN>, (τ.π 30-10-2022).
- Rainbow Europe Map and Index,www.ilga-europe.org, <https://www.ilga-europe.org/report/rainbow-europe-2022/>, (τ.π 8-12-2022).
- Report of the Special Adviser Joëlle Milquet to the President of the European Commission Jean Claude Juncker, «Strengthening victims' rights: from compensation to reparation», 11 March 2019
- Sousa A.C/APAV, (2013-2014), «Victim Support Services: Right To Access And Services Provided», σε JUST/2012/JPEN/AG/2949 *Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 28-38.

Svensson K., Gallo C. (2021), «Saying or doing human rights? A study of victim support Sweden», *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, Vol.45, No.1, 127-138, <https://doi.org/10.1080/01924036.2020.1719526>.

Tassi P., (October 12 2022), «Dahmer' Is Netflix's Second Highest Viewed English Language Show Ever», www.forbes.com, <https://www.forbes.com/sites/paultassi/2022/10/12/dahmer-is-netflixs-second-highest-viewed-english-language-show-ever/?sh=1d808e8a40e0>, (τ.ε 30-11-2022)

Tudorel S., (2013-2014), «Right to be understood and Right to Information», στο JUST/2012/JPEN/AG/2949 *Strengthening judicial cooperation to protect victims of crime Handbook*, Superior Council of Magistracy of Romania, 20-26.

Tumin R., (October 5 2022), «We Don't Want to Relive It': Jeffrey Dahmer Drama on Netflix Draws Anger», www.nytimes.com, <https://www.nytimes.com/2022/10/05/arts/television/jeffrey-dahmer-netflix-victims.html>, (τ.π 30-11-2022).

«Victims Needs», commission.europa.eu, https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en, (τ.π. 14-12-2022).

Victim Support Europe, victim-support.eu, <https://victim-support.eu/who-we-are/our-mission-and-value/> (τ.π 05-11-2022).